

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

Könyvtár- és információtudományi
szakfolyóirat

58. évfolyam
HU ISSN 0041-3917

2011/11–12

Tartalom

Ajánló

SHATTUCK, John: **A Közép-európai Egyetem és Könyvtára**

Cikkek

SZLATKY Mária: A Közép-európai Egyetem (KEE) Könyvtára, azaz a Central European University (CEU) Library	464
KŐRÖSI Krisztina: Folyóirat-állomány a CEU Könyvtárában	497
MOLNÁR Ivett: Elektronikus adatbázisok használata a Közép-európai Egyetemen	503
CSANKOVSKI Katalin: Könyvtárközi kölcsönzés a CEU Könyvtárban	511
LUKÁŠ, Vít: CEU Könyvtár a világhálón – a tükör mögé és vissza	516

Beszámolók • Szemlék • Referátumok

A könyvtárügy rendszerváltásától a könyvtárügy szemléletváltásáig. Gondolatok Skaliczki Judit: A rendszerváltás könyvtárügyétől a könyvtárügy rendszerváltásáig című kötetéről (Ism.: Bartos Éva)	520
---	-----

EU-információ

Digitális Menetrend: az uniós kultúra digitalizálásának ösztönzése a növekedés szolgálatában • Hungariana • Az EUscreen projekt és új portálja • Szerzői jogok • A gyermekek védelme a digitális világban • Linkajánló (Összeállította: Kovácsné Koreny Ágnes)	524
---	-----

Scientific and Technical Information

Hungarian journal of library and
information science

Vol. 58 • 2011/11–12

Summaries

Dear Reader,

This year, Central European University (CEU) is celebrating its 20th anniversary, which is a remarkable landmark in the history of the institution. Committed to democracy and civil liberties, the university has become a unique center of excellence that has fostered the transition from dictatorship to democracy in the region and beyond. By now CEU's deep regional roots have grown into an increasingly global perspective as the university brings together students from more than 100 and professors from more than 40 countries. The highly multinational environment nurtures respect for diverse cultures and opinions and ensures the development of a dynamic, progressive and innovative academic community that also closely engages with contemporary challenges of public policy in order to support better governance throughout the world. The commitment to academic excellence in teaching and research reinforces the social dimension of the university's mission: being a regional thought-leader enables CEU to inform policy initiatives for social and economic reform.

Closely supporting the mission of CEU, the Library is an indispensable part of the university's life. On the one hand its extensive collection in the field of social sciences and the humanities serves the needs of our students and professors, on the other hand it has become a leading information and research center in the region and beyond. Currently, the Library holds more than 275 thousand volumes, which makes it the largest English-language university library in Central and Eastern Europe. The unique collections, the great number of the electronic databases, the availability of the latest data-retrieval technologies, the state-of-the-art electronic equipment and the high quality of service brings an ever-growing number of researchers and visiting patrons to the Library from all over the world.

It is therefore my great pleasure to have been asked to introduce the CEU Library in this special issue of the journal. I hope that many of the readers will be inspired to visit us and try the facilities of our Library. At CEU we do not only teach but also practice openness: visitors are more than welcome!

John Shattuck
President and Rector
Central European University

SZLATKY, M.: The Central European University Library 464

The CEU Library (Budapest, Hungary) established in 1992 by György Soros, is a modern, well equipped, medium-size English-language university library with an international clientele. The Library's main responsibility is to serve the CEU community, to support the educational programmes of the CEU, and to facilitate teaching, learning and research processes and activities among CEU students, faculty, researchers and staff. The CEU Library also provides services to the external academic public. The Library is a so-called hybrid library contains the largest English-language holdings in the field of social sciences and humanities in Central and Eastern Europe. It currently holds over 270,000 documents in various formats. Its electronic resources, databases, e-journals and e-book collections are exceptionally rich. The traditional documents are arranged in an open-access system in the reading rooms that makes possible free browsing for users, while electronic resources are accessible campus-wide. The CEU Library aims to become a leading research and information centre in the Central and Eastern European Region, expanding its role as a flagship of modern information technology in the field of the humanities and social sciences. The article tells the history of the CEU Library which is going to celebrate its 20th anniversary next year.

KÖRÖSI, K.: The CEU Library's Periodical Collection 497

The CEU Library's periodical collection has been growing enormously between 1993 and 2000. After a review at the beginning of this decade, the number of subscribed periodicals was decreased. Some subscriptions were cancelled, others were replaced with databases. In the last five years the number of currently subscribed journals was moving between 900 and 1000. In the reading rooms the periodical collection is divided into three collections: a general collection, plus two special ones, on law and protection of the environment. There is a close co-operation between the 16 university departments and the library's serial department. The university departments determine the titles to be subscribed or cancelled; and they decide about the acquisition of retrospective issues. The library helps the departments' activity with renewal lists in an improved format. For more than ten years the main periodical supplier has been EBSCO. The library acquires magazines and

newspapers from the four well-known Hungarian periodical suppliers. All periodical titles (individually subscribed or from databases) are searchable through the OPAC, with the technical support provided by TDNet Electronic Journal Management Service.

MOLNÁR, I.: Electronic databases at the CEU Library 503

The article introduces the electronic database collection of the CEU Library. Further, it analyses and evaluates these databases based on their usage statistics. Using the context of a literature review it emphasises the importance and usefulness of this method, though pointing out its limitations and problematic nature. It presents how the method is applied in the CEU Library, what data are received and how these data are used to inform collection building decisions, also mentioning the limita

CSANKOVSZKI, K.: Interlibrary loan service at the CEU Library 511

The purpose of this article is to describe the interlibrary loan services of the CEU Library based on statistical data of the academic years 2006/2007 to 2010/2011. It summarises the possibilities provided by the Millennium integrated library system for the annual/monthly ILL statistics. It also describes the role of the CEU Library in Hungarian and international document delivery systems.

LUKÁŠ, V.: The CEU Library's Web presence 516

Preconditioned and primed by both by friendly bickering and palavers with the IT Department, the CEU Library opted very early on for web-based, freeware and cloud-powered solutions. This virtue made out of necessity allowed for the adoption and development of several independent library widgets which have come to define the Library vis-à-vis its patrons worldwide. It is the Library Toolbar platform powered by the Conduit Inc., with its robust search engine, content sharing and Web 2.0 features alongside with the Wibiya toolbar used in the catalogue that constitute the backbone of the library's online existence. Accompanied by a wide array of RSS feeds, communication and feedback/chat tools, subject gates, mobile website, as well as by a Facebook site, the CEU library's presence on the web represents a well-balanced attempt at coming to terms with challenges facing librarians in tackling new technologies and changing patron behavioural patterns.

Szlatky Mária

A Közép-európai Egyetem (KEE) Könyvtára, azaz a Central European University (CEU) Library

A könyvtár megalapítása, története, fölépítése, rendszere és működése

A CEU Könyvtár¹ története elválaszthatatlanul összefügg a CEU történetével. Elsődleges feladata elősegíteni az egyetemen folyó oktatást és tanulást, valamint kutatómunkát. Gyűjtőkörét az egyetemi curriculum határozza meg, szolgáltatásainak pedig mindenekelőtt a klasszikus egyetemi könyvtári szolgáltatásoknak kell megfelelniük. A budapesti CEU Könyvtár az egyetemi oktatás megindulásával szinte egy időben kezdte meg működését 19 évvel ezelőtt. Idő és mód nem volt az előre tervezésre. Az egyetem megalapítása és későbbi fejlődése is a Közép-Európában akkor zajló gyökeres politikai-társadalmi változásoknak volt köszönhető és hosszú évekig rengeteg váratlan fordulat, hirtelen esemény jellemezte. A könyvtár sem építkezhetett nyugodtan, hanem örökös rohanásban, helyről helyre költözve, folyamatos átalakítás és átalakulás közben kellett a hagyományos egyetemi könyvtári feladatoknak és számtalan előre nem látható kihívásnak megfelelnie. A könyvtár sorsa ugyan természetszerűen összefonódott az egyetem sorsával, életével, mégis, már a kezdetektől fogva, az egyetem falain túlmutató, önálló jelentéssel is bírt. A CEU Könyvtár volt ugyanis az a könyvtár, ahol a legújabb, haladó szellemű, angol nyelvű társadalomtudományi, történelmi, filozófiai stb. irodalom elérhető volt. Ezért a könyvtár használói köre sohasem korlátozódott az egyetem oktatóira, hallgatóira, hanem a budapesti humán értelmiség (professzorok, diákok, kutatók) számára is fontos kutatóhely volt. Sőt, a gyűjtemény speciális és Közép-Európában ritkaságnak számító jellege, valamint a szolgáltatások színvonala az egész régió kutatóit vonzotta és vonzza még ma is. A CEU Könyvtár ma a legjelentősebb angol nyelvű társadalomtudományi gyűjteménynek tekinthető Közép-Európában.

A CEU Könyvtár történetét négy nagy korszakra tagolhatjuk:

1. Az első három év 1992–1995, Hűvösvölgy.
2. A CEU a Belvárosban. A könyvtár fejlődése 1995 és 2001 között.
3. A Millennium integrált könyvtári rendszer bevezetése után. A könyvtár fejlődése 2002 és 2009 között.
4. A CEU Könyvtár ma (2009-től).

A Central European University előzménye az 1989. évi nyári egyetem volt Dubrovnikban. A nyári egyetem oly sikeres volt, hogy támogatója, Soros György elhatározta, megalapítja Prágában 1991-től a Central European University-t. Az első tanév lezárása után Budapesten, a prágai kollégium párhuzamként 1992-ben megalakult a budapesti kollé-

gium. A szándék az volt, hogy a CEU két székhellyel működő, de egyugyanazon egyetem legyen, kifejezve evvel is az egyetem közép-európaiságát, azaz, hogy nem egy ország, hanem az egész régió felsőoktatási intézményeként kíván működni.²

1992 nyarán a CEU budapesti kollégium, az „Egyetem” még az Úri utcában volt néhány irodai szobában. Egyedül a *Környezetvédelmi Tanszék* működött, Csillebércen tartotta nyári kurzusát. Az első tanév, a tanrend szerinti oktatás a *Jogi tanszék* augusztusban induló programjával kezdődött meg Hűvösvölgyben, a valamikori Videoton központi épületeiben. Az Úri utcában lázasan folytak az előkészületek. A hűvösvölgyi épületeket alkalmassá kellett tenni az oktatásra és ... könyvtár is kellett.

Új könyvtár születik. A budapesti CEU Könyvtár első három éve, 1992–1995

A prágai kollégiumban már másfél éve működött könyvtár, de világos volt, hogy a prágai könyvtár nem szolgálhatja ki a budapesti igényeket. 1992. július 7-én a *CEU Budapesti Kollégiuma*, amelynek igazgatója akkor *Rév István* volt, egy könyvtárost alkalmazott: *Szlatky Máriát*. A felvételi interjút *Richard Ayres*, a prágai könyvtár vezetője végezte. Ajánlásában többek között megemlítette a leendő könyvtáros „*robust personality*”-jét, ami alkalmassá teheti őt a rá váró feladatra. Ez a jellemzés igen csak megmosolyogtatta a CEU akkori vezetőit. Hamarosan kiderült azonban, hogy e megjegyzésben semmi túlzás nem volt, a feladat valóban erős és teherbíró személyiséget kívánt. A budapesti CEU könyvtáros legelső feladata az volt, hogy augusztusig, tehát kevesebb, mint egy hónap alatt használható könyvtárat létesítsen a jogi hallgatók számára. Be kellett rendeznie a könyvtár ideiglenes helyiségét és be kellett szereznie a legszükségesebb dokumentumokat, valamint a hallgatók megérkezése után biztosítania kellett az alapvető könyvtári szolgáltatásokat.

Az első, ideiglenes könyvtár. Hűvösvölgy, 1992. augusztus–szeptember

Akármilyen valószínűtlenül hangzik, 1992. augusztus 3-án megnyílt az ideiglenes budapesti CEU könyvtár a jogi hallgatók kiszolgálására Hűvösvölgyben, a Videoton campus egyik épületének 3. emeletén. Lift nem volt, komputerhálózat nem volt, csupán egy faxkészülék, néhány telefon és személyi számítógép jelentette a technikai felszereltséget. Nemcsak a könyvek nagy részét kellett megvásárolni és szállítani személyesen, de a bútorokat, a polcokat, székeket is az IKEA-ból, bárholnan. A könyvtáros a kis FIAT 600-asával szállította, amit lehetett, aztán felcipelte a 3. emeletre. Hőség volt, viszont légkondicionálás nem. Segítség alig akadt, a CEU-alkalmazottak csak augusztus végén kezdtek szivárogni az Úri utcából a Hűvösvölgybe. Örök hálával és barátsággal tartozom *Sajó Andrásnak*, a *Jogi tanszék* vezetőjének, aki amiben csak tudott, ha kellett, még a cipelésben is segített.

Az ideiglenes jogi könyvtár megnyitásakor mintegy 1000 kötetből állott a gyűjtemény. Szótárakból, néhány alapvetően fontos jogi kézikönyvből és tankönyvből, mint például a *Constitutional Law* és a *Black's Law Dictionary* számos példányából,

vagy az *Egyesült Államok Törvénytára*, az *USCA (United States Code Annotated)* mintegy 100 kötetből stb. tevődött ki az állomány. A könyvtár délután egytől este hat óráig tartott nyitva. A feldolgozás egy házilag készített űrlapon, elektronikus módon történt és csupán a legfontosabb bibliográfiai adatokat tartalmazta. A szerző-cím szerinti „katalógus” floppy lemezen volt hozzáférhető. A kölcsönzés könyvkártyás rendszerrel működött. A könyvtár használói ekkor még kizárólagosan a Jogi tanszék hallgatói és oktatói voltak, csak szeptember közepétől bővültek a többi tanszékhez tartozó diákkal és tanárral.

1992. szeptember közepére elkészült az új könyvtárterem is a campus egy másik épületében és a könyvtárnak költöznie kellett. De az már egy új fejezet.

Az első tanév, 1992–1993. A könyvtár „állandó” helyére költözik a Hűvösvölgyben

Az ideiglenes jogi könyvtár működtetésével egyidejűleg meg kellett tervezni és be kellett rendezni a szeptemberben nyíló „nagy” könyvtárat egy másik épületben. Meg kellett kezdeni az oktatáshoz szükséges kiadványok tömeges megrendelését a történelem, a politika, a környezetvédelem terén is. A CEU indulásakor négy tanszék (Jog, Politika, Történelem, Környezetvédelem) működött. Nem számított, hogy hogyan, de mire a diákok megérkeztek, a könyvtárnak szolgáltatnia kellett.

A nagy könyvtárterem egy többemeletes épülethez kapcsolódó, földszinti szárny volt. Úgy nézett ki, mint egy szocreál üdülő étterme. Hajdan a Videoton hatalmas központi számítógépe állt benne, az álmennyezet fölött és az álpadló alatt futottak a kábelkötegek. A kétszintes „vezérlőfülkéből” lett a könyvtári iroda, a tágas és világos nagyteremből az olvasóterem. Az olvasóterem két oldala teljes egészében üvegfal volt. Szeptember elején megérkeztek a már megrendelt bútorok és berendezhettük az új könyvtárat. 75 olvasóhelyet sikerült kialakítani a nagy olvasóban és mintegy 10 000 kötet számára volt elegendő a polcrendszer. A könyveket és egyéb dokumentumokat szabadpolcos rendszerben helyeztük el. A hajdani gépterekből egy kényelmes és dekoratív könyvtár lett (1. ábra). Csupán a nagy kapacitású légkondicionáló elviselhetetlen zaja okozott gondot, és hiába volt minden igyekezet, ezt a zajt a későbbiekben is csak tompítani sikerült, de teljesen megszüntetni soha. Légkondicionáló nélkül viszont használhatatlan volt a terem.

1. ábra A könyvtár olvasóterme, 1994. Hűvösvölgy

Beszerezés, állományfejlesztés, gyarapodás

A legnagyobb problémát kétség kívül a dokumentumok beszerzése, az *acquisition* jelentette. Mivel a CEU angol nyelvű egyetem, elsősorban angol nyelvű dokumentumok beszerzéséről volt szó, mégpedig abban az időszakban, amikor a politikai-társadalmi változások következményeként a magyarországi könyv- és folyóirat-kereskedelem és -ellátási rendszer teljességgel összeomlott. A híres/hírhedt *Kultúra Külkereskedelmi Vállalat*, a *Hírlapellátó Vállalat* nem léteztek többé. Az új szolgáltató cégek még nem álltak fel. Az *Idegen Nyelvű Könyvesboltban* (Váci utca) tulajdonképpen csak szépirodalmat és szótárakat lehetett kapni. Meg is vettünk minden lehetséges angol-angol, német-német, angol-orosz stb. szótárt, idegeneknek szánt magyar nyelvkönyvet. De a történelmi, politikai stb. szakkönyveket személyesen Bécsben, vagy sürgős rendeléssel telefonon és faxon Oxfordból, New Yorkból szereztük be. Kérésünkre sok esetben a külföldről, főként az Egyesült Államokból érkező oktatók hozták magukkal külön bőröndben a kívánt tankönyveket. Nagy segítséget jelentett a különleges kiadványok, például jogi *loose-leaf*-ek, sorozatok beszerzése terén a bécsi *Minerva* cég és vezetője, *Dr. Sima*. Talán a földrajzi közelség, talán a közös történelmi múlt miatt sokkal jobban megértette a magyarországi problémákat – a szocialista közelmúltból eredő tájékozatlanságunkat, járatlanságunkat a nyugati (kapitalista) üzleti viszonyok között. Hasonlóan értő segítőkészséget, rugalmasságot tanúsított a könyvbeszerezés területén a Blackwells' közép-európai *sales managere*, Mary de Jong. A CEU Könyvtár feltétlenül, de úgy gondolom, hogy számos más magyar könyvtár is köszönettel tartozik nekik.

Még a könyvbeszerezésnél is nehezebb volt a periodikaellátás. Magyarországon egyszerűen nem volt olyan cég, amelynél – pláne év közben – elő lehetett volna fizetni a nagy nyugati napilapokra, vagy a posztszocialista országok lapjaira. Egy olyan nemzetközi összetételű, angol nyelvű egyetem, mint a CEU, többségében amerikai és angol professzorokkal, nem magyar diákokkal, elképzelhetetlen volt legalább az *International Herald Tribune*, a *Financial Times*, az *Economist* és a *Newsweek*, de a *Neue Zürcher Zeitung* és a *Spiegel*, vagy a *Le Monde* és a *Pravda* nélkül. Előfizetni ezekre év közben nem lehetett, a rendszeres napi (reggeli) szállítást egyetlen cég sem vállalta, így jó ideig a *Hotel Intercontinental* újságosstandjánál vásároltuk meg a napi- és hetilapokat, eleinte napi, később havi számlák ellenében. A szomszédos országok napi- és hetilapjait még nehezebb volt beszerezni, amíg meg nem alakult az erre a területre szakosodott *Librotrade*. A tudományos folyóiratok esetében könnyebb volt a helyzet. 1992-ben ugyan még nem volt más megoldás, csak az esetenkénti vásárlás, de 1993-tól már 300 előfizetett folyóirat járt a CEU Könyvtárba. Minden felsorolt (és fel nem sorolt) nehézség ellenére, a CEU Könyvtár állománya igen nagy sebességgel nőtt. Néhány hónapon belül, az első tanév végére már 9000 körül volt a könyvek száma, az egyéb dokumentumokat, folyóiratokat stb. nem is említve. A gyarapodás nem kizárólag vásárlás útján történt, hanem kisebb-nagyobb tematikus gyűjtemények is kerültek a könyvtár állományába, természetesen „ömlesztve”.³

A könyvtári stáb

A rengeteg munkát, bármily teherbíró volt is a könyvtáros, egymaga el nem végezhette. 1992 augusztusában egy fél munkaidős asszisztenssel, szeptemberében egy könyvtáros munkatárssal – *Rózsa Gizellával*, 1993 januárjában pedig *Bradeanu Krisztinával* gyarapodott a dolgozók száma, így az első tanévben három teljes és két fél munkaidős munkatárs alkotta a CEU Könyvtár stábját.

A könyvtár rendszere, szakozás, elrendezés

A katalogizálás továbbra is egyszerűsítve, egy házi készítésű úrlapon, elektronikusan és rohamtempóban történt. Ebben az időszakban átlagosan havi 800-1000 könyvvel gyarapodtunk. A könyvek elhelyezése szabadpolcos rend szerint történt. Eleinte minden példányt az olvasóteremben helyeztünk el, a későbbiekben (a dokumentumok számának nö-

vekedésével) címenként csupán egy példány volt szabadpolcon, a további példányok pedig raktárba kerültek.

Miért a Dewey Decimal Classification System?

A nagy könyvtár (is) az oktatással egy időben nyílt meg. A kezdeti lendületben mindenki nagyon türelmetlen volt. A professzorok alig győzték kivárni, hogy megérkezzenek az általuk igényelt könyvek, és amint megérkeztek, azonnal használni akarták őket. Nehezen értették, hogy a könyvtárosok miatt egy, sőt néha két-három (!) napot is várniuk kell. Ráadásul mindenki elkülönített helyen, valamilyen megkülönböztető jelzéssel ellátva akarta látni a „saját”, azaz az általa rendelt könyveket. Ily módon nem csupán kis „tanszéki”, hanem kis „professzori” könyvtárak formálódtak volna a központi könyvtárban egy szakszerű és egységes, standard rendszerű könyvtár helyett. Ezt nem lehetett elfogadni. Sürgősen dönteni kellett a könyvtár osztályozási rendszeréről és a könyveket, még ha elnagyoltan is, de osztályozni kellett, hogy meghatározhassuk helyüket a könyvtári állományon belül a polcokon. A katalógizálás, a szakozás és a kölcsönzéshez nélkülözhetetlen könyvkártyák készítése irgalmatlan munkát jelentett. Gyorsan választanunk kellett az ETO, a Dewey és az LCSH (*Library of Congress Subject Headings*) között. A Dewey-féle decimális rendszer mellett több érv szólt. A prágai könyvtár is a Dewey rendszert használta, és ebben az időben még nem volt világos, hogy a prágai és a budapesti CEU könyvtár között milyen, egyáltalán hierarchikus viszony van-e? Szempont volt az is, hogy a könyvek túlnyomó többsége angol nyelvű és „új” kiadvány volt, amelyekben a Dewey jelzet általában szerepelt, át lehetett tehát venni ezeket. Továbbá a Dewey rendszer állt az általunk (magyar könyvtárosok által) jól ismert ETO-hoz a legközelebb. Úgy döntöttünk tehát, hogy a Dewey féle Decimal Classification System egyelőre erősen lebutított változatát vezetjük be. Ugyanakkor törekedtünk arra, hogy bár a Dewey szakozást alkalmazva, de mégis nagyjából a működő tanszéknek (politika, jog, történelem, környezetvédelem) megfelelő csoportosításban helyezzük el a könyveket (2. ábra). A környezetvédelem tárgykörébe tartozó műveket, jóllehet esetükben is a Dewey jelzeteket használtuk, kiemeltük a többi mű közül és egy csoportba rendeztük. (Teljesen értelmetlen lett volna őket a többi mű közé beosztani.) Ez a megoldás képezte a könyvtár később kialakuló (Dewey + LC) kettős szakozási rendszerének a gyökerét, de erre majd később térek ki.

Az első könyvtári automatizálási rendszer, a TINLIB. 1993. szeptember

Versenyt futva az idővel próbált a könyvtári csapat (három és fél ember) megfelelni a követelményeknek. Világos volt, hogy a rohamos léptékű gyarapodást és az elvárt könyvtári szolgáltatásokat csak a munkafolyamatok mielőbbi automatizálásával lehet kezelni. Ekkorra már, ha kissé megbízhatatlanul is, de működött a CEU számítógépes hálózati rendszere. Technikai akadályja tehát nem volt az automatizálásnak. Csak (!) ki kellett választani a megfelelő integrált könyvtári rendszert, meg kellett tanulni annak használatát, konvertálni kellett a már meglévő (kezdetleges) rekordokat stb. stb. A CEU könyvtáros tanulmányozta a már működő budapesti rendszereket a *Műegyetemtől* a *KFKI*-ig, (ne felejtjük el, abban az időben még gyerekcipőben járt a könyvtári automatizálás), felmérte a kínálatot, hűtötte a többnyire egyetemen belülről jövő, túl ambiciózus, irracionális terveket és tanácsokat. Megpróbálta az igényeket és lehetőségeket (itt most nem elsősorban pénzre kell gondolni!) a realitás talaján állva egyeztetni. Így jutott el a SZTAKI-ig és a TINLIB-ig.

Miért a TINLIB?

Igaza van régi-régi kollegámnak és „harcostársamnak”, Rózsa Gizinek abban, hogy „előbb választottam ki az embert, *Varga Sándort*, mint a rendszert, azaz a TINLIB-et”. *Varga Sándort* az egész magyar könyvtári társadalom jól ismeri, a SZTAKI-nál dolgozott, a TINLIB kurátora volt.⁴ Százszázalékosan megbíztam a szakértelmében, a lelkiismeretességében és segítőkészségében egyaránt, és nem tévedtem. A választás mind a rendszert, mind a kurátorát illetően telitalálat volt.

1993 tavaszán indultak meg a TINLIB prezentációk és tárgyalások, 1993 nyarán többé-kevésbé megtanultuk a használatát (*Tószegi Zsuzsától*, *Varga Sándortól* stb.) és 1993. szeptember 7-én installáltuk, vagyis használatba helyeztük a CEU Könyvtár első automatizálási rendszerét, a TINLIB-et: a katalógizáló, a folyóirat-, a kölcsönzési, az OPAC és az adminisztrációs modulokat. A TINLIB az angol *Information Management and Engineering* cég terméke volt, gondozását Magyarországon a SZTAKI végezte. A TINLIB egy MS/DOS alapú, USMARC rekordok konvertálására képes rendszer volt (3. ábra). Az OPAC pedig többféle szempont (szerző, cím, tárgyszó, kulcsszó stb.) szerinti keresést tett lehetővé. A TINLIB nagy előnye volt, hogy

viszonylag könnyen meg lehetett tanulni a használatát; a CEU Könyvtárban erre (is) rendkívül rövid idő állt rendelkezésre. Előnye volt az is, hogy a felépítése, logikája közelebb állt a hagyományos könyvtáros gondolkodáshoz, mint a többi, akkor Magyarországon működő rendszeré. A CEU-val kötött szerződés alapján Varga Sándor, *system librarian*, naponta munka után, 6-7 óra körül „bekukkantott” a könyvtárba és végezte a szükséges rendszerfeladatokat. A meglévő elégtelen és hiányos bibliográfiai rekordok (kb. 8000) konvertálására októberben került sor. A mentést ekkor még naponta kellett végezni, ez ugyanis még jó ideig nem központilag történt, hanem a könyvtárban esténként (zárás után) floppy lemezekre mentették a könyvtári adatbázist.

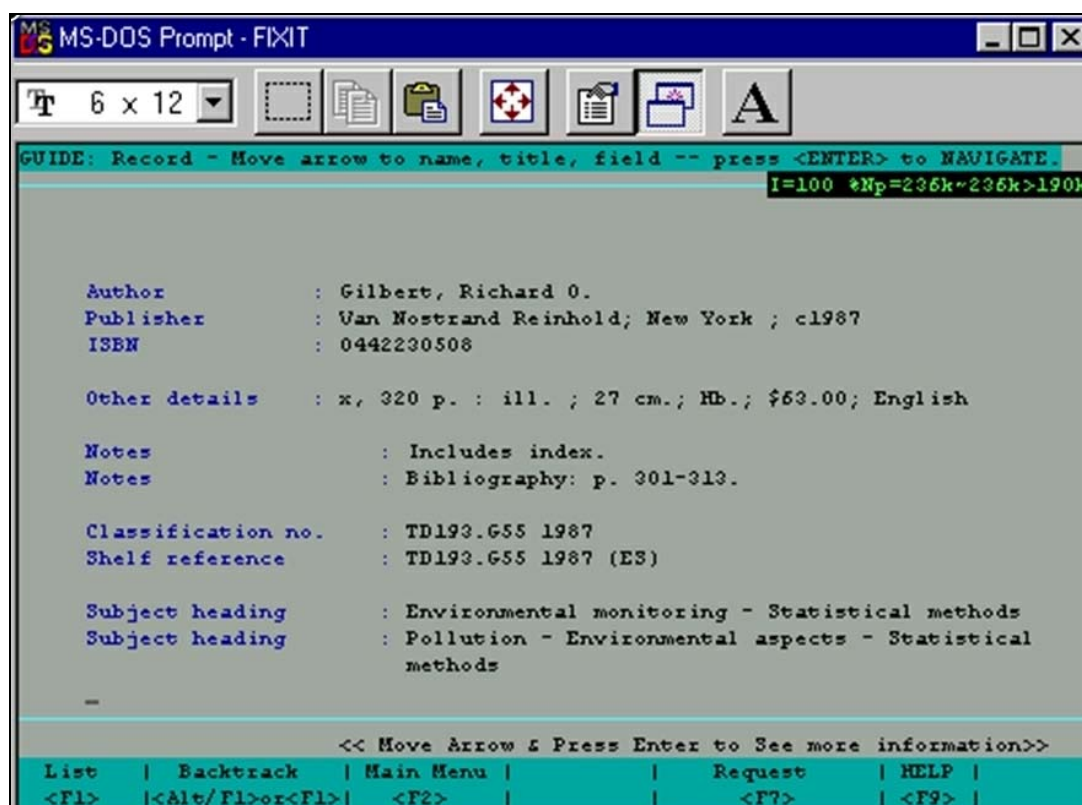
Végre néhány új könyvtáros!

Végül a személyi állomány növekedését kell megemlíteni. 1993 szeptemberében egy új munkatárssal (*Richard Kartosonto*), novemberben pedig két kiváló könyvtáros szakemberrel (*Miklósváry József* és *Ellen Garske*), 1994 januárjában pedig még egy munkatárssal (*Chikán Ildikó*) gyarapodott a könyv-

tár személyi állománya. 1996 végéig ez a gárda; hét teljes és két fél munkaidős munkatárs, valamint két diák kisegítő alkotta a könyvtári személyzetet. Az angol nyelvtudás még a könyvtári szaktudásnál is fontosabb volt. A stáb tagjai német, amerikai, román, suriname-i és magyar állampolgárok voltak, közülük ötnek volt magas szintű könyvtáros szakképzettsége.

A könyvtár szakszerű (standard) rendszerének megalapozása, 1993. november–1995. június

Nagyjából egy évvel később – a semmiből indulás után – együtt volt minden: megfelelő online könyvtár-automatizálási rendszer, a hozzá értő szakember, elegendő számú, kiválóan képzett, tapasztalt könyvtáros. Megkezdődhetett és meg is kezdődött az állomány (retrospektív + gyarapodás) profeszionális feldolgozása és feltárása, a könyvtár rendszerének, struktúrájának felállítása, széles körű szolgáltatásainak szakszerű megszervezése. Ez a periódus 1993 novemberétől 1995 szeptemberéig tartott, amikor a könyvtárnak újra költöznie kellett.

3. ábra Egy rekord a TINLIB-ből

Feldolgozás

Mivel a CEU hivatalos nyelve az angol, és a könyvtári anyag túlnyomó része is angol nyelvű, a címléírást is angol szabvány szerint, az *Anglo-American Cataloguing Rules 2nd Revised ed. (AACR2rev)* szabályai szerint végeztük immár online és a lehetőség szerinti teljességgel. Tárgyszavazáshoz a Library of Congress Subject Headings rendszerét használtuk, szintén az eredeti angol változatban. A leltári számot, az *ID number*t egy lineárisan növekvő vonalkódrendszer szerint adtuk meg, amit a könyv hátsó táblájának jobb felső sarkába ragasztottunk. A jelzetet (szakjelzet, Cutter szám, illetve a szerző nevének első három betűje) a könyv gerincére és az első könyvtábla belső oldalára ragasztott címke hordozta. Nemcsak az új könyveket dolgoztuk fel ilyen módon, de a „rég” anyagot is tulajdonképpen újra katalogizáltuk, a konvertált rekordokat kiegészítettük, a szakozást az új norma szerint elvégeztük. Ennek a munkának oroszánrészt Ellen Garske és Rózsa Gizella végezték. Mind a címléírás, mind a szakozás folyamatát segítette, hogy 1994 elejétől a Library of Congress hét CD-ből álló elektronikus katalógusából kikerestük, lemásoltuk és a TINLIB-be konvertáltuk a szükséges rekordokat. Körülbelül 40-50 könyvből álló csomagokat képeztünk, az egyenként lekeresett, importált rekordokat fájlba mentettük, és ez a fájl, a könyvcsomaggal együtt a katalogizálókhoz került. Ők ebből dolgoztak, és a már konvertált rekordokat természetesen szükség szerint módosították, adaptálták.

Kettős szakrendszer, a Dewey és az LC rendszere szerint

A szakozás eleinte kizárólag a Dewey Decimal Classification System szerint történt, de 1994-től a jogi és a környezetvédelmi gyűjteményeknél a Library of Congress osztályozási rendszerét használtuk. Elsősorban azért, mert feltárásukhoz (különösen a jogi gyűjtemény feltárásához) a Dewey rendszer nem volt megfelelő. (Világszerte sok egyetemi könyvtárban az általános gyűjtemény rendszerétől eltérő rendszert használnak jogi gyűjtemény szakozásánál.) Másrészt azért döntöttünk a kettős szakrendszer mellett, mert így könnyebben elkülöníthettük és egyben tarthattuk ezeket a gyűjteményeket. A kétféle szakozási rendszer bevezetése mellett még az is szólt, hogy a CEU-s diákok itteni tanulmányaik után általában hosszabb ösztöndíjjal külföldre, legtöbbször Amerikába mentek. Az Egyesült Államokban pedig az egyetemi könyvtárak többnyire az LC, a városi és egyéb

könyvtárak pedig a Dewey szakrendet használják. Ily módon a CEU diákjai számára már mind a két szakozási rendszer ismerős volt, mire ösztöndíjas-ként kikerültek. Miklósváry József dolgozta ki és valósította meg a CEU jogi könyvtár máig fennálló rendszerét az LC szakrendszere szerint. Előzőleg 30 évig az Egyesült Államokban jogi könyvtárosként dolgozott különböző egyetemeken, hazatérve szakértelmét a CEU Könyvtárban hasznosította, tudását átadta az ifjabb kollegáknak. A CEU jogi könyvtárát máig különgyűjteményként, önálló egységként kezeljük. A jogi könyvtár analógiájára döntöttük el, hogy LC rendszer szerint átszakozzuk a környezetvédelmi gyűjteményt is.

Állománygyarapodás

1994 októberében már 21 000 kötet könyv, 600 folyóirat-előfizetés, 1995 októberében már közel 35 000 kötet könyv és 700 folyóirat-előfizetés, mintegy 70 000 mikrofilmlap, és több mint 10 hálózati elérésű CD-ROM adatbázis képezte a CEU Könyvtár állományát. A szerzeményezést a tanszékek igénye alapján a könyvtár vezetője és az akkori „*acquisition librarian*”, Bradeanu Krisztina végezte.

Új tanszék, új könyvtári gyűjtemény

A második, azaz az 1993–94-es tanévben indult *Középkor-tudományi Tanszék* különösen nagy kihívást jelentett a könyvtár számára, részben a többi tanszékét jóval meghaladó mértékű és számos különleges kiadványt magába foglaló könyvbeszerzése okán. Másrészt pedig azért, mert a Középkor-tudományi Könyvtár a kezdetektől az ELTE tanszéki könyvtáraként, az ELTE épületében nyert elhelyezést mint a CEU Könyvtár fiók- vagy letéti könyvtára. A beszerzést, a feldolgozást, az átadást a CEU Könyvtár végezte és végzi ma is.

Könyvtári szolgáltatások (public service)

Ebben az időszakban természetesen az egyetem igen nagy mértékben fejlődött, a könyvtár csak követte a dinamikus növekedést. A diákok, az oktatók és egyéb dolgozók száma folyamatosan nőtt. A könyvtár használóinak száma mintegy 400 fő volt az 1993–94-es tanévben, kb. 300 a CEU-hoz tartozott és kb. 100 fő úgynevezett külsős olvasó volt. Az 1994–95-ös tanévben a könyvtárhasználók száma 550-re nőtt. A CEU Könyvtárát különleges (angol nyelvű) társadalomtudományi gyűjteménye miatt a kezdetektől fogva sűrűn látogatták és használták a CEU-hoz nem tartozó kutatók. Ár-

nyuk az évek folyamán egyre növekedett. A kölcsönzés (néhány kivétellel csak a CEU-hoz tartozóknak) a TINLIB installálása óta a kölcsönzési modulon keresztül történt. A diákok 10 könyvet kölcsönözhetnek maximum 15 napra. A kölcsönzés szabályait a könyvtár akkori méreteihez szabva állapítottuk meg, később sokszor változtattuk. Az olvasóteremben öt PC állt az olvasók rendelkezésére és egy nagy kapacitású Xerox-gépen készíthették az olvasók a másolatokat. Egy kiváló mikrofilm-lap/mikrofilmolvasó gép tette lehetővé az ilyen formátumban lévő könyvtári anyagok használatát. A szolgáltatásokhoz tartozott a könyvtár szabályzatának, különböző gyűjteményeinek, szakozási rendszereinek, tárgyszórendszerének, CD-ROM adatbázisainak stb. használatát ismertető anyagok készítése is, természetesen angol nyelven. A CEU Könyvtár kölcsönös szolgáltatási megállapodást kötött számos budapesti könyvtárral, az Országgyűlési Könyvtárral, az ELTE Központi Könyvtárával, az MTA Könyvtárral, a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárával stb.

Selected Guide to Budapest Libraries (Budapesti Könyvtári Kalauz)

A CEU Könyvtár készítette az első angol nyelvű budapesti könyvtárkalauzt, a „Selected Guide to Budapest Libraries”-t, amely 25 könyvtár tömör ismertetését adta. Az első változatot egy amerikai egyetemi hallgató, *Bernadette Rossmore* állította össze, később évenként felújítottuk. A „Guide” a magyarul nem beszélő CEU diákok számára készült, de sok könyvtár, sőt a *Kulturális Minisztérium* is ezt a kalauzt használta jó ideig. Ma már mindenki az interneten tájékozódik, így ez a kalauz nem tölt már be olyan fontos szerepet.

A CEU a belvárosba költözik, 1995. A könyvtár 1995 és 2001 között

1995 nyarára elkészült a CEU új épülete, Budapest szívében, a Nádor utcában, *Iványi László* építész tervei szerint. Az 1995/96-os tanév már itt indult szeptemberben. Legelsőként a könyvtár költözött át Húvösvölgyből az új, akkor még nem egészen kész épületbe, 1995. július-augusztusában. A költözés hangulatát és a körülményeket a szavaknál sokkal jobban érzékeltetik a fényképek (4., 5. ábra).

4. ábra **Mint egy Beckett darab: Ellen Garske a ládák között**

5. ábra **Költözés az új könyvtárba. De hiszen itt még építkeznek!**

Az új könyvtár a több épületből álló egyetem középpontjában, egy, az utcáról nem látható, 10 emeletes modern épület három szintjén helyezkedett (helyezkedik) el. A főbejárat az első emeleten van. Két elég nagyméretű és egy kisebb olvasóteremből, öt irodából, valamint egy nagy befogadóképességű raktárból állott, ahova lift vezetett. A berendezéshez felhasználtuk a már meglévő könyvtár bútorzatát. A fa részeket (asztalok, polcállványzat fabetétei stb.) felváltottuk mahagóniról világos bükk színűre, ami sokkal jobban illett az új, elegáns és modern épület stílusához. Szükség volt a bútorzat (asztalok, székek, polcok) kiegészítésére, de a nagyját a régi könyvtári bútor képezte. A nagy olvasóteremben helyeztük el az általános gyűjteményt, a filozófiától a történelemig bezárólag. A két kisebb helyiségben pedig kialakít-

tottuk a Jogi Könyvtárat és a Környezetvédelmi Könyvtárat. (A harmadik különgyűjtemény, a Középkortudomány Könyvtár immár 5000 kötete maradt letétként az ELTE Pesti Barnabás utcai épületében.)⁵ Az új központi könyvtárban összesen mintegy 25 000 könyvet tudtunk a szabadpolcokon elhelyezni, valamint a legfrissebb folyóiratszámokat és néhány egyéb dokumentumot. Az olvasótermekben 105 olvasóhelyet sikerült kialakítanunk. 10-re növekedett (megduplázódott) az olvasók rendelkezésére álló PC-k (terminálok) száma. Két Xerox másológép állt rendelkezésre az olvasótermekben. Elláttuk biztonsági címkével a könyvtári dokumentumokat, és installáltuk a biztonsági rendszerünket (amely nem mágneses, hanem rádiófrekvencián alapuló, *by-pass* típusú rendszer). A mikrofilmolvasót és nyomtatót a Jogi Könyvtárban helyeztük el. Az akkori átlagos magyar könyvtári viszonyokhoz képest a CEU Könyvtár igen jól felszerelt, automatizált, modern létesítménynek számított.

Az új könyvtár bemutatása. „Open House”, 1996. április

Néhány hónap alatt sikerült az új helyen úgy berendezkedni és a könyvtári szolgáltatásokat széles körűen megszervezni, hogy úgy éreztük, a CEU Könyvtár már megfelelő állapotban van ahhoz, hogy a magyar szakmai közönségnek bemutassuk. Az érdeklődés a CEU és a CEU Könyvtár iránt egyébként is igen nagy volt. 1996 áprilisában szakmai bemutató napot szerveztünk, amire meghívtuk a magyar könyvtáros és informatikus kollégákat és néhány külföldi vendéget. Több mint 100 érdeklődőt vonzott az „Open House” rendezvény

(6-8. ábra). Az egyetem és könyvtár bemutatása mellett, kisebb csoportokban (*workshopok*ban) a könyvtári munkafolyamatokat is megmutattuk a legapróbb részletekig. A szakmai nap nagy siker volt. Több lépést tettünk afelé, hogy a CEU Könyvtár mint modern, angol nyelvű, társadalomtudományi könyvtár a magyar könyvtárak rendszerében megtalálja és elfoglalhassa helyét.

A prágai CEU felszámolása, a prágai CEU Könyvtár egy részének integrálása a budapesti könyvtárba

A költözéssel és az új könyvtár felállításával szinte egy időben, avval többé-kevésbé párhuzamosan óriási változás történt a CEU addigi struktúrájában, ami igen nagy hatással volt a CEU budapesti könyvtárának alakulására is. A prágai CEU Egyetemet felszámolták, az ottani könyvtár anyagát szétosztották prágai, lengyel és magyar intézmények között. A *Károly Egyetemre* került a híres *CERGE (Center for Economic Research and Graduate Education)* közgazdasági gyűjtemény, a *Cseh Tudományos Akadémia* a művészettörténeti gyűjteményt kapta meg. Varsóba kerültek a szociológia tárgyú művek, ahol ebben az időben és még egy jó ideig működött a *Szociológia tanszék* mint a CEU része. A budapesti CEU Könyvtárba pedig első menetben mintegy 10 000 közgazdasági és történelmi tárgyú kötet érkezett Prágából (amit később még több szállítmány, kb. 10 000 kötet követett). Az első küldeményt sürgősen integrálni kellett a könyvtár gyűjteményébe, mivel az 1994–95-ös tanévtől új egységként a *Közgazdaságtudományi Tanszék* is Budapesten kezdett működni. Az integrálás korántsem bizonyult olyan

6. és 7. ábra Könyvtáros kollégák az „Open House” rendezvényen

NAME	INSTITUTION	SIGNATURE
STIVAU DAUNER-NAGY	OIK (NATIONAL LIB. OF F.L.)	[Signature]
WISNYI Csaba dr. Dr.	Recepce - Inc. of Borsos F. Ang. Eca.	[Signature]
Ilona Fonyó István Billedeci	BME KTK Library and Publ. Consultant 1052 Pf. Aranyos u 16	Ilona Fonyó Billedeci
Machó Miki Szántó Péter	Szalagcsigák Műhelye OMIKK	[Signature]
Machó János Machó László	NOTE BE Hungary	[Signature]
SCHWENGER ARND Tóth Tibor	LIBRARIAN MTA TTI Könyvtárca	[Signature]
ASNYI József M.	C.E.U.	ASNYI József
SALLAI AGNES	MTA Könyvtárca	Sallai Agnes
Kate Noem NOERR	IME London	[Signature]
Fazzer, Frigyes V. dr. [Signature]	Prospero Könyv: Budapest	[Signature]

8. ábra Aláírások a „Jelenléti iv”-ről

egyszerű feladatnak, mint ahogyan azt néhányan képzelték. Valamilyen okból a könyvekhez tartozó elektronikus rekordok soha nem érkeztek meg Budapestre, tehát a prágai könyveket újra katalogizálnunk kellett. (Természetesen ezeknél is a már bevált *copy-cataloguing* módszerrel jártunk el, azaz átvettük, konvertáltuk az LC, később az OCLC rekordokat és helyi adatokkal kiegészítve őket, integráltuk a rendszerbe.) A költözéssel és a prágai könyvek érkezésével ugyancsak szinte párhuzamosan megérkezett kb. 20 000 kötet könyv a korábban felszámolt *Radio Liberty* (New York) könyvtárából és mintegy 70 000 könyv a szintén felszámolásra ítélt müncheni *Szabad Európa Rádió* könyvtárából. (E két szállítmányt ideiglenesen egy külső raktárban helyezték el, feldolgozásukra csak később került sor.) A ránk zúduló hatalmas könyváradat mellett változatlan, sőt megnövekedett ütemben folytatódott az új könyvek és egyéb dokumentumok beszerzése is. A kibővült könyvtári szolgáltatásokat is fennakadás nélkül üzemeltetni kellett, „*business as usual*”, mintha közben nem valószínűtlenül nagy terhek nehezedtek volna ránk. Voltak pillanatok, amikor úgy éreztem (és nem ok nélkül!), hogy egyszerűen képtelenség ennyi feladattal megbirkózni. De a már név szerint is említett munkatársak, a fantasztikus könyvtári csapat kivételes teljesítménye és még néhány új munkaerő viszonylag gyors alkalmazásának köszönhetően végül sikerült a kihívá-

sokkal nemcsak szembenézni, de a feladatok zömét lépésről lépésre meg is oldottuk.

Az 1996 októberében készült jelentés szerint a könyvtári állomány 45 000 kötet könyvből, 800 folyóirat-előfizetésből, mintegy 10 000 retrospektív folyóirat-kötetből, több ezer *working-paper*ből és egyéb dokumentumból állott. Ezenkívül 60 000 mikrofilm- és az elektronikus adatbázisok széles választéka képezte az állományt. Az adatbázisok többsége ekkor még általában hálózati CD-ROM-on keresztül volt elérhető, csak a következő években térünk át fokozatosan az adatbázisok online elérésére a sebesen fejlődő interneten keresztül. A CEU Könyvtár által 1996-ban előfizetett fontosabb adatbázisok címei: *Academic Abstracts*, *Environment Library*, *Geobase*, *CAB International*, *Justis Celex*, *Justis Eastern Europe*, *Legaltrac*, *PAIS International*, *Sociofile*, *Econlit*, *NPA*, *LC Bibliographics* stb.

Nem csupán a könyvtár állománya nőtt az egyetemmel együtt, hanem a könyvtár használóinak száma is ugrásszerűen megnövekedett, amióta a CEU Könyvtár az új helyen, a Nádor utcában működött. 1996 októberében a beiratkozott olvasók száma 1209 volt. Ebből CEU-tag 712, OSI-alkalmazott 81 és külsős tag 497 volt. Jól látható, hogy az OSI- és a külsős tagok már az első évben majdnem az olvasók felét tették ki. Ez az arány a

későbbiekben még kedvezőtlenebb lett a CEU-tagok hátrányára, ami problémákat is okozott.

A Nemzetközi Menedzserképző Központ (NMK) felszámolása, az NMK Könyvtár állományának integrálása a CEU Központi Könyvtárba, 1996.

Tulajdonképpen nem a CEU, hanem a Nemzetközi Menedzserképző Központ, azaz az *International Management Center (IMC)*, Budafok, Törley kastély) volt az első, Soros György által Magyarországon létesített és szponzorált felsőfokú oktatási intézmény. A Nemzetközi Menedzserképző Központ és a CEU néhány évi párhuzamos működése után az a döntés született, hogy az IMC a továbbiakban a CEU-hoz fog tartozni mint egy önállóságát nagyrészt megőrző, gazdaságilag önfenntartó részleg és CEU Business School lesz a neve. Túlnőne e dolgozat keretein, ha mégoly röviden is, de megpróbálnám összefoglalni az IMC – CEU Business School kalandos fordulatokban bővelkedő történetét. 1997-ben az egyik átszervezés során úgy döntöttek, hogy az IMC valamikor igen szép és jól működő könyvtára (helyesebben, az állomány bizonyos része) a CEU Könyvtárba kerül. A CEU Könyvtár mint központi egység fogja kiszolgálni a Business School könyvtárral kapcsolatos igényeit. A határozatot követően több ezer folyóirat és könyv érkezett a CEU Könyvtárba. A folyóiratok kötetlenek és meglehetősen hiányosak voltak, ám mégis ezek képezték a nagyobb értéket. A mintegy 7000 kötet könyvből kiválogattuk azokat (körülbelül 4000 kötetet), amelyek integrálhatók voltak a CEU Könyvtár gyűjteményébe. A hajdani IMC Könyvtárban is TINLIB volt az automatizálási rendszer. Meg is kaptuk a könyvekhez tartozó rekordokat, ám sajnos a régi feldolgozás speciális szempontjai és a rekordok minősége nem tette lehetővé, hogy legalább alapként felhasználjuk őket. Így az IMC könyveket is, a prágaihoz hasonlóan, újra katalogizálnunk kellett. Néhány hónap alatt el is végeztük ezt a munkát.

A könyvtár bővítése, az 1997–1998-as tanév

Bármilyen szép volt az új könyvtár a Nádor utcában, és bármennyire örültünk a nagyszerű helynek, már a beköltözésünk pillanatában látni lehetett, hogy hamarosan kicsi lesz. A rendelkezésre álló helyet gyorsan ki fogjuk nőni. Az egyetem vezetősége kezdetben még nem ismerte fel (vagy nem ismerte el) ezt a problémát. (Egyszer, amikor szóba hoztam a könyvtár bővítését, megkérdezték tőlem „Mit gondol, kedves Mária, ez a Library of Congress?”) De két tanév elteltével világossá vált,

hogy mind az egyetemnek, mind pedig a könyvtárnak terjeszkednie kell. Ekkor vásárolta meg az egyetem (Soros György) az újabb, Zrínyi utcai épületet és ekkor született döntés arról, hogy a könyvtár egy, az épületek közötti belső udvart teljesen betöltő, kétszintes, igen nagyméretű olvasóteremmel bővíthet.

Az átépítések miatt az 1996–97-es tanévet a könyvtár részben a lépcsőházba költöztetve töltötte, valóban különleges körülmények között. A lépcsőház első emeleti tágas pihenőtere volt az „olvasóterem”, a könyvtárpult a bejáratnál, azaz a lépcső torkolatánál volt elhelyezve. A helyiséget zárni nem lehetett, igazából csak az olvasók becsületében lehetett bízni... A körülményekből adódóan ebben az időszakban sokat romlott a könyvtári szolgáltatások színvonala, jóllehet a dolgozók megtettek minden tőlük telhetőt, hogy az olvasók a kényszerhelyzet hátrányát minél kevésbé érzékeljék. Csodát azonban ők sem tudtak tenni. Csapdahelyzet volt. Mindenki ingerült volt és frusztrált, közben pedig a fal túlsó oldalán épült az új könyvtári rész és a régi nagy olvasóterem is át kellett alakítani részben. Sajnos, a könyvtár vezetőjének nem engedtek sok bebeszólást a tervekbe. Az (amerikai) építész a legtöbb kérést vagy javaslatot fölösleges okoskodásnak vélte. Végül megépült egy nagyon szép, tágas, egybenyitott kétszintes, világos helyiség, de lényegében a könyvtári funkciók teljes figyelmen kívül hagyásával. Még üresen, ebben a helyiségben tartotta ünnepélyes tanévzáróját az egyetem 1997-ben.

Szerencsére az új könyvtárrész belső kialakítását, a bepolcozást és az egyéb bútorok megtervezését és megrendelését a könyvtár vezetőjére hagyták. Így készült el lényegében a könyvtárvezető és *Maurer Attila*, a német *Schmidt GmbH* könyvtári berendezéseket gyártó cég magyarországi képviselőjének közös munkájaként az elegáns és funkcionálisan is kiválónak bizonyult enteriőr. Nagy vita zajlott le a könyvtári világítást illetően. Az építész által tervezett világítás ugyanis csupán kellemes félfomályt nyújtott, arra hivatkozva, hogy a tetőablakok amúgy is elegendő természetes fényt engednek be... (Mondjuk, például november táján, délután 5 óra felé?) Végül az egyetem vezetősége elfogadta és támogatta a könyvtárvezető javaslatát, így a megfelelő világítást a polcrendszerre szerelt, végigfutó fénycsőrendszer adja az olvasótermekben, nagyszerűen kiemelve a belső dizájn tágas eleganciáját a világos bükk és a világosszürke kombinációját. A végső, ma is látható polcrend-

szer és egyéb berendezés néhány év alatt fokozatosan épült ki.

A könyvtár területe és kapacitása a bővítés után

A bővítés eredményeként az 1998–99-es tanévre a könyvtári olvasótermek körülbelül 1500 négyzetméter nagyságú területet tettek ki. Az olvasótermekben mintegy 70 000 kötet könyv szabadpolcos elhelyezésére volt lehetőség. Az olvasóhelyek száma 170-re emelkedett és 10 karrelt (elhatárolt kutatóhelyet) is el tudtunk helyezni, elsősorban a PhD hallgatók részére.

A könyvtár helyiségének bővülésével párhuzamosan és ugyanilyen nagy léptékben haladt az állománygyarapítás és a szolgáltatások fejlesztése is. Az előző költségvetési évben mintegy 15 000 új könyvvel, 7000 kötet retrospektív folyóirattal gyarapodtunk, és a folyóirat-előfizetések száma 130 új címmel nőtt. A teljes könyvtári állomány bőven meghaladta a 100 000-et. 75 000 volt a katalogizált könyvek és 25 000 a katalogizálásra váró könyvek száma. 1000 folyóiraatra fizettünk elő, a retrospektív folyóiratok mintegy 20 000 kötetre rúgtak. Igen gyorsan fejlődött az elektronikus adatbázis-gyűjteményünk. 20 belső hálózati elérésű CD-ROM és öt interneten keresztül elérhető adatbázisra fizetett elő a könyvtár.

Még gyorsabban nőtt a könyvtár használóinak száma. 1998 októberében a könyvtári tagok száma összesen 2404 volt, ebből külsős 1208 fő, CEU-hoz tartozó 1196 fő (222 tanár, 659 diák, 315 egyéb) volt. A számok jól mutatják, hogy a külsős könyvtárhasználók köre meghaladta a CEU-hoz tartozó olvasókéét. Sok esetben a CEU-s diákok nem találtak szabad helyet a könyvtárban. A tumultuózus jelenetek elkerülése végett és az egyetem felső irányító szerve, az *Academic Forum* határozott kívánságára vezettük be azokat a tagfelvételi szabályokat, amelyek máig érvényesek. Azokat a felsőoktatási intézményekhez, kutatóintézetekhez tartozó kutatókat, diákokat, oktatókat, vagy egyéni kutatókat fogadjuk szívesen, akik az anyaintézetüktől ajánlást hoznak, és akiknek a munkájához a CEU Könyvtár anyaga szükséges. Így tudtuk megoldani, hogy azok az elsősorban külföldi orvos-, állatorvos-, vagy mérnökhallgatók, akik csak a kellemes környezet és az ingyenes internet-hozzáférés miatt használták a CEU Könyvtárat, előbb-utóbb elmaradtak. Ennek az intézkedésnek köszönhetően körülbelül egy év alatt elértük, hogy a külsős és belsős olvasók ará-

nya az egészségesnek mondható 40-60% körül mozog.

1998–2001. Átmeneti nyugalom. A könyvtári belső munkák időszaka

Az 1998-as esztendőt követő 2-3 év viszonylag békés, hektikus külső változásoktól mentes szakasz volt a könyvtár életében. Ezt az időszakot a rutinfeladatok ellátása mellett részben a könyvtári szolgáltatások fejlesztésére, részben pedig a könyvtári belső munkák színvonalának javítására, „csendes építkezésre” használtuk.

A könyvtári szolgáltatások javítása. Nyitvatartási idő. Oktató programok. TQM felmérés. Weboldal

A könyvtár nyitvatartási ideje már lényegében 1996-tól, de megszilárdulva és változatlanul 1998-tól hétfő – péntek: reggel 8:00 – este 10:00, szombat – vasárnap: délután 1:00 – este 7:00, azaz összesen heti 82 óra. Vizsgaidőszakokban, évente kétszer 6 hétig meghosszabbítjuk 4-4 órával a hétfői nyitvatartási időt, ilyenkor tehát 90 órát vagyunk nyitva.

A könyvtár fejlődése, az elérhető anyag és a szolgáltatások sokfélesége szükségessé tette, hogy a tanév elején a diákoknak úgynevezett *library introduction tour*-t, azaz könyvtár-ismertető túrát tartunk. A diákok 15 fős csoportokban kötelezően vesznek részt ezen a 45 percgig tartó tájékoztatón.

Az elektronikus adatbázisok számának növekedésével szükségessé vált, hogy ezek használatát külön egyórás tréning keretében ismertessük meg a hallgatókkal. A könyvtárbevezető órára és az adatbázisok használatát ismertető tréningekre a *Tanulmányi Osztállyal* együttműködve, az ő beosztásuk alapján fogadjuk a hallgatókat. A hallgatók számának növekedése miatt ez egyre nagyobb terhet ró a könyvtárosokra.

1998-tól kezdve 2-3 évente, a *Total Quality Management* szabályai szerint, kérdőívek alkalmazásával és szóbeli interjúk segítségével kikérjük a könyvtár működéséről az olvasóink véleményét. Az első ilyen véleménykutatást két külsős, a témában nagy tekintélyű könyvtáros, *Téglási Ágnes* és *Kalidy Dóra* készítette. A könyvtár jó osztályzatokat kapott, aminek örültünk. A kritizált vagy hiányolt szolgáltatásokra vonatkozó megjegyzések nagymértékben segítettek a szolgáltatások javításában, fejlesztésében. Például a TQM felmérés

hatására hosszabbítottuk meg a könyvtár nyitvatartási idejét a vizsgaidőszakokban, valamint változtattunk az addig érvényes kölcsönzési szabályokon.

A könyvtár információs anyagait teljes körűvé tettük, ezeket nyomtatott vagy sokszorosított formában évente megújítottuk és az olvasók rendelkezésére bocsátottuk. Ma már ezek többnyire online formában állnak rendelkezésre. De néhányuk, például a *Library Short Guide* megmaradt; megújult formában és megújuló tartalommal minden évben megjelentetjük.

Igen nagy lépés volt a könyvtári információs szolgáltatáson belül, hogy elkészítettük (*Lepp Tünde*) a könyvtár honlapját az összes lehetséges információval. Az online katalógust is kereshetővé tettük a weben keresztül a TINLIB újabb verziója, a T-Series segítségével. A webes jelenlét érezhetően megnövelte a CEU Könyvtár ismertségét (és a hozzánk befutó könyvtárközi kölcsönzési igényeket). Hasznos linkeken keresztül sok más forrás, könyvtári katalógus, adatbázis is elérhető lett a weboldalunkról. A CEU Könyvtár elérhetőbbé és nyitottabbá vált a világ számára és a világ is nyitottá és könnyen elérhetővé vált a CEU Könyvtár használói számára.

A könyvtári belső építkezés nem csupán a szerzeményezést és az új dokumentumok feldolgozását, új rekordok készítését jelentette, hanem a munkamegosztás finomodását, a régi rekordok javítását, átdolgozását, a szakozás finomítását, a hiányok pótlását is. Röviden: a könyvtári belső munkák színvonalának emelését tűztük ki célul. Ezen a (kívülről alig észlelhető, de a könyvtár jó működéséhez nélkülözhetetlen) téren is nagyszerű eredményeket értünk el. A belső munkálatok legfőbb motorja, fáradhatatlan kivitelezője Ellen Garske, első számú segítője pedig Rózsa Gizella volt, de számos kiváló, új munkatárssal is gyarapodtunk ebben az időben. 1998-tól *Gábor Zsuzsanna* lett az *Olvasószolgálat* vezetője, amit több lépésben modernizált és nagyszerűen megszervezett. Miklósváry József munkája révén pedig ekkorra már teljes feldolgozottsággal, komplett különgyűjteményként felállt a Jogi Könyvtár.

Ismét egy kis költözés! Új irodák, 1999.

1999-ben újra költöznünk kellett, de most csak a könyvtári irodák költöztek a bővítés során felépített kétszintes, nagy olvasóteremből nyíló „Small House”-nak nevezett régi, felújított épület földszinti

és első emeleti irodáiba. Ugyancsak a nagy olvasóteremből lehetett az OSA *Archívum* olvasótermébe belépni.

Multi-Média Könyvtár (MMK), 2000.

Ennek az irodaépületnek az alagsori részében hoztunk létre egy új részleget és szolgáltatást, a *Multi-Média Könyvtár*at az egyetem *Nyelvoktató Központjával (Language Teaching Center)* közös programként. A Multi-Média Könyvtárban 15 használói helyet alakítottunk ki, 4 magnóval, 4 videolejátszóval, 7 multimédia PC állomással. Az MMK gyűjteménybe tartoznak a különböző nyelvi vagy egyéb oktató anyagot tartalmazó magnó- és videokazetták, CD-k, nyelvkönyvek stb. Az MMK csak a nagy olvasótermen keresztül közelíthető meg, nyitvatartási ideje naponta délután 1:00 – este 7:00.

Kísérlet egy új automatizálási rendszere, a Corvina/Voyager bevezetésére, 1999. A kísérlet kudarca

A bibliográfiai rekordok, a folyóiratok nyilvántartásának javítása, a jogi anyag kezelésének nehézségei, a „copy cataloguing” bonyolultsága, a fejlettebb keresési módszerek iránti igény egyre inkább ráirányították a figyelmet arra, hogy a TINLIB-et, a birtokunkban lévő automatizálási rendszert kinőtűtjük. A CEU Könyvtár egy komplexebb, kifinomultabb, (Z39.50 kompatibilis), egyben több feladat elvégzését lehetővé tevő, új integrált könyvtári automatizálási rendszert igényelt.

Az első próbálkozásra 1999-ben került sor. A Corvina nevű, magyar forgalmazású Voyager-re (Dataware) esett a választás, többek között azért is, mert ezt a rendszert már több nagy magyar egyetemi könyvtár használta (Debrecen, Szeged), és szerettünk volna ezekkel kompatibilis rendszerre áttérni. A tesztidőszak alatt azonban annyi hibát, elégtelenséget észleltünk, hogy egyre inkább erősödött bennünk a meggyőződés, hogy ha a TINLIB helyett a másik rendszerre váltunk, nemhogy előrelépünk, de ez számos területen inkább hátráltatott visszalépést jelentene. A könyvtár munkatársai (Rózsa Gizella, Ellen Garske, Varga Sándor stb.) egy hatoldalal hiba- illetve kívánságlistát készítettek és átadták Gyüre Péternek, a programért felelős szakembernek. Az is világossá vált, hogy a szükséges módosításokat megvalósítani belátható időn belül lehetetlen. A könyvtárvezetőre hárult az a kínos feladat, hogy jóllehet az egyetem már előteremtette az új rendszer megvételéhez szükséges összeget, mégis elálljon a megrendel-

sére irányuló szándéktól. Meglehetősen nagy vihart kavart magyar könyvtáros körökben, amikor ez megtörtént. Felmerül a kérdés, hogy miért érdeklődtünk éppen a Voyager iránt, ha ez ennyire eltért a várakozásainktól és miért nem volt mégsem megfelelő a CEU Könyvtárnak az a rendszer, amely annyi más egyetemi könyvtárnak megfelelt. Kezdetben nem volt világos, és a forgalmazó sem sietett tisztázni, hogy ez a Voyager nem az a Voyager, amelyet mi ismerni véltünk és használni szerettünk volna. Ez a Voyager a nagy és méltán híres amerikai rendszernek egy magyar fejlesztésű változata volt, amelynek számos modulja (például a folyóiratmodul) még nem volt megfelelően kifejlesztve. De a többi modulban is sok, számunkra elfogadhatatlan megoldásra leltünk.

A CEU Könyvtár helyzete alapvetően különbözött a többi magyar egyetemi könyvtárétól. Nekünk nem volt több százezres állományunk gépelt katalóguskartonon leírva, azaz nekünk nem kellett megküzdeni az állomány retrospektív elektronikus feltárással. A nagy egyetemek a katalógusmodullal és az online OPAC-kal kezdték az automatizálást és adatbevitellel voltak elfoglalva. Még nem érkeztek el oda, hogy más modulokat is bevezessenek, vagy akár csak kipróbáljanak. Számukra valamely külföldi rendszer magyar nyelvű verziója kellett (ha volt ilyen). A CEU Könyvtárnak az angol nyelvű verzió (általában az eredeti) kellett és egy már teljesen automatizált könyvtárat akart az egyik rendszerből a másikba átvinni. Ennek a követelménynek az akkori Voyager valóban nem felelt meg. Azóta a magyar Voyager (új nevén: Corvina) is nagyon sokat fejlődött, nem utolsósorban a rendszert használó vagy használni kívánó könyvtárak nyomására. Örömmel láttuk, hogy a későbbi fejlesztések során a CEU Könyvtár megjegyzéseiből is sokat figyelembe vettek.

A CEU Könyvtár azonban akkor és még jó időre elvesztette az egyetem vezetőségének támogatását, hogy egy új integrált rendszerre áttérhessen.

Új integrált rendszer a láthatáron! A CEU Könyvtár tenderkiírása egy integrált könyvtári rendszerre, 2001.

2000-ben október-november folyamán megszerveztük több könyvtári rendszer bemutatkozását: például Aleph 500, T-Systems, Millennium stb., és 2001 januárjában kérelmeztük a CEU vezetőségének támogatását egy új integrált könyvtári szoftver beszerzéséhez. A támogatást elviekben megkaptuk.

Az egyetem arra kötelezte a könyvtárat, hogy egy nemzetközi, angol nyelvű, meghívásos tendert írjunk ki. Összeállítottunk egy 28 oldalas tenderkiírást, amelynek a rendszerkövetelményekre vonatkozó részét Varga Sándor, a továbbiakat pedig *Szlatky Mária* írta meg. Az új rendszerrel szembeni elvárásokat 79 pontban soroltuk fel. A technikai paraméterek (UNIX szerver, Novell/Windows kliens) meghatározása mellett kiemelt helyen szerepelt az OPAC webes elérhetősége, a Z39.50, a régi adatbázis konverziója, a direkt rekordátvitel lehetősége más adatbázisokból, az elektronikus rendelés biztosítása (EDIFACT), a SISAC kezelése a periodikáknál, link lehetősége az elektronikus folyóiratokhoz stb. stb. Mindez természetesen az úgynevezett klasszikus könyvtári modulok lehetőleg tökéletes működése mellett. A tenderkiírás elkészítésekor látszott, hogy sokat tanultunk az előző, elutasított Voyager rendszer teszteléséből. Mégsem volt hiábavaló az akkor elvégzett, bizony nagyon fárasztó munka! A tenderre hat céget, illetve hat rendszert hívtunk meg. Három Magyarországon ismert (már használt) rendszert (Aleph 500, T-Systems, EOSI Q Series), valamint három Magyarországon nem ismert, illetve nem használt rendszert (SIRSI-Unicorn, Endeavor Information System, Innovative-Millennium Interface). A pályázatok értékelésére és elbírálására egy nemzetközi bizottságot hoztunk létre, amelynek meghívott külföldi szakértői *Peter Burnett* (Oxford) és *Monica Segbert* (Berkeley) voltak. Magyarországról *Lévai Klárát* a *Debreceni Egyetemi Könyvtárból*, *Bánhegyi Zsoltot* az *MTA Könyvtárból* és *Stiegrád Gábort* az akkor még létező *OMIKK*-ból hívtuk meg szakértőknek. Nincs olyan, aki a magyar könyvtáros társadalomban e neveket ne ismerné. A CEU Könyvtárat Varga Sándor, Antal Zsuzsanna és Lepp Tünde képviselte. A bizottságnak természetesen, ex officio tagja volt a CEU Könyvtár vezetője, Szlatky Mária. A tenderpályázatok mindegyike értékes munka volt, de a legkiválóbbnak az Endeavor és a Millennium pályázata mutatkozott. A szakmai minőség mellett természetesen az árak is szerepe volt, bár nem volt elsődleges vagy kizárási szempont. A bizottság tagjai részben írásban, részben szóban és a végén szavazással fejtették ki véleményüket. Már-már az Aleph javára billent a mérleg, bár a pályázati anyaga messze nem a legjobb volt. A bírálók közül azonban hárman is ezt a rendszert ismerték jól. Monica Segbert a moszkvai Nemzeti Könyvtár automatizálási projektjének szakértője volt, ahol Aleph-et használtak. Stiegrád Gábor pedig az *OMIKK* Aleph rendszerének rendszergazdája volt. Bánhegyi Zsolt ugyancsak Aleph-fel dolgozott, mégis (vagy tán épp ezért?) nem azt

a rendszert támogatta. A szakmailag jobb pályázató rendszerek, az Endeavor és a Millennium túlságosan drágák voltak. Már majdnem eldőlt a kérdés, amikor az Innovative (faxon) egy nagyon kedvező árajánlatot adott a Millenniumra. Így végül hat igen és három nem szavazattal (mint ama híresneves angol-magyar meccs) a Millennium lett a győztes. Nem tagadom, és akkor sem tagadtam, hogy nagyon boldog voltam. Az előző évben Stanfordban láttam a működő Millenniumot és attól kezdve az volt a vágyam, hogy egyszer a CEU Könyvtárban is ez a rendszer legyen. Azóta is ezzel a rendszerrel dolgozunk. A döntés jónak bizonyult, nem kellett csalódnunk a Millenniumban.

A Millennium. Az új integrált rendszer installálása és „éles” használatba vétele, 2001–2002.

A Millennium installálása már 2001 októberében megtörtént, ezt követte a tanulás és a rendszerkiépítés korszaka, majd az „éles” használatba vétel. A Millennium rendszer minden szempontból megfelelt az elvárásainknak, néhány vonatkozásban pedig túlszárnyalta őket. Ilyen például a *help-desk* szolgáltatás és ilyen volt a rendszer bevezetését, kiépítését és használatát megtanító, 15 részből (tanfolyamból) álló oktatóprogram, amit az Innovative munkatársai tartottak jól megtervezett ütemben. A Millennium MARC szabvány szerinti rekordokat kezel, a TINLIB, illetve a T-Series nem MARC rekordjait konvertálni kellett. A CEU Könyvtár TINLIB adatbázisának konvertálása része volt ugyan a tendernek, de nyilvánvaló volt, hogy ezt a munkát a régi adatbázis beható ismerete, azaz Varga Sándor minden részletre gondosan figyelő közreműködése nélkül aligha lehetett volna kielégítően megoldani. A közös erőfeszítés azonban nagyszerű eredményt hozott. Lényegi adatvesztés nélkül ment végbe a konverzió, csupán néhány, a régi adatbázis következtelenségeiből adódó hibával. 2002 tavaszán a CEU könyvtári adatbázis egésze már a Millennium rendszerbe volt konvertálva.

A Millennium rendszer részletes leírására nem térek ki, mivel annak ismertetését, az összes modul, valamint az egyéb funkciók alapos bemutatását adja Lepp Tünde egy 2005-ben megjelent írásában.⁶ Csupán egy részletet idézek a tanulmányból, mivel az igen jól összefoglalja a Millenniumnak azokat az erőnyeit, amelyekből a rendszer kiépítésének egyszerre nagyszabású és aprólékos feladata is következett: „A Millennium teljesen integrált rendszer, ahol az összes modul és funkció

zökkenőmentesen illeszkedik. A Z39.50 nemcsak az OPAC-hoz van integrálva, de egyik alapvető része a könyvtárközi kölcsönzésnek és a grafikus katalógizálási, szerzeményezési modulnak is, lehetővé téve, hogy a bibliográfiai tételt egy távoli, Z39.50-nel kompatibilis adatbázisból (pl. OCLC) egyenesen importáljuk. A Millennium beállításai rugalmasak és alakíthatóak, hogy a rendszer alkalmazkodjon bármely könyvtári szervezet felépítéséhez, rendszeréhez, stílusához. A helyileg beállítható és könnyen módosítható képernyők lehetővé teszik, hogy a könyvtár a saját egyéniségét mutassa a felhasználóknak.”

Nem csupán a konverzió igényelt átlagon felüli gondosságot és szakértelmet, hanem éppen a rendszer rugalmasságából következett, hogy az új rendszert ki kellett építeni, a megfelelő kódokat meg kellett alkotni. Több hónapon át dolgozott ezen a könyvtár szinte összes munkatársa, de kiváltképpen Varga Sándor, Szilágyi Zsuzsanna, Antal Zsuzsanna, Rózsa Gizella és Lepp Tünde.

Meg kell még említenem, mert a fent említett tanulmányból ez nem derül ki, a Millennium egészen kiváló számlakezelési, pénzügyi elszámolási rendszerét. Egy precíz és konzisztens kódrendszer segítségével a vásárlások minden mozzanatát rögzíteni tudjuk a megrendeléstől a beérkezésig és kifizetésig. A rendszer naprakészen mutatja a költséget, illetve a lekötött összeget költséghelyenként, azaz a mi esetünkben tanszékenként és ezen belül dokumentumtípusonként, megadva a mindenkori pontos mérleget. A CEU Könyvtárnak több mint 70 költséghelye van és a Millennium mindezt tökéletesen és világosan kezeli. A Millenniumot megelőző években ezt a munkát külön Excel táblázatokban, rendszeren kívül, manuálisan végeztük, sokkal pontatlanabban és igen nagy fáradsággal. A 9. ábra egy rendelési rekordot mutat, amelyen látható a vásárlás minden adata és státusza is, a hozzá tartozó számlaadatokkal. A 10. ábra pedig jól mutatja a költséghelykódok összetételét is, az első 2 betű a tanszéket, a 3. és 4. betű a dokumentumtípust, az 5. betű a költségvetési évet jelzi.

A Millennium rendszerét és a CEU Könyvtárban való működését, a gazdag keresési lehetőségeket a használatbavételt követően, 2002 őszén a nyilvánosságnak is bemutattuk egy szakmai nap keretében. A Millennium használata, a munkafolyamatok túlnyomó többségének az integrált rendszeren keresztül való végzése minőségileg új fejezetet jelentett a CEU Könyvtár történetében.

o10473634

File Edit View Go Tools Window Help

Insert Save View Edit Media(0) WB Summary Browse Export Vendor Print Close Fund

11523049

AUTHOR Falkner, Gerda.
 TITLE Compliance in the enlarged European Union : living rights or dead letters? / by Gerda Falkner, Oliver Treib and Elisabeth Holzleitner.
 ISBNISSN 9780754675099 hb. GBP31.50
 CALL NO KJE5057.F35 2008
 LOCATIONS mlaw

Summary Record o10473634 Receive o10473634 Payments o10473634 0 Bib-Level Holds

Queue P.O.

o10473634 Last Updated: 27-07-2011 Created: 14-06-2011 Revisions: 5

ACQ TYPE	b PURCHASE	E PRICE	€40.25	RLOC	a ACQUISITIONS
LOCATION	ceubl CEU Library	FORM	b BOOK	BLOC	a ACQUISITIONS
CDATE	- -	FUND	ppb1 Book-PP-11	STATUS	a FULLY PAID
CLAIM	- ---	ODATE	14-06-2011	TLOC	- ---
COPIES	1	ORD NOTE	- ---	VENDOR	phoen Phoenix Bookshop
MULTIPLE	- ---	ORD TYPE	f FIRM ORDER	LANG	eng English
CODE2	- ---	REACTION	n NOTIFY	COUNTRY	xx No place, unknown, undet.
CODE3	- ---	RDATE	04-07-2011	VOLUMES	1
CODE4	- ---				

i a270711
 x gbp35.00
 s Marie-Pierre Granger

PAID	DATE	INVD	INVS	AMT	VOUCHER	COPIES	FOR CURR	NOTE
	18-07-2011	27-06-2011	6949	€37.74	15848	001	gbp31.50	60.62 GBP

b |bOrder printed 27-07-2011 9:59

o10473634 Edit Mode (INS)

9. ábra Könyvrendelési rekord a Millenniumból

Millennium Acquisitions - Central European University Library - Maria Sztatky

File Edit View Go Tools Admin Window Help

Fund Maintenance

New Delete Put Quick List Find New Grp Edit View Print

Funds	Appropriation	Expenditure	Encumbrance	Free Balance	Cash Balance
bsb1	€6,000.00	€1,789.33	€164.29	€4,046.38	€4,210.67
bsbl1	€0.00	€55.10	€0.00	-€55.10	-€55.10
cab1	€1,000.00	€1,066.84	€25.50	-€92.34	-€66.84
cabl1	€0.00	€40.51	€0.00	-€40.51	-€40.51
csb1	€5,000.00	€7,244.66	€605.99	-€2,850.65	-€2,244.66
csbb1	€0.00	€0.00	€0.00	€0.00	€0.00
csbl1	€0.00	€0.00	€0.00	€0.00	€0.00
ecb1	€4,800.00	€2,532.31	€0.00	€2,267.69	€2,267.69
ecbb1	€200.00	€401.84	€0.00	-€201.84	-€201.84
ecbl1	€0.00	€15.80	€0.00	-€15.80	-€15.80
enb1	€7,900.00	€1,592.37	€148.00	€6,159.63	€6,307.63
enbb1	€100.00	€30.83	€0.00	€69.17	€69.17
enbl1	€0.00	€35.28	€0.00	-€35.28	-€35.28
geb1	€8,200.00	€6,551.07	€431.91	€1,217.02	€1,648.93
gebb1	€800.00	€1,615.25	€0.00	-€815.25	-€815.25
gebl1	€0.00	€498.62	€0.00	-€498.62	-€498.62
hib1	€22,800.00	€21,050.65	€557.43	€1,191.92	€1,749.35
hibb1	€2,200.00	€2,796.33	€0.00	-€596.33	-€596.33
hibl1	€0.00	€1,678.25	€0.00	-€1,678.25	-€1,678.25
irb1	€15,500.00	€10,492.17	€701.40	€4,306.43	€5,007.83
irbb1	€500.00	€792.04	€0.00	-€292.04	-€292.04
irbl1	€0.00	€373.63	€0.00	-€373.63	-€373.63
lab1	€19,870.00	€15,966.67	€807.97	€3,095.36	€3,903.33
labl1	€9,930.00	€9,403.54	€308.70	€217.76	€526.46
labbb1	€2,200.00	€2,293.72	€0.00	-€93.72	-€93.72
labl1	€0.00	€1,037.45	€0.00	-€1,037.45	-€1,037.45
lib1	€18,800.00	€12,474.72	€1,287.64	€5,037.64	€6,325.28
libb1	€2,200.00	€781.19	€0.00	€1,418.81	€1,418.81
libl1	€0.00	€984.02	€0.00	-€984.02	-€984.02
libe1	€2,112.00	€1,688.63	€100.30	€323.07	€423.37
mab1	€7,900.00	€8,298.01	€998.64	-€1,396.65	-€398.01
mabb1	€100.00	€70.20	€0.00	€29.80	€29.80
mabl1	€0.00	€14.26	€0.00	-€14.26	-€14.26
meb1	€27,900.00	€23,271.15	€741.91	€3,886.94	€4,628.85

Up Directory

10. ábra A könyvvásárlásokat összesítő tábla a Millenniumból

Mielőtt rátérnénk a könyvtár „Millenniumos”, azaz 2002-től 2009-ig tartó korszakának ismertetésére, vessünk egy pillantást a most tárgyalt korszak legfontosabb mutatóira a 2002 októberében készült évi jelentés alapján.

Az egyetem tanszékeinek száma időközben 11-re nőtt, számos tanszéken megindult a doktori képzés. A könyvtár szerzeményezési költségvetése azonban sajnálatos módon az 1998/99-es tanévtől stagnált. 2002 októberében 110 000 könyv, (+ kb. 15 000 még nem katalogizált), 10 000 working papers, tézis és egyéb dokumentum, 1061 folyóirat-előfizetés, 25 000 retrospektív kötet, 70 000 mikrofilmlap/mikrofilm, 600 audiovizuális anyag (videó, CD és egyéb), 21 online elektronikus adatbázis, 3 hálózati CD-ROM adatbázis képezte a könyvtári állományt. Az állomány nyelvi megoszlása: 79% angol, 6-6% orosz és német, 3% francia, és ugyancsak 6%-ot tettek ki az egyéb nyelvek. Az állomány téma szerinti megoszlása: 38% társadalomtudomány, 21% történelem, 15% jog, 8% környezetvédelem, 5% filozófia és vallás, 5% természet- és alkalmazott tudományok, 5% művészet és irodalom, 3% lexikonok, szótárak.

A könyvtári tagok száma összesen 2207, ebből 1438 CEU-hoz tartozó és 669 külsős tag. A napi könyvtárlátogatók száma átlagosan 400 felett volt. Egy tanévben 11 048 művet kölcsönöztünk ki. A könyvtárközi kölcsönzések száma egy tanév alatt 1228 volt, ebből 826-ot a CEU küldött más könyvtáraknak és 402-t a CEU kért magyar és külföldi könyvtárakból.

A Millennium bevezetése után. A könyvtár fejlődése 2002 és 2009 között

A Millennium használata sok tekintetben az addig kialakult munkamenet megváltoztatására készítette a könyvtárat. A katalogizálásban a MARC rekordok használata és a közvetlen import lehetősége minőségi ugrást jelentett. De a Millennium rendszer rákényszerítette a könyvtárat a rendszerében lévő következetlenségek felszámolására is (pl. a jelzettek megalkotása terén). A szerzeményezés Millenniumon keresztül történő bonyolítása, a folyóiratmenedzsment, mind-mind a könyvtári munkafolyamatok magas szintű standardizálását eredményezték. A kölcsönzési modul lehetőséget adott egy flexibilis kölcsönzési szisztéma kidolgozásához, a felszólítások automatikus küldéséhez, és hozzájárult az olvasószolgálat egészének megújításához. A könyvtár tehát, használva új rendsze-

rét, mind mennyiségben, mind minőségben folyamatosan fejlődött a rendszer bevezetését követő években.

A CEU profilváltása. Új tanszékek. Amerikai és magyar akkreditáció, 2005.

Az ezredforduló tájékán a CEU válaszut elé és tartós pénzügyi zavarba került. Az egyetem eredetileg vallott missziója, hogy áthidalja a szakadékat a posztszocialista és a fejlett demokráciák oktatósa között, és az előbbi országok számára új, demokratikus elitet képezzen, már nem volt elég, és nem vonzott elegendő számú színvonalas hallgatót. Az egyetem státuszán, célkitűzésén, profilján változtatni kellett. *Yehuda Elkana*, az új rektor a hangsúlyt a státuszra, az egyetem amerikai és magyar akkreditálására helyezte. Hosszú és nagyon igényes procedúra és értékelés után, amiben a könyvtárat is részletesen vizsgálták, elnyertük először az amerikai akkreditációt a *Middle States Commission on Higher Education* döntése alapján. *Yehuda Elkana* ugyanakkor meghirdette a CEU kutató egyetemévé való formálását. Ígéretes eredményeket ért el ezen a téren, de az is világossá vált, hogy a kutató egyetem megvalósítására a CEU-nak nem volt elég pénze és számos strukturális változtatásra is szükség volt. A *Nacionalizmus Program* és a *Filozófiai Tanszék* megindítása után a 2003/2004-es tanévtől Varsóból Budapestre telepítették a *Szociológia Tanszék*et. Mindaddig a szociológiaoktatás hiánya óriás lyukként tátongott a budapesti CEU tantervében és a könyvtár szociológiagyűjteménye is hézagos volt, bár minden tőlünk telhetően megtettünk, hogy a létező tanszékekkel együttműködve (Politika, Történelem stb.) a legalapvetőbb szociológiai műveket beszeresse a könyvtár. Mégis, önálló szociológiai tanszék és tanszéki költségvetés hiányában ez csak részlegesen sikerülhetett. A varsói szociológia-könyvtárat végül nem a CEU könyvtár, hanem a *Lengyel Tudományos Akadémia* kapta meg, de egy extra pénzalap segítségével a már meglévő budapesti gyűjteményt is kiegészítettük. Mindazonáltal e korszak legnagyobb eredménye a CEU magyar akkreditálása volt *Közép-európai Egyetemenként*, ami több éves fáradságos munka után 2005. április 9-én lépett életbe.

A könyvtárra ezek a mozgások és történések igen nagy hatással voltak és komoly feladatokat róttak. Az akkreditációs folyamatban a könyvtárnak bizonyítania kellett az egész egyetem és külön a tanszékek vonatkozásában is, hogy rendelkezik az oktatáshoz szükséges szakirodalommal, valamint

képes az elvárható szolgáltatásokat nyújtani az oktatóknak és hallgatóknak. Mint általában minden a CEU-ban, ezek a folyamatok is rohamlépésben zajlottak. Az új programok hirtelen indultak, könyvtári beszerzésre nem mindig kaptak keretet, viszont a munkájukhoz a könyvek, folyóiratok, adatbázisok, röviden: a könyvtári háttér nélkülözhetetlen volt. A könyvtári költségvetés kissé bizonytalanná és rapszodikussá vált ebben az időszakban, pontosabban az 1998/99-es tanévtől. Nem kétséges, hogy a magyar egyetemi könyvtárak költségvetéséhez viszonyítva a CEU Könyvtár anyagi lehetőségei minden hullámmal együtt is irigylésre méltók voltak, de a követelményekhez mérten néhány éven át mégiscsak szűkösen bizonyultak. A rapszodikus bizonytalanság megnehezítette a tervezést. 2006-tól a könyvtári költségvetés megállapodott, nem mutatta az előző évek kilengéseit, de három évig nem foglalta magában a fejlődés lehetőségét. Az állománygyarapodás tartalmi összetételére viszont nagyon jó hatással voltak a beindított új programok és tanszékek. Ugyanis az a tény, hogy a könyvtár az állománygyarapításban a tantervhez, a működő tanszékek munkájához kötődik, sok esetben egyenetlenséget, aránytalanságokat okoz az állomány összetételében, bár ezek kiegyensúlyozására állandóan törekszünk. A gazdagodó kurrikulum a könyvtár gyűjtőkörének gazdagodását is jelentette.

A Szabad Európa Rádió Könyvtár anyagának integrálása a CEU Könyvtárba

Az állomány növekedését a vásárlásokon kívül sok más tényező is előmozdította. Ebben az időszakban került sor a *Szabad Európa Rádió* gyűjteményéből kiválasztott több ezer tétel katalogizálására. Egy nyári projekt keretében a SZER könyvtári anyagát, 70 000 kötetet polcokra raktunk és meghívott történészek, szakemberek, oktatók, valamint jó néhány könyvtáros segítségével kiválogattuk a használható, integrálandónak vélt műveket. Ezek katalogizálása indult meg ebben az időben. Számos más, jelentős adománnyal is gazdagodott a könyvtár, ezek feldolgozása is lépésről lépésre megkezdődött. Az állomány oly mértékben nőtt, hogy a hely egyre szűkebbnek bizonyult. 2004-ben külső (Kerepesi út) raktárban helyeztük el azokat a retrospektív folyóirat-köteteket, amelyeket meg lehetett találni a JSTOR adatbázisban. De még ezt követően is folytonos helyhiánnyal küszködtünk, ami az olvasótermek újabb és újabb átrendezésére, az olvasótermi elhelyezés átgondolására sarkallt minket.

Újabb könyvtárbővítés. Az archívum új helyre költözik, a könyvtár elfoglalja az archívum helyét. 2005. december

A helyzet, mielőtt válságosra fordult volna, megoldódott. A *Rév István* által igazgatott OSA Archívum, amelynek olvasóterme a könyvtári nagy olvasóteremből nyílt és hatalmas, kétszintes tömör raktár kapcsolódott hozzá, elköltözött egy új épületbe. Az addig rendelkezésére álló területet (kivéve az irodákat) átadta a könyvtárnak. Az OSA távozása után átalakítottuk a kapott területeket. Az olvasótermet összenyitottuk a könyvtári nagy olvasóteremmel és ugyanazon bútorzattal rendeztük be. Itt alakítottuk ki az impozáns Jogi Könyvtárat, annak régi helyén pedig a Környezetvédelmi Könyvtárat. A mínusz 1-es szinten lévő óriási raktár első, könnyen megközelíthető részéből nyitott raktárt alakítottunk ki, ahová az időközben több ezer kötetre gyarapodó *Orosz Gyűjteményt* helyeztük, így ez a rész is a könyvtár *open access*, azaz szabadpolcos rendszerét növeli, ahol kedvükre böngészhetnek az olvasók. A többi részt megtartottuk zárt raktárnak (11. ábra). A 2005/06-os tanév karácsonyi szünetében költöztünk. Egy hónap alatt átrendeztük az egész könyvtárat. Megmozgattunk mintegy 200 000 könyvet. Megért minden fáradozást, mert a könyvtár gyönyörű lett.

11. ábra A tömör polcos raktár

A „Bokros–korszak”, 2006–2009.

A 2006/2007-es tanévtől *Bokros Lajost* hívta meg a CEU rektora, hogy az egyetem zilált pénzügyeit rendbe szedje. Kemény három év következett. Rendkívül érdekes volt közelről szemlélni, hogy hogyan tisztulnak ki addig kibogozhatatlannak vélt ügyek. Fejek is hullottak, kiváltságok semmisültek meg. A CEU-n belüli „Bokros-csomag” ugyanolyan kemény volt, mint annak idején a Horn-kormányban, de rendkívül hatásos. A könyvtár vizsgálata során félelmetes és egyben élvezetes volt megtapasztalni, hogyan látja át Bokros egy pillantás alatt egy bonyolult pénzügyi, vagy bármilyen más kimutatás gyengéit. Végül a könyvtár nem járt rosszul, sőt viszonylag jól jött ki a „megpróbáltatásokból”. Minden addigi, sokszor bizonytalan feltétel tisztázódott, világos és átlátható lett a költségvetési helyzet. Ez a könyvtár számára rendkívül megkönnyítette a további működést és a tervezést. Ugyanakkor az új feltételek nem biztosították megfelelően a könyvtár fejlődését. A nehézségeket ebben az időszakban mégsem ez a tény, hanem az akkori IT Osztállyal (*Information Technology Department*) kialakult diszharmonikus viszony jelentette. Felsorolni is nehéz lenne, hogy az akkori IT Osztály mennyi akadályt gördített a könyvtár (és nem csak a könyvtár!) működése elé, ahelyett, hogy (amint az kötelessége) segítette volna. Az IT szolgáltatókat nem szolgálatnak fogták fel, hanem az infrastruktúrán keresztül uralni próbálták minden részletet. Ez bizony gyakran megtörténhet olyan esetekben, amikor egy könyvtár informatikai szükségleteit nem a könyvtáron belül, hanem egy nagyobb egység, például az egyetem keretében látják el. Ám ez a korszak is véget ért, az akkori IT prominensek távoztak és az IT Osztály megújult; az együttműködés a könyvtárral ma már újra példászerű, a kölcsönös segítségen alapul.

ETD – A CEU Elektronikus Tézisek és Disszertációk Gyűjteménye

A CEU Könyvtár a kezdetektől gyűjti a CEU keretén belül megalkotott téziseket és disszertációkat, bekötött (gépelt) kéziratformában. Tézisgyűjteményünk jelen pillanatban 5840 tételt tartalmaz. 2006-ban a könyvtár kidolgozta a CEU tézisek elektronikus kezelésének programját, így 2007-től a CEU MA tézisek és PhD disszertációk a CEU ETD nevű adatbázisában találhatóak (12. ábra). Az ETD adat-

bázis most 1576 tételt tartalmaz, de ebben még nincsenek benne a 2010/11-es tanévben elfogadott/megvédett dolgozatok. A dolgozatát a hallgató tölti fel PDF formátumban. Az eredeti Word dokumentum konvertálását egy külön szoftver, a bevittelt (*submission*) pedig részletes tájékoztató segíti. A hallgató felelős azért, hogy a papíralapú dolgozata és az elektronikus PDF verzió azonos legyen. Az elektronikus dolgozat csak akkor kerül a könyvtári katalógusba és véglegesen az ETD adatbázisba, amikor a tanszék, illetve a bíráló tanár jóváhagyta azt. A könyvtárban két munkatárs felelős a CEU tézisek és disszertációk feldolgozásáért és nyilvántartásáért. Ugyancsak a könyvtár munkatársa nyújt segítséget a hibátlan elkészítéshez és bevitelhez, ha a hallgató igényt tart erre. A hallgatók részletes tájékoztatást kapnak egyrészt a jóváhagyás állomásairól, másrészt szerzői jogaikról. Ugyanakkor bizonyos kötelezettségekkel is tartoznak a CEU-nak. Például két évnél tovább nem tarthatják vissza azt, hogy dolgozatuk teljes szövegű formában is elérhetővé váljon nemcsak a CEU intranet használói számára, hanem az interneten keresztül is. Természetesen a PhD dolgozatokkal a magyar *Doktori Iskola* adatbázisában is jelen vagyunk. A plágium ellen egy hatásos szoftver, a Turnitin alkalmazásával védekezünk. Az ETD program kidolgozása és beindítása után a könyvtár az egyetemi repozitórium rendszerét is kialakította a DSpace szoftver felhasználásával, ennek beindítására azonban nem került sor, mivel az egyetem más megoldás mellett döntött.

CEU Faculty Bibliography

Ugyancsak erre az időszakra (az időszak végére) esett a könyvtár egy másik nagy vállalkozása, a *CEU Bibliográfia (CEU Faculty Bibliography)*, azaz az egyetem oktatói által publikált tudományos dolgozatok összegyűjtése és szabvány szerinti leírása (13. ábra). A munkát a könyvtár hét munkatársa öt hónap alatt végezte el, a bibliográfia 9753 tételt tartalmaz. Ezt a bibliográfiát vette át az egyetem DRUPAL alapú honlapját készítő webteam az oktatók profiljához tartozó „*Publications*” fejezethez, sajnos nem kellő gondossággal, összekeverve a bibliográfia és a repozitórium feladatait. Az átvétellel a CEU Faculty Bibliography sorsa megpecsételődött. Semmi értelme párhuzamos adatbázisokat építeni.

eTD UPLOAD Login → Thesis data → License details → Accept license → Upload → Logout

CEU - Electronic Thesis Submission

Use this page only for submitting a Thesis or a Dissertation. To browse the CEU eTD Collection, please visit the main page of the CEU Library.

The Central European University is committed to the preservation and wide circulation of the scientific material produced by its members. To achieve this goal, starting from the Academic Year 2006/2007, CEU requires all candidates for a CEU Academic degree to deposit the electronic version of their submitted thesis into the CEU Electronic Theses and Dissertations Collection.

During the submission process please follow the following easy steps closely. This way you can shorten the duration of the process, and can avoid extra work, both for you and for those who will handle your work.

- 1. Prepare** your thesis **following all rules set forth by your department** (both for format and for content).
- 2. Convert** the prepared document into PDF format. You can find **here** a detailed instruction how to do it.
- 3. Check** the result of the conversion. If you encounter problems (e.g. certain characters are missing, or tables, figures are set wrongly, etc.), please look for assistance either from the **HELPEDESK** or the **Computer & Statistics Center Staff**.
- 4. Submit** the PDF version you just created using this page. Please note that a small sign will appear on each page of your submitted paper.
- 5. Check again** the submitted version. If you found an error, or want to improve certain paragraphs, do it on the original version, repeat the conversion and the submission process.
- 6. Print out** the submitted document; this will be the paper version which you will submit. **Please make sure that the electronic and the printed versions are identical.**

Please enter your UIS login name and password

UIS login name:

UIS password:

© 2007-2009 This page was created and is maintained by the **Computer & Statistics Center** of CEU

12. ábra A CEU ETD – Electronic Thesis and Dissertation fő oldala

CEU Faculty Bibliography

Home | Show All | Simple Search | Advanced Search

Central European University Library

Login

main fields ▾

Select Faculty Publications:

Get Widget
Privacy

- SHERPA Communication Services
- Open Access Movement News
- Campus Technology
- Chronicle of Higher Education
- Copyright/Fair Use
- EDUCAUSE
- Intellectual Freedom

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

This literature database is maintained by the Central European University (CEU). You're welcome to send any questions or suggestions to our [feedback address](#). The database is powered by [refbase](#), an open source database front-end for managing scientific literature & citations.

powered by:

Home
Library Search | Show Record | Extract Citations
Help

Final conference: Youth, Unemployment and Exclusion in Europe

13. ábra Egy oldal a CEU Faculty Bibliography-ból

A CEU Könyvtár ma

A 2009–2010-es tanévtől megváltozott az egyetem vezetése, Yehuda Elkana 10 évi rektorság után visszavonult. Az új rektor és elnök *John Shattuck* lett, aki előzőleg számos diplomáciai feladatot látott el az Egyesült Államok kormánya megbízásából. Sok szempontból a könyvtár helyzete is megváltozott. Az utolsó évek legfontosabb változásai a költségvetés területén, az állománygyarapítás strukturális változásában és az elektronikus források, valamint szolgáltatások kibővítésében foglalhatóak össze.

A Könyvtár jelenlegi kapacitása

A 2006-os bővítéssel (amikor a távozó archívum helyiségeibe beköltöztünk) elértük a könyvtár mai

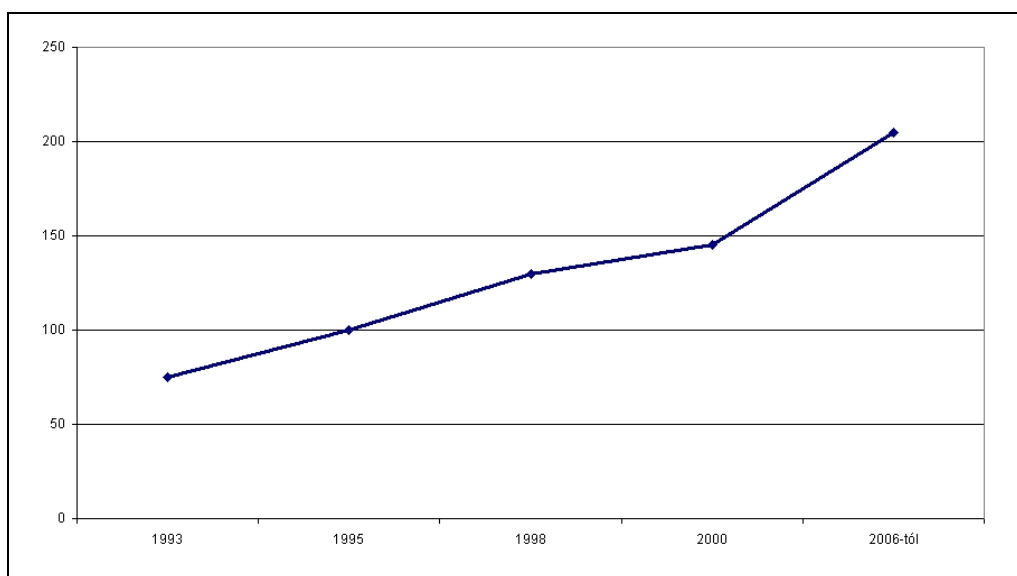
fizikai méretét, kapacitását, alapterületét, polcfolyóméter-számát. Az alábbi táblázat és grafikon (14., 15. ábra) összefoglalóan mutatja a CEU könyvtár kapacitását és az olvasóhelyek alakulását. Jelenleg 205 olvasóhellyel rendelkezünk, de az utóbbi időszak könyvtári zsúfoltsága további olvasóhelyek létesítését teszi szükségessé.

A könyvtár szervezete, személyi állománya

A könyvtár az egyetem szervezetén belül jelenleg az oktató tanszékeken kívüli összes egységet összefogó és irányító COO-hoz (*Chief Operating Officer*) tartozik. Munkáját az egyetemi szenátus által kinevezett bizottság, a *Könyvtár Bizottság (Library Committee)* segíti, hagyja jóvá és ellenőrzi.

Alapterület	2 200 m ²	
Polc	9 260 folyóméter	(5 430 m raktári)
Olvasóhely	205	
Hálózati PC	45	
Másoló- szkennelő-nyomtató gép	7	
Mikrofilmolvasó gép és nyomtató	1	
Multimedia PC	5	
Video és DVD lejátszó	4 + 2	
Magnó	4	
WiFi az olvasótermekben		

14. ábra A CEU Könyvtár paraméterei és kapacitása

15. ábra Az olvasóhelyek növekedése

A könyvtár létszáma jelenleg 15 teljes munkaidőjű és egy féldős munkatárs, valamint hat diákasztenszisztens (heti 20-20 óra). Négy munkatárs szülési szabadságon van (16. ábra). A dolgozók közül 13-nak van felsőfokú könyvtárosi-képzettsége és kivétel nélkül beszélnek angolul, többségük felső szinten. Az angol nyelven kívül még felsőfokú német, orosz, latin, olasz, francia, cseh, román nyelvtudással rendelkezünk.

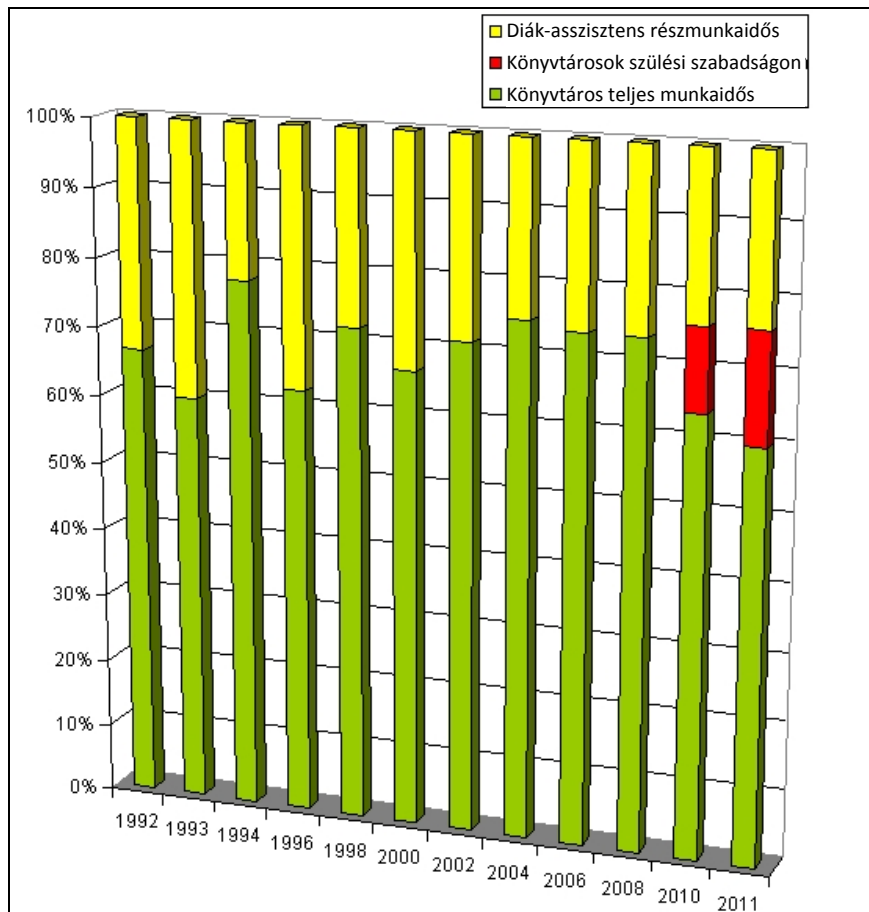
A belső szervezeti felépítés rendkívül egyszerű (17. ábra). A könyvtár vezetőjének egy segítője van, a pénzügyi referens, egyébként közvetlenül vagy közvetve irányítja a munkafolyamatokat. A munkálatok két nagy csoportba tartoznak. 1. Gyűjteménykezelés (*Collection Management*), 2. Olvasószolgálat (*Public Service*), és minden munkafolyamat alapját a Millennium rendszer képezi.

A CEU Könyvtár költségvetése

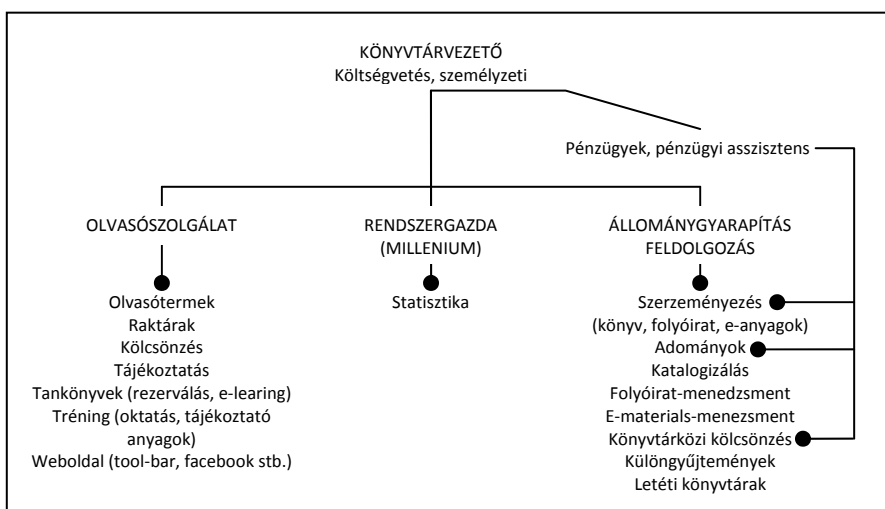
A CEU Könyvtár éves költségvetés szerint működik. A könyvtári szerzeményezési költségvetés úgy

tevédik össze, hogy minden tanszék rendelkezik egy bizonyos könyvtári kerettel. Ezeket a kereteket részben a tanszék és az egyetem közti megállapodás határozza meg, részben az egyetem Könyvtári Bizottsága jogosult a könyvtári keret tanszékenként való újraelosztására, illetve a tanszéki keretek módosítására. A könyvtári költségvetés, illetve az egyes tanszékek könyvtári kerete három részre tagolódik a dokumentumtípusok szerint, úgymint: folyóirat, könyv, elektronikus adatbázisok (*media*). Az egyetem növekedését jól mutatja, hogy míg 1998/1999-ben kilenc tanszék szerepelt a könyvtári költségvetésben, a 2011/12-es költségvetésben a tanszékek száma már 17.

A könyvtári költségvetés, a szerzeményezési keret azonban nem mindig követte az egyetem növekedését. Az 1998/99-es tanévben megtorpant, sőt az 1999/2000-es tanévtől éveken át erőteljesen csökkent a könyvtári költségvetés. A helyzet már-már tarthatatlanná vált 2005-re. A tanszékek követelésére azonban a 2005/06-os tanévtől nagyjából

16. ábra A CEU Könyvtár dolgozóinak száma a kezdetektől napjainkig

17. ábra A CEU Könyvtár szervezeti felépítésének sémája (Organizational Chart)

helyreállt a 2000. évi állapot, és a könyvtári költségvetés nagyságrendileg változatlan maradt egészen a 2009/10-es tanévig.

A 2009/10-es tanévtől kezdve újra növekedni kezdett a könyvtári költségvetés, ami részben az induló új tanszékek hozzáadott könyvtári keretéből származik, de az árak emelkedését is figyelembe vették a költségvetési keret meghatározásánál.

Az utolsó 2-3 évben szembeötlő az a jelentős változás, ami a költségvetés dokumentumtípusok szerinti megoszlásában történt. Az előfizetett folyóiratok száma ugyan nem jelentősen, de az előfizetésükre fordított összeg nagymértékben és megállíthatatlanul nő. Az elektronikus adatbázisok előfizetésére fordított összeg az utóbbi három évben közel megduplázódott. A költségvetésben szereplő tanszéki keretek mellett sok esetben egyes kutatási projektek könyvtári keretét is kezeli a könyvtár. Ezek nem képezik a könyvtári büdzsé részét, hanem plusz forrásként hozzáadódnak a könyvtári szerzeményezési kerethez. A könyvtár a tanszékek számára évente négy alkalommal beszámolót készít a tanszéki keretek költségéről.

Állománygyarapodás

A jelen költségvetés évi 981 folyóirat és 61 adatbázis előfizetési költségeit fedezi, és körülbelül évi 6000 új könyv vásárlását teszi lehetővé. A CEU Könyvtár az elmúlt 19 évben évente átlagban közel 11 000 dokumentummal gyarapodott. A szerzeményezésen (vásárláson) kívül értékes adományok és könyvtárösszevonások útján is gazdago-

dott a könyvtár. A könyvtárösszevonásokat időrendben már említettem. Közülük a legfontosabbak a prágai CEU Könyvtár, az IMC Könyvtár és a Szabad Európa Rádió Könyvtára voltak. A jelentősebb adományozók közül megemlíteném *Antony Flew*, *A. D. Rustow*, *László Péter*, *Samuel Beer* nevét, akik a tudományterületükbe (filozófia, politikatudomány, szociológia, történelem) tartozó, rendkívül értékes és gazdag gyűjteményt adományoztak a CEU Könyvtárnak. A könyv és a retrospektív folyóirat-állományunk mintegy 30%-a került könyvtárösszevonás, illetve adományozás útján a könyvtárba. Bármily fontos szerepet játszottak is az állománygyarapítás vásárláson kívüli módosítai, az állományában mégis az „új” dokumentumok aránya a meghatározó. Egy két évvel ezelőtt történt felmérés szerint az állomány 80%-a 1980 utáni kiadvány, és csupán 20% származik az ezt megelőző, 1980 előtti időszakból.

Az következő ábrák tömören összefoglalják számokban és arányaiban a CEU Könyvtár állományának főbb jellemzőit (1., 2. táblázat). Az arányok egyes új tanszékek vagy programok beindításával kissé módosulhatnak, de lényegében állandónak mutatkoznak.

A könyvtár gyűjteményei

Könyvek – Általános Gyűjtemény

A gyűjtemény az állomány mintegy 60%-át teszi ki. Ide tartoznak a Dewey 100-900 jelzetnek megfelelő művek: filozófia, vallás, társadalomtudomány,

1. táblázat

A CEU Könyvtár állományának alakulása a kezdetektől napjainkig

Év	Könyv*	Folyóirat- előfizetés	Folyóirat retrospektív	Egyéb	Micro forms	Média	CD-ROM adatbázisok	Online adatbázis
1992	1000							
1993	9000	300						
1994	21 000	600						
1995	35 000	700		3000	60 000		10	3
1996	45 000	800	10 000	5000	60 000		10	
1997	60 000	870	13 000	5000	60 000		10	
1998	75 000	1000	20 000	5000	60 000		20	5
2002	110 000	1060	24 000	5000	70 000	600	3	21
2005	120 000	1030	25 000	5000	70 000	700	7	29
2007	140 000	950	26 000	15 000	70 000	800	7	45
2009	150 000	930	27 000	15 000	70 000	1000	9	61
2011	165 000	970	30 000	17 000	70 000	1500	9	61

* Itt a katalogizált könyvek számát adjuk kerekítve, de folyamatosan több tízezres nagyságrendben vártak és várnak még ma is a katalogizálatlan könyvek feldolgozásra. Jelenleg mintegy 16 000 kötet.

2. táblázat

A könyvtár állománya, 2011. július

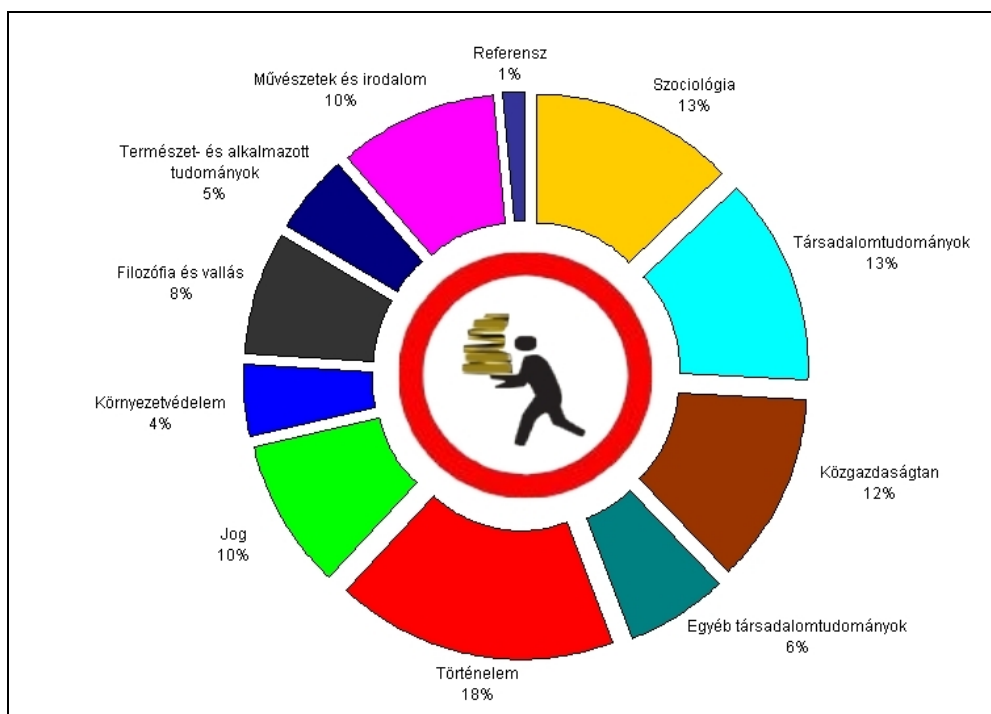
Állomány összesen	230 000 nyomtatott, 45 000 egyéb
Könyv	164 000 kötet katalogizálva
Könyv	16 000 kötet feldolgozatlan
Working papers	11 000
Tézisek és disszertációk	5580
Retrospektív folyóirat	34 000 kötet, cím: 2195
Folyóirat kurrens előfizetés	981
Mikrofilm lap	99 cím, 70 000 lap
Audiovizuális anyag	1500 (DVD, CD, videó)
Hálózati CD-ROM	9
Online adatbázis	61
E-folyóirat-előfizetés	532
E-folyóirat-hozzáférés	31 000

szociológia, politika, nemzetközi kapcsolatok, közgazdaságtan, nyelvészet, matematika, alkalmazott tudományok, menedzsment, művészetek, irodalom, történelem. Az általános gyűjteményben mintegy 75 000 kötet, azaz 58% van a szabadpolcokon elhelyezve Dewey-szakozás szerint, 11,3% nyitott raktárban, és csupán 30,7% zárt raktárban. Az állomány összetételét és nyelvi megoszlását mutatják a 18. és a 19. ábrák.

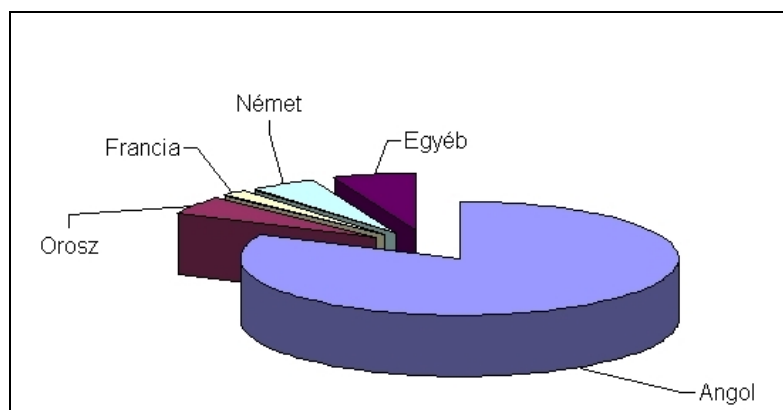
Folyóirat-gyűjtemény

A CEU Könyvtár folyóirat-gyűjteménye méreteiben és összetételében is rendkívül jelentős. Jelenleg

2100 címet tartalmaz, 981 a kurrens előfizetések és közel 31 000 a retrospektív folyóiratkötetek száma. A retrospektív folyóiratok a zárt raktárban vannak. A kezdetben szinte kizárólag nyomtatott folyóirat-előfizetéseink mára jelentősen megváltoztak és elektronikus formában is páratlanul gazdag gyűjteményt kínálunk az olvasóknak. Törekvésünk, hogy fokozatosan áttérjünk a nyomtatott folyóirat-előfizetésekről az elektronikus előfizetésekre. Ezt a folyamatot részben számos olvasó (elsősorban az oktatók) nyomtatott formátumhoz való ragaszkodása, részben az elektronikus dokumentumok 25%-os áfája (a nyomtatotté csupán 5%) lényegesen lelassítja.⁷

18. ábra Az állomány megoszlása témakörök szerint

19. ábra Az állomány megoszlása nyelvek szerint

Multimédia Könyvtár

A Multimédia Könyvtár különgyűjteménye széles választékát nyújtja a különböző audiovizuális CD-ROM, DVD és egyéb anyagoknak. Nyelvi oktató és gyakorló anyagok, a tananyagot kiegészítő filmek és előadások, dokumentumfilmek, sőt úgynevezett művészfilmek is szép számmal megtalálhatók a gyűjteményben, amelynek minden tétele az OPAC-ban kereshető. Az Open Society Archivummal kötött egyezség alapján, olvasóink az OSA rendkívül gazdag filmgyűjteményéhez is hoz-

záférnek, csupán előző nap kell az igényüket benyújtani. Az MM Könyvtár hétköznap délután 1:00 és este 7:00 között tart nyitva.

CRC (Curriculum Research Center) Felsőoktatási Különgyűjtemény

A CRC különgyűjtemény foglalja magába a könyvtár speciális felsőoktatási gyűjteményét, a tantervfejlesztést és a reformoktatást tárgyaló irodalmat, valamint különböző egyetemi tanterveket és a CEU kurzusaihoz készített szöveggyűjteményeket.

Ez az állományrész páratlanul gazdag a CEU Könyvtárban, szinte minden kurzushoz (a kezdetek óta) tartozik egy ilyen, a CEU oktatói (a kurzust vezető tanárok) által összeállított szöveggyűjtemény, amely egy kötetbe foglalja a téma legfontosabb angol nyelvű irodalmát. Számuk meghaladja az 5000-et.

CEU Disszertáció- és Tézisgyűjtemény (ETD)

Minden MA és PhD dolgozatból, disszertációból egy gépelt példányt őrzünk a könyvtárban. A könyvtár költeti be a gépelt kéziratokat, tanszékek szerint eltérő kötéssel és a disszertációk elrendezése is tanszékek, ezen belül évek, majd név szerint történik. A gyűjtemény 5100 katalogizált tételt tartalmaz (a 2010/11-es tanévben megvédett dolgozatok még nincsenek feldolgozva). 2007-től a dolgozatokat elektronikus formában is kötelező a hallgatóknak benyújtaniuk. Az ETD adatbázis a digitális állományépítés első fontos állomása, amely jelenleg 1576 tételt tartalmaz.

Working Papers

A különböző kutatóintézetek, egyetemi tanszékek belső kiadású esszéit, dolgozatait, legfrissebb kutatásaik eredményeit tartalmazza ez a gyűjtemény. Számuk meghaladja a 10 000-et. Egy részüket (az általunk legfontosabbnak tartott intézmények kiadványait) az olvasóteremben szabadpolcon tároljuk, nagyobb részüket a raktárban. Ezt azért is megtehetjük, mivel a legtöbb WP elektronikus formában is elérhető. A *working paperek* a katalógusban kereshetők, a rekordból közvetlenül az elektronikus verzióhoz (ha van ilyen) vezet a link.

Jogi Könyvtár

A CEU Könyvtár talán legértékesebb különgyűjteménye a Jogi Könyvtár, kb. 13 000 kötetet számlál. Az elköltözött archívum olvasótermében rendeztük be a dekoratív, tágas és világos új Jogi Könyvtárat 2006-ban. A gyűjtemény rendkívül gazdag az alkotmányjog, az üzleti és kereskedelmi jog, a munkajog, és az emberi jogok területén. A CEU jogi gyűjteménye nem egy nemzet jogrendszerére helyezi a hangsúlyt, hanem az összehasonlító szempont érvényesülését tartja szem előtt a gyarapításban. Ebben a gyűjteményben található a legtöbb olyan mű, amelyből Magyarországon az egyetlen példány a CEU Könyvtárban van meg. A Jogi Könyvtár értékes gyűjteménye nem jött volna létre *Sajó András* professzor segítségével és fáradságos munkája nélkül.

Az állomány az LC szakrend szerint van a szabadpolcokon elhelyezve. A különgyűjteményben kaptak helyet a jogi folyóiratok (167 kurrens) és a jogi disszertációk is. A jogi adatbázisokat, természetesen nemcsak a jogi könyvtárból, hanem az egyetemi kampusz területéről bárholnan el lehet érni.

Környezetvédelmi Könyvtár

A környezetvédelmi különgyűjtemény a fő olvasóteremhez kapcsolódóan, egy félemelettel mélyebb szinten, külön teremben nyert elhelyezést. A gyűjtemény mintegy 6000 kötetet számlál. A könyvek az LC szakrend szerint vannak elhelyezve. A környezetvédelem tárgykörébe tartozó folyóiratok, disszertációk is a Környezetvédelmi Könyvtárba tartoznak. A gyűjtemény középpontjában az ökológia, a környezetvédelem és az energiapolitika áll, valamint gazdag anyagot tartalmaz a környező országok környezetvédelmi problémáit feltáró művekből. A Környezetvédelmi Könyvtárban elhelyezett 8 + 1 PC, valamint a több mint 20 további olvasóhely igen kedvező helyszínt kínál a csoportos tanuláshoz, közös munkához.

Az ELTE-CEU Középkor-tudományi Könyvtár

Az ELTE-CEU Középkor-tudományi Könyvtár az ELTE Középkor-tudományi Tanszék épületében, a Múzeum krt. 6. szám alatt egy szép, tágas könyvtári teremben van. A régi és ritka könyvanyagot az ELTE Középkor-tudományi Tanszék tanszéki könyvtára adja. Az új, frissebb, vásárolt irodalmat (letétként) pedig a CEU Könyvtár több mint 15 000 kötete képezi. A gyűjtemény természetesen a középkori európai történelmen alapul, ezen belül is igen gazdag anyagot tartalmaz Közép-Kelet Európára vonatkozóan. A különböző forráskiadványok, a középkori szövegek fordításai, a bizánci civilizációra vonatkozó anyag mind kivételesen gazdagon megtalálható a középkori történelmi gyűjteményben. A hagyományos gyűjteményt nagy és változatos elektronikus adatbázis-kollekció egészíti ki.

Orosz nyelvű Gyűjtemény

A CEU Könyvtár akkor kezdte meg angol nyelvű gyűjteményét építeni, amikor számos helyről az orosz nyelvű irodalmat szinte száműzték. Részben szükségből, részben pedig az adódó alkalom okán mind több és több orosz nyelvű mű került a könyvtár gyűjteményébe, amelyeket eleinte az általános gyűjtemény részeként kezeltünk. Amikor 2006-ban beköltöztünk az archívum helyébe, alkalom nyílt

arra, hogy az orosz nyelvű művekből különgyűjteményt állítsunk össze. Egy nyitott, tehát az olvasók által látogatható raktárban alakítottuk ki az orosz gyűjteményt, amely körülbelül 8000 kötetet számlál. Az elrendezés megfelel a könyvtár általános rendjének, tehát az úgynevezett általános anyag Dewey szakrend szerint, a jogi és a környezetvédelmi anyag pedig LC szakrend szerint van elhelyezve. Mivel a CEU diákjainak egy jelentős hányada a környező országokból jön, többnyire tudnak oroszul. Az Orosz Gyűjtemény, amit *Gulyás Angelika* állított fel, gondoz és gyarapít, a CEU Könyvtár egyik legnépszerűbb különgyűjteménye.

Elektronikus adatbázisok, e-könyvek

A CEU Könyvtár legdinamikusabban fejlődő és mára már talán az egyik leggazdagabb része az elektronikus adatbázis-gyűjtemény. Az *Adatbázisok A-Z* listában több mint 80 adatbázis és egyéb online szolgáltatás érhető el. 61 online szolgáltatásra fizetünk elő és kilenc CD-ROM adatbázisunk van. Az adatbázisok többségükben angol nyelvűek és angol nyelvű dokumentumokat is tartalmaznak, de van köztük latin, görög, orosz és más nyelvű is. A CEU Könyvtár adatbázis-használati statisztikái kiemelkedően magas eredményeket mutatnak. Úgy gondolom, hogy az intenzív használatot nagymértékben elősegíti az év elején csoportokba szervezve minden új hallgatónak nyújtott adatbázistréning, amit azután az év közben finomított formában a kurzusok anyagához, egyes kutatók profiljához igazítva folytatunk. A könyvtárosok többsége részt vesz az adatbázisok használatát bemutató tréningek tartásában. A CEU elektronikus adatbázis-gyűjteményének kezelője, felelőse Molnár Ivett. Az ő kiváló tanulmánya ugyanebben a számban sokoldalúan bemutatja és elemzi a témát, különösképpen az adatbázis-használat mérésének, a használati statisztikák készítésének módjait. A CEU Könyvtár adatbázis-gyűjteményének fejlődését is bemutatja a cikkéhez tartozó 1. ábrán.⁸

Az állomány feltárása, kereshetősége – Millennium OPAC

A feldolgozás módja lényegében nem változott. A CEU Millennium OPAC, azaz a könyvtár online katalógusa a legfontosabb eszköz a könyvtári anyag feltárásában, a keresési lehetőségek biztosításában. A megszokott keresési módokon kívül (ezek mindegyikéhez keresési példák is vannak), a „*My account*” alatt az olvasó ellenőrizheti a nála lévő könyveket. Az elektronikus és nem elektroni-

kus tananyag elérésére szolgálnak a „*Course reserve*”, a „*Professor*” és a „*Course*” lehetőségek, valamint az „*E-learning*”. A „*Journal title*” mögött egy folyóirat-kereső szoftver: a TDNet Journal Search Tool működik, amely feltárja nemcsak a CEU folyóirat-állományát, de az általunk előfizetett, illetve egyéb okból hozzáférhető adatbázisokban található folyóiratokat is.⁹ A könyvtári katalógusoldal felső és alsó mezőjében a legfontosabb linkek találhatóak, alul Wibiya formában. A használati statisztikák adatai szerint a könyvtári webhelyen a katalógusoldalt használják messze a legtöbben. Ezért *Vít Lukáš* kollégám úgy szerkesztette meg a katalógus oldalát, hogy azon keresztül (is) szinte minden könyvtári információhoz egy lépéssel eljusson a használó (20. ábra).

20. ábra A CEU Könyvtár katalógusának nyitó oldala

Az OPAC rekordok tájékoztatnak az adott mű státuszáról és helyéről (*location*). A mögöttük lévő MARC alapú könyv- és folyóiratrekordok minden bibliográfiai adatot tartalmaznak, sőt egyéb lehetőséget is nyújtanak, például a tárgyszavak közötti navigációval további keresést is lehetővé tesznek a témában (21., 22. ábra). A folyóiratok esetében is az OPAC rekordból egy kattintással az e-verzióhoz juthatunk, ha létezik. Az adatbázisokon keresztül hozzáférhető *e-book*okat a jövőben tervezzük integrálni a katalógusba. Jelenleg ezek az e-könyvkereső (TDNet E-book Search) segítségével találhatóak meg.

Az állomány és különösen az elektronikus források növekedése, változatos volta szükségessé teszi, hogy mind egyszerűbbé tegyük a keresést a könyvtár használói számára; lehetőleg egy felületen egyetlen kereséssel kapják meg a találatokat. Ennek érdekében gondosan mérlegeljük egy jól

kifejlesztett *search tool* beszerzését. Jelenleg két ilyen keresőt, az EBSCO Discovery-t és az OCLC által kifejlesztett keresőrendszert tanulmányozzuk.

100%-os eredményt egyik eszköz sem nyújt, mégis rendkívüli módon elősegítik a könyvtár által hozzáférhető anyagok feltárását.

CEU Library Catalog | VPN | Databases | Journal Search | My Account | ILL | Home | Help

Start Over Save MARC Limit/Sort (Search History)

TITLE inventing eastern europe System Sorted Search

Record

Author Wolff, Larry
 Title **Inventing Eastern Europe : the map of civilization on the mind of the Enlightenment / Larry Wolff**
 Published Stanford, Calif. : Stanford University Press, 1994
 Descript xiv, 419 p. : ill., maps, ; 24 cm.

BOOKMARK

Permalink

Full text (campus only)

LOCATION	CALL NO.	LOAN TYPE	STATUS
Reading Hall III/ History	942./025 WOL	SHORT LOAN	AVAILABLE
Stacks / General Coll.	942./025 WOL	LOAN	AVAILABLE
Stacks / General Coll.	942./025 WOL	LOAN	AVAILABLE

Subject Enlightenment
 Europe, Eastern -- Civilization -- 18th century
 Europe, Eastern -- Description and travel

ISBN 0804723141 (pbk.) hc. pbk.
 Language English
 LC class no. DJK13.W65 1994
 Dewey class no. 942./025
 Note Includes bibliographical references and index.

Record

Start Over Save MARC Limit/Sort (Search History)

21. ábra Egy OPAC könyvrekord

CEU Library Catalog | VPN | Databases | Journal Search | My Account | ILL | Home | Help

Start Over Save MARC Return Limit/Sort (Search History)

TITLE economist System Sorted Search

Record

Title **The economist**
 Published Winthertur, Switzerland : The Economist Newspaper Limited, 1843-
 Frequency Weekly

BOOKMARK

Permalink
 TDNet
 RSS

Location Reading Hall / Magazines
 LIB HAS Current year only
 Latest Received: 13 August 2011 Vol.399 No.8746

Location Stacks / Periodicals
 LIB HAS Previous year only

Holdings Current and previous year only
 Subject Commerce -- Periodicals
 Economic history -- Periodicals
 Finance -- Periodicals
 Great Britain -- Commerce -- Periodicals
 Securities -- Great Britain -- Periodicals

ISSN 0013-0613
 Language English
 LC class no. HG11.E2
 Note Supplement: A világ 2007-ben / The world in 2007
 Title from caption.

Library Server Downtime

22. ábra Egy OPAC folyóiratrekord

A CEU Könyvtár szolgáltatásai

Olvasószolgálat

A CEU Könyvtár legfontosabb feladatának a magas szintű és lehető legszélesebb körű könyvtári szolgáltatások biztosítását tekinti. A könyvtár nyitvatartási ideje Közép-Európában szokatlanul hosszú, Magyarországon tudomásom szerint a leghosszabb. Hétfő-péntek: reggel 8:00 – este 10:00, szombat-vasárnap: délután 1:00 – este 7:00. Vizsgaidőszakokban a hétvégi nyitva tartást hat héten keresztül meghosszabbítjuk.

Az olvasószolgálatban a könyvtár minden munkatársa részt vesz, kivéve a könyvtár vezetőjét. A CEU Könyvtárban tehát nem válik el élesen az olvasószolgálati csoport az egyéb könyvtári munkatársakétól.

Minden belső, feltáró könyvtári munka az olvasószolgálatban nyeri el értelmét és igazolását. Napi három turnusban látjuk el az olvasószolgálati ügyeletet. Egyszerre egy könyvtáros és egy asszisztens, délután 1:00-tól 5:00-ig két könyvtáros és egy asszisztens van szolgálatban. Egy dolgozó általában heti két ügyeletet, és havonta egy hétvégi ügyeletet lát el.

A CEU Könyvtár használóinak száma és köre

A könyvtár beiratkozott olvasóinak száma hosszú évekig 3000 körül mozgott, az utóbbi évben azonban ugrásszerű növekedést mutat (3. táblázat, 23. ábra). Ezt részben a megnövekedett hallgatói létszám, részben a külsős olvasók folyamatosan növekvő érdeklődése indokolja.

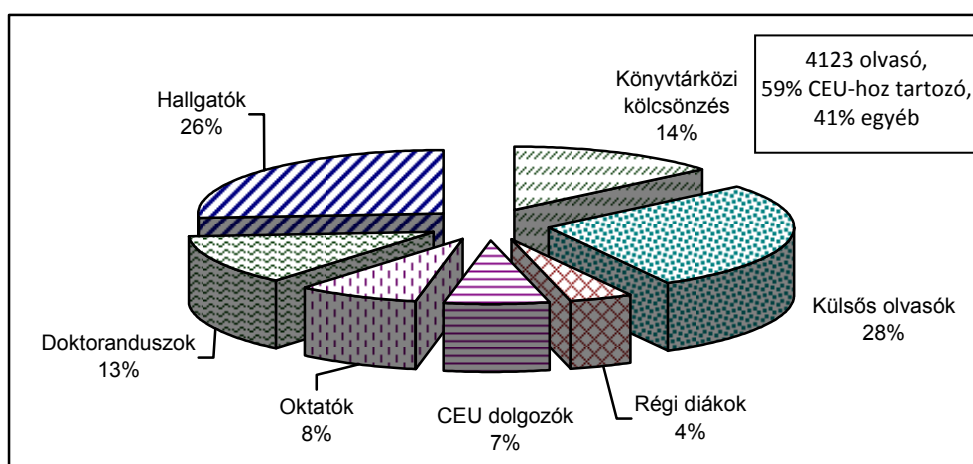
3. táblázat

A CEU Könyvtár olvasóinak száma és összetétele

Év	Összesen	CEU-s olvasók	Külsős olvasók
1993	400	300	100
1995	550	380	170
1996	1209	712	497
1998	2404	1196	1208
2002	2007	1438	769
2007	3120	1707	1413*
2009	3186	1973	1213*
2011	4217	2694	1523

1998-ra külsős olvasók száma meghaladta a CEU-s olvasókét, akkor vezetük be a máig érvényes feltételeket

* A külsős olvasók számában benne vannak a könyvtárközi kölcsönzők!

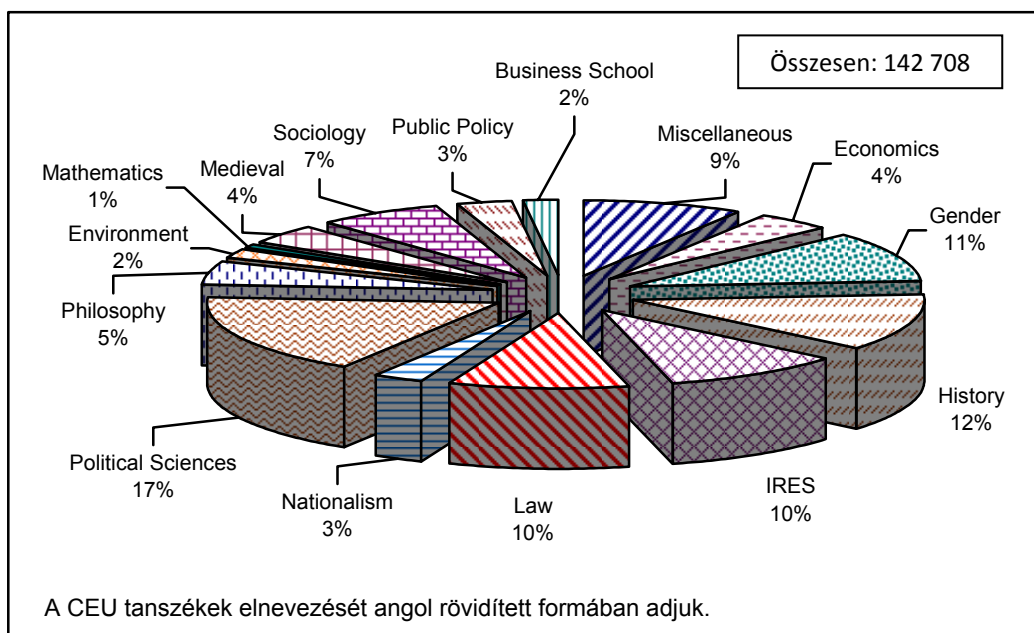
23. ábra A könyvtár olvasóinak száma és összetétele a 2011. június 1-jei adatok szerint

Beiratkozáskor egy regisztrációs lapot kell kitölteni, amelynek hátoldalán a könyvtár rövid használati szabályzata található. Ennek elfogadását a beiratkozó olvasó aláírásával igazolja. Minden látogató ingyenesen használhatja a könyvtár szolgáltatásait, beleértve az internetet is. Fizetni csupán a fénymásolásért kell, ennek díja 15 Ft/oldal. Az olvasószolgálati pultnál lehet 20, 50, 100 stb. egységes kártyát vásárolni. A fénymásoló gépek ezekkel a kártyákkal működnek.

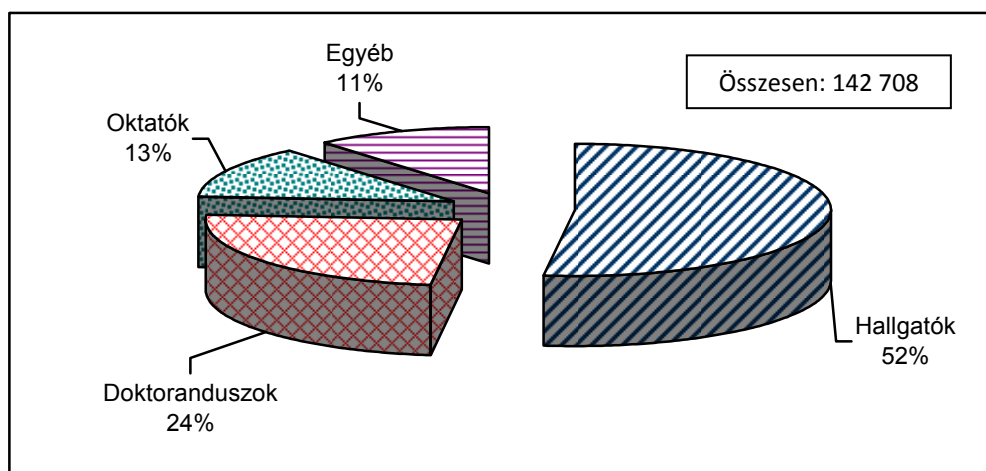
Kölcsönzési joggal elsősorban csak a CEU-hoz tartozó oktatók, hallgatók, alkalmazottak stb. rendelkeznek. Minden kategóriának más-más jogai vannak a kikölcsönözhető dokumentumok számát és idejét illetően. A külsős tagok számára csak kivételesen, kérésre és (általában intézeti) jóváhagyás ellenében adunk kölcsönzési privilégiumot. A könyvtár alkalmi helyben használatához semmilyen külön engedély nem szükséges. A kölcsönözhető dokumentumok köre nagyjából megegyezik más könyvtárak gyakorlatával. A 2011/2012-es tanévtől kölcsönözhetővé tesszük a multimédia-dokumentumokat (CD, DVD stb.) is. Az elmúlt tanévben a kölcsönzési tranzakciók száma össze-

sen 142 708 volt, ebből a kikölcsönzés 92 456, a visszavétel 48 680 volt (24., 25. ábra).

A kölcsönzési statisztikák alapján megállapítható, hogy egy tanév (11 hónap) alatt egy CEU hallgató átlagban 35-40 könyvet kölcsönzött, a doktorandusz diákok és a professzorok még ennél is többet. A Millennium rendszer lehetővé teszi, hogy a „My account” (Tartozásaim) alatt mindenki ellenőrizhesse a nála lévő könyveket. Könyvtári kártyaként a CEU tagsági kártyát használjuk, illetve a külsős tagok részére a beiratkozáskor adunk ki fényképes könyvtári tagsági kártyát, amit még huzamos tagság esetén is évenként meg kell újítani. A felszólításokat a Millennium rendszer automatikusan generálja és e-mail címre küldjük őket. Pénzbírságot nem alkalmazunk, de aki többszöri figyelmeztetés után sem hajlandó visszaszolgáltatni a könyvtári dokumentumot, vagyis nem tartja be a könyvtári szabályokat, annak először befagyasztjuk a könyvtári accountját, azaz nem kaphat több könyvet kölcsön, a legsúlyosabb esetekben pedig az IT osztállyal együttműködve befagyasztatjuk az egyetemi accountját is, azaz nem tud a CEU rendszerbe belépni, tehát ellehetetlenül.

24. ábra A kölcsönzés megoszlása a CEU tanszékek szerint, 2011. június

25. ábra A kölcsönzés megoszlása olvasótípusok szerint, 2011. június

Könyvtárközi kölcsönzés

A CEU Könyvtár szolgáltatásai közé tartozik az igen aktív könyvtárközi kölcsönzési tevékenység is. A „belső” igénylők köre elsősorban az oktatók és a doktorandusz diákok közül tevődik ki. A diákok könyvtárközi kölcsönzési kérelmét külföldi kérés esetén a vezető tanárnak jóvá kell hagynia. A növekvő könyvtárközi kölcsönzési igények mutatják a CEU kutatási tevékenységének élénkülését, fejlődését. „Külső” igénylők mindig voltak, tekintve a CEU Könyvtár speciális gyűjteményét, de számuk természetesen attól a pillanattól nőtt meg drámaian, amikortól a CEU könyvtári katalógus a weben keresztül elérhetővé vált. Hosszú ideig a mérleg a külsős igénylők javára aktív volt, mára már azonban a helyzet többé-kevésbé kiegyensúlyozódott. A CEU Könyvtár kölcsönzési tevékenységét a kezdetektől 2002-ig Antal Zsuzsanna ismertette egy korábbi tanulmányban.¹⁰ A folytatást és a mai helyzetet pontos adatokkal ismerteti és elemzi Csankovszki Katalin.¹¹

Tájékoztató anyagok

Az Olvasószolgálat egyik legfontosabb tevékenysége, hogy olyan információs tájékoztató anyagokat készít, amelyek elősegítik a könyvtár használatát. Kezdetben ezeket az anyagokat nyomtatott formában vagy házi sokszorosítással készítettük, mára már legfőbb formájuk az online tájékoztatás. Mégis megmaradt néhány papíralapú tájékoztató anyag. A legfontosabb közülük az évente felújított négyoldalas „Library Short Guide” (Könyvtári Katalógus), amely a legfontosabb információkat, hasznos

tudnivalókat foglalja össze.¹² De ilyen tájékoztató anyag segíti még például a (kettős) szakrendszerben való eligazodást, a keresett dokumentum helyét jelző „location” magyarázatát, a különgyűjtemények (Jogi, Környezetvédelmi, Középkor-tudományi Könyvtár) rövid leírását stb. Tény azonban, hogy a tájékoztatás legfontosabb csatornája ma már a könyvtár weblapja, ahol valóban minden elképzelhető könyvtári információ naprakészen megtalálható. Erről a témáról és a CEU Könyvtár „online presence and communication” témaköréről, rövid, de nagyszerű összefoglalót ad Vít Lukáš írása.¹³

Information Literacy: könyvtár-bemutató órák, adatbázis és online források használatát bemutató tréningek

A technológia fejlődése, az új információhordozók, a könyvtári állomány egyre összetettebb volta a papíralapú dokumentumoktól az elektronikus periodikákon és e-könyveken keresztül a szabad hozzáférésű és előfizetéses online adatbázisokig, valamint a könyvtári szolgáltatások körének bővülése mind-mind szükségessé teszik, hogy a könyvtár használóit különböző szintű és rangú tréningekkel segítsük. A CEU Könyvtár már fennállása óta az évenként megérkező új diákok számára könyvtár-bemutató túrát tart. Ez eleinte csupán 20 perces volt, ma már egy teljes tanórát igényel. A hallgatókat 15-20 fős csoportokban fogadjuk, végigvezetjük a könyvtáron, elmagyarázzuk a különböző nyomtatványok (pl. *stack-request*) használatát. Bemutatjuk a könyvtári online katalógus, a Millennium OPAC használatát, a „hold”, a „course-reservation”, a „my account” a „journal search”

használatát, az adatbázisok katalógusát stb. A könyvtári bemutató része a regisztráció, azaz a beiratkozás és a könyvtári szabályzat ismertetése, illetve elfogadása.

Mindez természetesen csupán az első lépés, közvetlenül a tanév elején. A bemutatót követi mintegy két-három héttel később, ugyanilyen csoportos szervezésben az adatbázisok használatát oktató kb. másfél órás tréning. A könyvtárosok többé-kevésbé rögzített „tananyag” szerint az egyes tan-
székek tematikus igényeihez alkalmazkodva, rengeteg példával illusztrálva tartják ezeket az órákat. Tapasztalataink szerint ez sem elegendő. Ezért a könyvtár az egyes kurzusokhoz igazodóan, lehetőség szerint az oktatóval együttműködve, tantárgyakhoz kapcsolódó speciális tréningeket, sőt személyre szabott, az adott oktató, kutató, vagy diák szakterületének megfelelő oktatást is tart. Bár ez igen nagy erőfeszítést igényel a könyvtárosok részéről, de ezeknek a speciális tréningeknek van a legmagasabb hatásfokuk. Az elektronikus adatbázisok használatáról, azok méréséről és a kiemelkedően magas használatot mutató CEU statisztikákról I. Molnár Ivett tanulmányát.¹⁴

A szervezett tréningek, a weblapon megtalálható tájékoztatók, a *toolbar* és az egyéb online szolgáltatások mellett a könyvtári csúcsidőszakban, tehát délután 1 és 5 óra között külön referenszolgálatot tartunk a könyvtárban, ahol az olvasók személyes kérdéseit válaszoljuk meg, illetve segítjük kutatási tevékenységüket.

Összefoglalva kijelenthető, hogy a CEU Könyvtár az információhoz való hozzáférés segítségét tekinti elsődleges feladatának. Gyakorló egyetemi könyvtárként a szolgáltatásaira helyezi a hangsúlyt (*service oriented*) és csak ezt követően a birtoklásra vagy a megőrzésre.

Ez a szolgáltatásokra összpontosító figyelem határozza meg a CEU Könyvtár kapcsolódását különböző magyar és nemzetközi konzorciumokhoz, szervezetekhez, ez alakítja ki más magyar és külföldi könyvtárakkal, intézetekkel kötött két- vagy többoldalú egyezményeinek rendszerét.

Amikor 1992-ben megalakult a CEU Könyvtár, még senki sem tudta, hogy milyen fejlődési pályát fog befutni, milyen és mekkora könyvtárrá válik, de létének szükségességét sem kérdőjelezte meg senki. Evidencia volt, hogy az egyetem nem létezhet könyvtár nélkül. Evidencia volt, hogy a térségünkben csak hézagosan fellelhető angol nyelvű

társadalomtudományi művek gyűjtőhelyévé kell válnia. Evidencia volt, hogy nem csupán az egyetem, de a térség (a Közép-Kelet Európai Régió) társadalomtudományi kutatásait minden formában, hagyományos és nem hagyományos gyűjteményekkel és szolgáltatásokkal elő kell segítenie.

Mára a CEU Könyvtár méreteit tekintve közepes nagyságú egyetemi könyvtár. Gyűjteménye Közép-Európában egyedülálló. Szolgáltatásainak széles körét és minőségét tekintve a társadalomtudományi kutatások segítésében kiemelkedő szerepet tölt be. Sorsa azonban korántsem olyan egyértelmű, mint megalapításakor volt. A gyűjtemény folyamatos növekedése szokatlanul nagy terhet ró az egyetemre. Az egyébként nagyon hasznos és az információszolgáltatást forradalmian megújító digitalizálás, *e-bookok*, *e-journalek* és online adatbázisok terjedése sokak szemében megkérdőjelezi a hagyományos könyvtári gyűjtemények létjogosultságát. Sőt, mondjuk ki, nő azoknak a száma, akik a hagyományos dokumentumokat teljesen feleslegesnek és haszontalannak tartják. Ez a probléma felvetődött a CEU Könyvtárral kapcsolatban is. Lehetséges, hogy mire ez a tanulmány megjelenik, a CEU Könyvtár sorsa már el is dőlt. Csak remélni lehet, hogy a várható átalakítás nem a könyvtár megszüntetését, hanem kibővítését, gazdagítását jelenti.

Jegyzetek

- ¹ A CEU Könyvtár hivatalos magyar neve Közép-európai Egyetem Könyvtára, de mindenki CEU Könyvtárként ismeri, ezért írásomban én is ezt az elnevezést használom.
- ² A CEU történetét e dolgozatban nem részletezhetem. Az alapítás és az első 10 év története gazdagon illusztrálva megtalálható a Central European University 1989–1999. Ten years in images and documents című kiadványban. Közép-európai Egyetem Alapítvány, 1999.
- ³ A szerzeményezésről bővebben I. Sztatky Mária: Állománygyarapítási politika és gyakorlat a Közép Európai Egyetem Könyvtárának első öt évében (1992-1997). = TMT, 44. köt. 11. sz. 1997. p. 415–419.
- ⁴ Varga Sándor csak később, 1996-ban lett a CEU Könyvtár állandó munkatársa, *system librarian* azaz rendszergazda beosztásban.
- ⁵ A ELTE-CEU Középkor-tudományi Könyvtár ma a Múzeum körúton található és mintegy 15 000 kötetből áll.

- ⁶ Lepp Tünde: Millennium: A Közép-európai Egyetem Könyvtárának integrált rendszere. = TMT, 52. köt. 1. sz. 2005. p. 12–20.
- ⁷ A folyóirat-gyűjteményről részletesebben I. e számban Kőrösi Krisztina írását: Folyóirat-állomány a CEU Könyvtárban
- ⁸ Molnár Ivett: Elektronikus adatbázisok használata a Közép-európai Egyetemen (e számban).
- ⁹ L. erről bővebben Kőrösi Krisztina és Molnár Ivett cikkeit e számban.
- ¹⁰ Vinczéné Antal Zsuzsanna: Könyvtárközi kölcsönzés a Közép-európai Egyetem Könyvtárban. = TMT, 49. köt. 12. sz. 2002. p. 479–481.
- ¹¹ Csankovszki Katalin: Könyvtárközi kölcsönzés a CEU Könyvtárban (e számban).
- ¹² A 2010–11-es Short Guide első oldalát I. a színes képmellékletben.
- ¹³ Lukáš, Vít: CEU Könyvtár a világhálón – a tükör mögé és vissza (e számban).
- ¹⁴ Molnár Ivett i.m.

Beérkezett: 2011. X. 8-án.

Jelentkezési felhívás segédkönyvtáros tanfolyamra

A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (BME OMIKK) emelt szintű OKJ-s segédkönyvtáros tanfolyamot hirdet. A végzett hallgató munkaköre: segédkönyvtáros. Az oktatás elsősorban gyakorlati jellegű, amely a vizsgakövetelményekben is érvényesül.

A tanfolyam **2012. januárban**, kerestféléves képzési formában indul.

A képzés időtartama két félév.

A foglalkozásokat hetente egy alkalommal, csütörtökönként tartjuk, illetve minden hónap utolsó hetében kétnapos elfoglaltságot jelent a tanfolyam (csütörtök és szerda vagy péntek). A tanórák mindkét napon 8 és 17 óra között zajlanak 60 perces ebédszünettel.

Részvételi díj a két félévre 150 000 Ft +

a 2012-es vizsga időpontjában aktuális központi díjszabás szerinti vizsgadíj (kb. 65 000 Ft).

Felvételi vizsga nincs, a beiratkozás feltétele az érettségi bizonyítvány bemutatása. A tanfolyam jegyzeteit, segédkönyveit kölcsönzés formájában biztosítja a szervező intézmény. A képzésre azoknak a jelentkezését várjuk, akik a könyvtári munka gyakorlatát rövid idő alatt kívánják elsajátítani, és a számítógép használatában négy ECDL modul megismerésével jártasságot akarnak szerezni.

Jelentkezni az alábbi címre eljuttatott (kitöltött, kinyomtatott) jelentkezési űrlappal lehet:

BME OMIKK segédkönyvtáros képzés
1111 Budapest, Budafoki út 4-6.

A jelentkezési űrlap a BME OMIKK honlapjáról letölthető

<http://www.omikk.bme.hu/main.php?folderID=1159&articleID=1816&ctag=articlelist&iid=1>

Jelentkezési határidő: **2011. december 20.**

További felvilágosítás **463-3534**-es telefonszámon és a gylengyel@omikk.bme.hu e-mail címen
Lengyel Gyöngyitől kérhető.

Folyóirat-állomány a CEU Könyvtárában

A CEU Könyvtár folyóirat-állománya a kezdetektől intenzíven növekedett, az utóbbi években az előfizetések száma nagyjából állandósult, 900-1000 cím között mozog. Olvasótermeinkben három különböző részre tagolódik a gyűjtemény, az általános rész mellett különgyűjteményt képez a jogi és a környezetvédelmi. A tanszékek határozzák meg, hogy mely címekre fizessünk elő. A folyóirat-szállítók piacáról könyvtárunk az EBSCO-t választotta, s több ízben megerősítette pozíciójában. Összes folyóiratunk kereshető az OPAC Journal Search felületén, azok is, amelyek adatbázisokból érhetők el; a technikai hátteret a TdNet Electronic Journal Management szolgáltatás adja.

A folyóirat-állomány számokban

A Közép-európai Egyetem Könyvtára (CEU Könyvtár) jelenlegi folyóirat-állománya mintegy 2100 cím, melyből 981 kurrens. Ezek közül 433 folyóirathoz, magazinhoz, újsághoz online elérést is szolgáltatunk. Csak online formában elérhető folyóirataink száma 2011-ben 57.

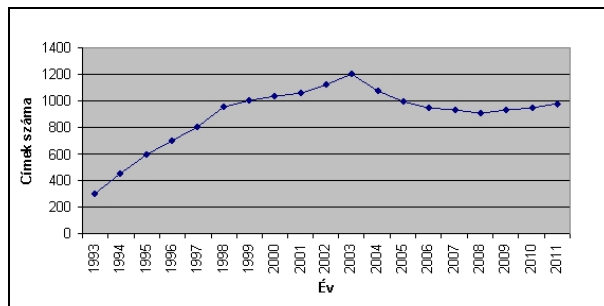
A fentiekén kívül összességében közel 31 000 folyóirathoz van teljes szövegű hozzáférés, mely különböző adatbázisoknak köszönhető (pl. SAGE, Project Muse). Ezek közül a legjelentősebbek az EISZ-konzorciumi tagság keretében használható adatbázisok (pl. Elsevier, JSTOR, SpringerLink), melyek igen értékes kiadványokhoz engednek hozzáférést. A fenti két kategóriát kiegészítik a DOAJ (Directory of Open Access Journals) adatbázison keresztül elérhető folyóiratok. 2010-ben 322 olyan folyóirattal rendelkezett könyvtárunk, amelyeket csak a CEU fizet elő Magyarországon. A könyvtár gyűjtőkörének fő részét a társadalomtudományok alkotják, az állomány a CEU tanszékek igényei szerint fejlődik.

- A folyóirat-állomány alakulásában a következő tényezők játszottak szerepet:
- A különböző tanszékek eleinte minden, a profiljukba illő folyóiratot megrendeltek, melyek közül többről kiderült, hogy kevésbé használatosak, kevésbé keresettek. A raktárban jól tükrözik ezt a helyzetet az 1-2 évfolyamot felölelő kötetek.
- A folyóiratokat tartalmazó adatbázisok előfizetésével párhuzamosan, a tanszékek javaslatára, számos kiadványról lemondunk. Erre egy konkrét példa: 2001-ben a Legal Department¹ a Westlaw adatbázis beszerzéséről döntött, mely-

nek következtében mintegy 40, a Westlaw adatbázisból elérhető folyóiratról lemondtak.

- Csere útján érkeznek rendszeresen néhány cím, például a Cseh Tudományos Akadémia Könyvtárából és a Cseh Nemzeti Könyvtártól.
- Folyóiratok megszűnésével, formátumuk megváltozásával (pl. nyomtatottból elektronikussá vált) is változik az előfizetett periodikák száma.
- A lemondott folyóiratok helyett újakat rendelnek a tanszékek.

Összefoglalva elmondható, hogy a folyóirat-állomány állandó mozgásban van, bár az utóbbi 5-6 évben nagyjából állandósult, évi előfizetésünk 900-1000 cím között mozog.

1. ábra Folyóirat-előfizetés 1993-2011 között

Az 1. ábrán látható számok tükrözik, hogy az elmúlt 18 évben hogyan alakultak a folyóirat-előfizetések könyvtárunkban.

A CEU Könyvtár folyóirat-gyűjteményei

A CEU Könyvtár folyóirat-gyűjteménye tartalmilag a CEU Egyetem curriculumához kapcsolódik, zö-

mében társadalomtudományi kiadványokat tartalmaz. Az általános folyóirat-gyűjteményben a folyóiratszámok szabadpolcon, ábécérendben találhatóak, jelenleg az utolsó két év érhető el az olvasóteremben.

Önálló állványon vannak a magazinok és a napilapok. A magazinok esetében nagy figyelmet fordítunk arra, hogy az ide járó diákok származási helyének, nyelvének megfelelő jelentősebb napi-, illetve hetilapok elérhetőek legyenek. Mivel azonban minden igényt nem tudunk kielégíteni, 2009-ben előfizettünk a *Library PressDisplay* adatbázisra, amely közel 1000 napilapot, újságot tartalmaz a világ számos országából.

Folyóirataink többsége angol nyelvű (84%), ezt követi a német (5%), a magyar (4%), a francia (3%), az orosz (1%), a maradék 3%-on további 9, főként közép-kelet-európai nyelv osztozik.

Az általános gyűjteményen túl két különgyűjteménnyel is rendelkezik a könyvtár: a jogi és a környezetvédelmi gyűjteménnyel.

A jogi gyűjtemény jelenleg 167 kurrens címből áll. Erőssége az angol-amerikai összehasonlító és nemzetközi magánjog (34%), az összehasonlító alkotmányjog (11%), az üzleti és kereskedelmi jog (20%), valamint az emberi és polgári jog (18%). A megmaradt 17%-ot a kriminalisztikajog, a médiajog, a törvénykezés és egyéb jogterületek teszik ki.

1993–2000 között az előfizetett jogi folyóiratok száma erőteljesen növekedett, 2000-ben közel 200 címre volt kurrens előfizetésünk. 2001-ben mintegy 40 folyóirat megrendelését lemondtuk és kiváltottuk a Westlaw International jogi adatbázis előfizetésével. Ettől kezdve a kurrensen előfizetett jogi folyóiratok száma 160 körül mozog.

A jogi gyűjtemény speciális részét képezik az ún. cserélhető lapos (loose-leaf), illetve pocket part kiadványok, melyek lényege, hogy az adott jogi kiadványból az elavult lapokat el kell távolítani, az aktuálisakat le kell fűzni. A speciális formátumfajták közé tartozik a mikrofilmlap is, melyből két kurrens címet gyűjtünk.

A környezetvédelmi gyűjtemény 144 címet tartalmaz, melyeknek több mint a fele, 77 cím, kurrens előfizetés, és jelentős a retrospektív kötetek száma. A gyűjtemény erőssége a környezetvédelmi közgazdaságtan, az ökológia és a környezetvé-

delmi politika, s külön hangsúlyt kap a környezetvédelmi jog.

Mind a jogi, mind a környezetvédelmi gyűjtemény a könyvtárban is elkülönülten található, külön-külön olvasóterem áll rendelkezésre mindkét szakterület tanulmányozásához.

A folyóirat-előfizetési folyamat

Ahogy a bevezetőben említettem, a tanszékek – a részükre megállapított költség határain belül – határozzák meg az előfizetendő folyóiratok listáját. Az adott tanév folyamán a már meglévő előfizetéseiket egészítik ki újabb rendelésekkel, illetve döntenek egy-egy cím lemondásáról, vagy retrospektív kötetek megrendeléséről.

A könyvtár minden év májusában listát küld a tanszékeknek az előfizetett folyóiratokról. Az alapadatokon kívül (cím, ISSN, formátum) a döntéshozatal a következő információkkal segítjük:

- Tájékoztatást adunk a nyomtatott verzió olvasótermi használatáról, illetve annak hiányáról.
- 2009-től online használati statisztikát közlünk.
- Ebben az évben már a folyóiratok impaktfaktorát is feltüntettük.

Több forrást, módszert felhasználva kalkuláljuk a következő évre várható áremelkedést. A kalkuláláshoz megvizsgáljuk az elmúlt két év átlagos emelkedését témakörönként, illetve címenként, valamint felhasználjuk a *libraryjournal.com*² hasábjain minden év tavaszán megjelenő árkalkulációt.

Az online statisztika elkészítése

Az online használat kimutatása többértékű munka volt, több helyről kellett összegyűjteni az adatokat egy Excel-file-ba. Elsőként letöltöttük az EBSCO EJS-Electronic Journal Service által nyújtott statisztikát, amely 532 címet tartalmazott. Második lépésként a nagyobb kiadók, szolgáltatók (pl. CUP, OUP, SAGE, Wiley, Informaworld) által kínált használati statisztikákat gyűjtöttük be. A munkát gyorsította, hogy e szolgáltatók többsége rendelkezett a statisztikák letöltéséhez nagy segítséget nyújtó *COUNTER/SUSHI* rendszerrel. A legtöbb online szolgáltató hónapra és folyóiratcímre lebontva kínálja a használati statisztikát. Ezek letöltése általában login/jelszó-kombináció megadása után lehetséges. Egyes kiadók csak az általunk előfizetett folyóiratokról nyújtottak kimutatást, míg

másoknál keresgélni kellett a saját előfizetéseinket. A tanszékeknek elküldött online statisztika mindegyike az egyes folyóiratok teljes szövegű cikkeinek letöltését tükrözi. Harmadik lépésként a TDNet-rendszer által kínált statisztikákat töltöttük le. A TDNet minden egyes full-text letöltést rögzít, így olyan folyóiratokhoz is kaptunk online használati statisztikát, amelyekhez a kiadóktól nem tudtunk ilyet szerezni. (Kérdésünkre sok helyen kaptuk válaszul, hogy 1-2 folyóirathoz nem éri meg megvenni a statisztikakészítő programot.) Szintén a TDNet rendszeréből kaptunk a csak nyomtatott formában előfizetett, de adatbázisokból, egyéb forrásokból online formában is elérhető folyóiratokról statisztikát.

A tanszékek számára küldött listához egy másik levelet is csatoltunk, amelyben értelmeztük, hogy az általunk adott információkat hogyan használhatják fel az előfizetési lista meghatározásánál. Ki-

emeltük például azokat a folyóiratokat, amelyekre nem tudtunk külső/belső használati statisztikát kimutatni az elmúlt egy évben, és/vagy amelyeknek nincs, vagy nem jelentős az impaktfaktora (2. ábra).

Az impaktfaktor

Az adatokat a Web of Science Journal Citation Report adatbázisából nyertük, melyet az MTA Könyvtára bocsátott rendelkezésünkre. A jelenlegi 981 folyóiratunk közül 324 címnek van impaktfaktora, legmagasabb factorszámú a *Nature* (34.48) és a *Science* (29.74) című folyóirat. Tanszékeink közül kiemelkedik a Sociology, melynél a címek 62%-ának van impaktfaktora, ezt követi az Economics (56%), a Political Science (55%), és az Environmental (55%) (3. ábra).

Title	ISSN	Format	Print Usage	Online Usage	IF	Note	Price
Journal of Baltic studies	0162-9778	p+o	✓	144	0.596		464.19
Journal of democracy	1045-5736	print	✓	664	1.317	Project MUSE	79.11
The Journal of political philosophy	0963-8016	p+o	✓	135	1.000		965.29
The Journal of politics	0022-3816	p+fo	✓	165	1.805		294.04
Journal of theoretical politics	0951-6298	p+fo	✓	44	0.829	Don't cancel (SAGE)	726.62

IF = Impact factor, Prices given in EUR

2. ábra Kivonat a Political Science tanszék részére elküldött folyóirat-előfizetési listából

Tanszék	Cím	Impaktfaktor	Note
Sociology	Annual review of sociology	3.702	
	American journal of sociology	3.476	
	Cultural anthropology : journal of the Society for Cultural Anthropology	3.350	
	American sociological review	3.221	Please do not cancel. (SAGE)
Economics	Journal of economic literature	6.919	Comes with American Economic Review
	Quarterly journal of economics, The	5.647	
	Journal of financial economics	4.020	Please do not cancel. (Elsevier - EISZ)
Political Science	Political analysis (Online)	3.756	
	American political science review, The	3.207	
	Annual review of political science	2.619	
Environmental	Nature	34.480	
	Ecological monographs	4.862	
	Renewable & sustainable energy reviews	4.842	Please do not cancel. (Elsevier - EISZ)
	Environmental science & technology (Washington D. C. Online)	4.630	

3. ábra Egy tanszéken belül is igen jelentős impaktfaktoralal büszkélkedhetnek egyes folyóirataink

Azoknál a folyóiratoknál, amelyek több tanszékhez is tartoznak, a költségeket a könyvtár osztja meg (shared title/cost). Néhány elektronikus folyóirat költségét a tanszékek jelentős része közösen állja, ilyenek például a *Financial Times Online*, vagy a napilapokat tartalmazó PressDisplay.

Előfizetési formátumok, ÁFA-kalkulálás

A folyóiratok előfizetési árának folyamatos emelkedése szükségessé tette, hogy elemezzük az árak változásainak okát. Mivel azt tapasztaltuk, hogy a különböző formátumú folyóiratok ára más-más arányban változik, integrált rendszerünk – a Millennium – segítségével feltérképeztük kurrens állományuk formátumbeli megoszlását (1. táblázat).

1. táblázat

Az előfizetési formátumok adatai

Előfizetési formátum	Címek száma	%-os megoszlás
Nyomtatott	546	55,8%
Nyomtatott + előfizetett online	205	20,9%
Nyomtatott + ingyenes online	171	17,4%
Csak online	57	5,7%
Mikrofilmlap	2	0,2%
Összesen	981	100,0%

Azoknál a folyóiratoknál, amelyekhez a nyomtatott előfizetés mellett online is hozzáférünk, két csoportot különíthetünk el. Az első esetben az online elérésért külön fizetni kell, míg a másik esetben a nyomtatott előfizetésének árába belekalkulálták az online elérését is.

A folyóiratok ára az elmúlt években átlagosan évi 7%-kal emelkedett. 2011-ben újdonságként jelentkezett a nyomtatott + online folyóiratok esetében az ún. kettős ÁFA-számítás (dual VAT). Ennek lényege, hogy egy nyomtatott + online formában előfizetett folyóiratnál kétféle ÁFA-val kell számolni: a nyomtatott verzióra 5%-ot, míg az online verzióra 25%-ot kell rászámolni. Ez nemcsak az árak emelkedését idézte elő, hanem megduplázta a könyvtárosok munkáját is a számlák kezelésénél.

Sokszor tapasztaltuk, hogy a dual VAT következtében az adott folyóirat ára akár 18%-kal is maga-

sabb lett, mint a megelőző évben. A vizsgálat kiterjedt az összes tanszék összes címére. Több tanszék és a könyvtár részéről is felmerült az igény, hogy a nyomtatott folyóiratok helyett az online verziót részesítsük előnyben, de a totális átállást a mintegy 20%-os költségemelkedés késlelteti.

Folyóirat-szolgáltatók

A folyóiratok kezelésénél megkönnyíti a dolgot, ha az előfizetéseket egy nagyobb szállító fogja össze, mivel így egy felületen tudjuk nyomon követni az aktuális állapotokat. Természetesen nagyon fontos, hogy a szállítót folyamatosan tudjuk ellenőrizni.

Folyóirataink jelentős részét (85%) az EBSCO-n (2008 óta Minerva-EBSCO) keresztül fizetjük elő, rajta keresztül intézzük a hiányok reklamálását, az előfizetést és a lemondást is. A folyóiratok kisebb részét a kiadóktól közvetlenül rendeljük, ezekkel több probléma szokott lenni: késik a számla, nem jön a folyóirat, nem reagálnak a reklamálásokra.

A napi- és hetilapjainkat négy nagyobb szolgáltatónál rendeljük: Librotrade, Helír, Hungaropress és Médialog.

A korábbi években több folyóirat-szolgáltatóval is kapcsolatban álltunk, például Blackwell, SWETS, vagy az akkor még önálló Minerva. Több mint 10 éve már az EBSCO a fő folyóirat-szolgáltatónk.

2010-ben árajánlatot kértünk a folyóiratok egy meghatározott csoportjára a SWETS folyóirat-szolgáltatótól is. Az összehasonlítás során az áron kívül fontos volt számunkra a szolgáltatók által nyújtott kezelőfelület használhatósága, ügyfélszolgálatuk, online ügyintézésük hatékonysága, válaszadásuk gyorsasága. A két cég összehasonlítása azt eredményezte, hogy az EBSCO által nyújtott szolgáltatásokat kedvezőbbnek, rugalmasabbnak, hatékonyabbnak ítéltük, emiatt nem került sor szolgáltatóváltásra. Az ár tekintetében is az EBSCO-t találtuk kedvezőbbnek, mivel a SWETS 2011-re becsült árakkal számolt, az EBSCO pedig bekérte a kiadóktól a friss árakat. Az EBSCO ügynökség mellett szólt az az érv is, hogy könyvtárunk kérésének megfelelően tanszékenként kezelik az előfizetéseket. Minden tanszékünk kapott egy előfizetési kódot (pl.: SUB 01), s ezen belül ábécésorrendben kapjuk az előfizetési listákat, nem pedig ömlesztve az összes folyóiratunkat. A kérdése-

ket, reklamálásokat is ennek keretében tudjuk intézni.

Folyóiratok és adatbázisok összefüggései

A folyóiratok és adatbázisok sok ponton összefüggnek. Jó példa erre az EISZ-konzorcium, melynek keretében hozzáférünk más konzorciumi tagkönyvtárak által előfizetett Elsevier (ScienceDirect) és egyéb folyóiratokhoz. Ehhez meg kell tartanunk saját Elsevier-kiadású nyomtatott folyóirat-előfizetéseinket, valamint önrésszel kell az adatbázis költségeihez hozzájárulni.

Hasonló az előfizetési modell a Sage Journals – Social Science and Humanities Collection – esetében, ahol meg kell tartanunk a létező előfizetéseinket akár online, akár nyomtatott formában, valamint fizetnünk kell egy bizonyos összeget az adatbázis eléréseért. Itt 45 folyóirat előfizetéséről van szó és egy bizonyos plusz összeg fejében 422 címhez férünk hozzá online.

Bizonyos adatbázisok előfizetésénél, ha egyes címeket nyomtatott formátumban is megrendelünk, jelentős árengedményt adnak. Ilyen előfizetési formát kínál a SpringerLink vagy a Project Muse.

A fent említett cikkadatbázisok összehasonlítása (2. táblázat).

2. táblázat
Összehasonlítási adatok

Adatbázis	Előfizetett címek száma	Hozzáférhető címek száma
ScienceDirect-EISZ	57	2143
SAGE	45	422
SpringerLINK-EISZ	23	2630
Project Muse	41	475
Összesen	166	5670

A könyvtár 2007-ben bevezette a Journal Search eszközt (4. ábra), melynek segítségével a könyvtárban elérhető összes folyóirat egy felületen kereshető. A program beépített linkfeloldó segítségével elérést biztosít a kiadványhoz, és automatikusan frissíti a teljes szövegű hozzáférés időbeli lefedettségére vonatkozó adatait. Részletes információt nyújt egy adott folyóirat nyomtatott és online, teljes szövegű állományáról, valamint arról, hogy mely adatbázisokban érhető el, milyen időszakban. A CEU Print Holdings linkre kattintva az adott folyóirat katalógusrekordjához jutunk.

Összefoglalásként elmondható, hogy az adatbázisba szervezett folyóiratok nagyságrendekkel több teljes szövegű cikkhez adnak hozzáférést, mint az önálló előfizetések.

4. ábra A TDNet Journal Search folyóirat-kereső

Nem szabad viszont arról elfeledkezni, hogy így nem mindig érzük el a folyóiratok legfrissebb számainak, mert egyes adatbázisoknál (pl. EBSCO, Westlaw, LexisNexis) 6-12 hónapos embargó van. További problémát jelenthet, hogy az adatbázisok tartalma nem állandó, az adatbázis-szolgáltató nem garantálja 100%-osan, hogy minden egyes folyóirat folyamatosan elérhető lesz nála, így az adatbázis-előfizetések nem pótolják az önálló folyóirat-előfizetéseket. Erre jó példa az Economist c. folyóirat, amely jövőre kikerül az összes adatbázisból, így csak a kiadóval kötött önálló szerződéssel férünk hozzá az online változathoz.

Végezetül a 3. táblázat segítségével mutatom be, hogy 2010-ben melyek voltak a legtöbbször használt kurrens címek, s hogy ezek mely adatbázisokban, illetve online felületen érhetők el.

3. táblázat
2010-es használati adatok

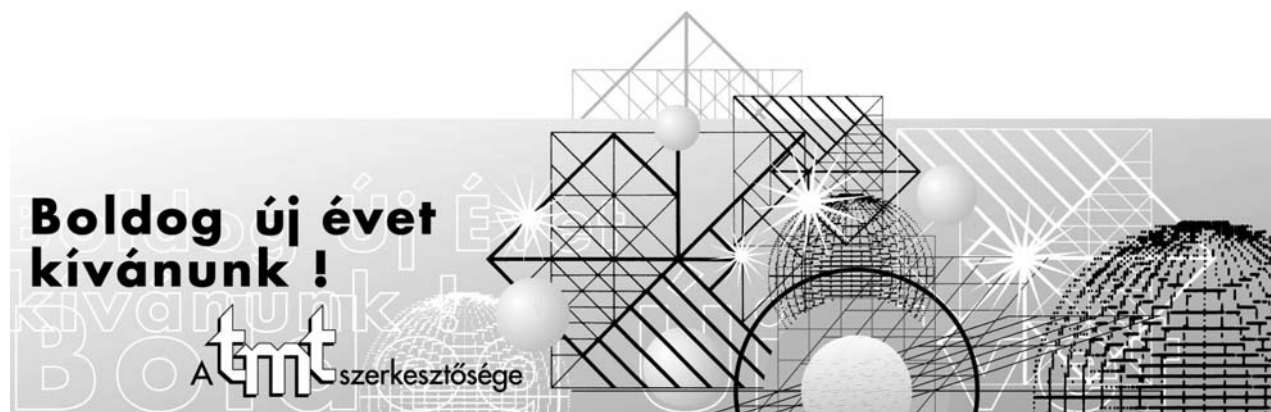
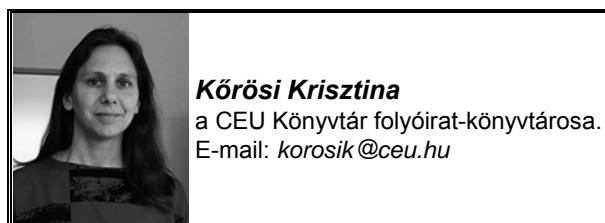
	Cím	Teljes szövegű letöltés 2010-ben	Online elérés
1.	Energy policy	1369	ScienceDirect
2.	The American historical review	1116	EBSCO, JSTOR
3.	American journal of sociology	982	JSTOR
4.	International journal of urban and regional research	962	Wiley Online Library
5.	Ethics	791	EBSCO, JSTOR

6.	Communist and post-communist studies	672	ScienceDirect
7.	Journal of democracy	664	Project Muse (Premium Collection)
8.	Journal of political economy	661	EBSCO, JSTOR
9.	East European politics and societies: EEPS	646	SAGE
10.	Signs: Journal of women in culture and society	627	JSTOR

Megjegyzések

- ¹ A tanszékek esetében az angol nyelvű megnevezést használjuk.
- ² Periodicals Price Survey 2011 – Under Pressure, Times Are Changing: By Stephen Bosch, Kittie Henderson, & Heather Klusendorf
http://www.libraryjournal.com/lj/ljinprintcurrentissue/890009-403/periodicals_price_survey_2011_.html.csp

Beérkezett: 2011. X. 8-án.

Molnár Ivett

Elektronikus adatbázisok használata a Közép-európai Egyetemen

Mára már világszerte gyakorlattá vált, hogy a könyvtárak rendszeresen támaszkodnak az elektronikus források használati statisztikáira, amikor állománygyarapítási döntésekre kerül sor. A gazdasági recesszió még inkább rákényszeríti a könyvtárosokat arra, hogy világos képük legyen arról, melyek a felhasználók számára legértékesebb források, hogy nyugodt szívvel tudjanak dönteni a kevésbé fontos adatbázisok lemondása mellett.

Szakirodalmi alapvetés

Problémák a múltban

Az elektronikus források használati statisztikáinak mérése és összehasonlítása az elmúlt 10 évben gyökeres változásokon ment keresztül. Többek között 2004-ben készült egy vizsgálat Új-Zélandon, és az erről készült tanulmány rámutat, hogy a könyvtárosok próbálják szisztematikusan gyűjteni a statisztikákat, és az eredményekről folyamatosan tájékoztatni az állománygyarapításban döntést hozókat, de sajnos a statisztikák nem látják el őket az összes döntéshez szükséges adattal. Többen hangsúlyozták, hogy a statisztikák inkább a szolgáltatók érdekeit szolgálják, mintsem a könyvtárosokét. Ráadásul a kiadók megpróbálják minél jobb színben feltüntetni a statisztikákat, tudván, hogy ez fontos tényező a megújításkor. A legnagyobb probléma a terminológiai következetlenség volt a különböző szolgáltatók által nyújtott használati adatokkal kapcsolatban. [1]

Éljen a szabványosítás!

Az *ICOLC (International Coalition of Library Consortia)* már az 1990-es évek végén felismerte a használati statisztikák szabványosításának elengedhetetlen szükségességét. A „Revised guidelines for statistical measures of usage of web-based information resources” című iránymutatásban meghatározta azoknak az alapvető, használati statisztikára vonatkozó adatoknak a csoportját, amelyeket minden elektronikus terméknek szolgáltatni kell. Ezek a következők:

- munkamenetek (session) száma (belépéstől-kilépésig),
- keresések száma,
- menüből választások száma,

- teljes szövegű dokumentumok szolgáltatásának száma,
- egyidejű felhasználók maximuma,
- elutasított kérések száma. [2]

COUNTER, SUSHI, ERM

A *COUNTER (Counting Online Usage of Networked Electronic Resources)* szabványt egy olyan nonprofit szervezet alkotta meg, ahol könyvtárosok, kiadók és adatbázis-aggregátorok jöttek össze, hogy meghatározzák, milyen használatot számolnak és ezt milyen formában teszik. Az első indulás 2003-ra tehető, a második 2006-ban történt meg.

A szabvány – többek között – kiválóan kezeli a PDF fájlok számolásából adódó következetlenségeket. Sok szolgáltató a szerver által készített naplófájlt használja arra, hogy a forgalmat mérje, ami önmagában még nem lenne probléma, de a PDF fájlok esetében egyes szolgáltatók a letöltött oldalak számát adják meg, míg mások a teljes dokumentumot, attól függően, hogy oldalanként tesz a szerver egy bejegyzést a naplófájlba vagy dokumentumonként.

A COUNTER a következő jelentéseket tudja nyújtani:

1. Folyóiratirportok:

- teljes szövegű cikklekérések havonta folyóirat-címenként,
- elutasított kérések száma havonta címenként.

2. Adatbázisok riportja:

- keresések és munkamenetek (session-ök) száma havonta adatbázisonként,
- elutasított kérések száma havonta adatbázisonként,

- keresések és munkamenetek száma havonta szolgáltatásonként.

3. Könyvek és általános kutatási segédletek (referenz) riportja:

- címlékérések, szekciólekérések,
- keresések száma,
- elutasított kérések száma.

A COUNTER-nek megfelelő státusz elérésének érdekében a szolgáltatók egy felülvizsgálaton esnek át. Egy teszt alapján kell változtatásokat végrehajtaniuk ahhoz, hogy felkerüljenek a szabványos statisztikát nyújtani tudók listájára. (A listát l.: <http://www.projectcounter.org/compliantvendors.html>). 2011-ben már a szolgáltatók többsége rajta van ezen a listán, az itt nem szereplők nagy része pedig jelenleg dolgozik azon, hogy a listára felkerülhessen. A COUNTER szabvánnyal összehasonlíthatóvá váltak az adatok, de a könyvtárosoknak ettől függetlenül össze kell gyűjteni ezeket fájlként a szolgáltatók oldalairól. A 2006-ban, a NISO (*National Information Standard Organization*) ellenőrzése alatt megalkotott *SUSHI (Standardized Usage Statistics Harvesting Initiative)* protokoll célja az, hogy automatikusan összegyűjtse az adatokat a különböző szolgáltatóktól. A gyakorlatban ez általában úgy néz ki, hogy az *Electronic Resource Management (ERM)* rendszerekbe van beépítve egy kliensszoftver, ami csatlakozik az adatbázis SUSHI szolgáltatásához. Tegyük fel, hogy az ERM-ben be van állítva, hogy például minden hónap 3. napján kapcsolódjon az adatbázis-szolgáltatókhoz és kérje le a statisztikákat. Az ERM a SUSHI segítségével letölti az adatokat és a kapott válaszokat eltárolja. [3]

A használati statisztika korlátai állományértékelési szempontból

Többben rámutattak azonban, hogy a használati statisztika nem lehet abszolút döntő érv állománygyarapítási kérdésekben, hiszen van még néhány olyan tényező, ami meghatározza egy adott adatbázis értékét: kiadó presztízse, impaktfaktor, peer reviewed folyóiratok száma, egyedülálló/speciális tartalom stb. [4]

Az is nyilvánvaló, hogy a használati statisztikák kvantitatív adatokat szolgáltatnak, és ebből a használat minőségére nézve kevésbé tudunk következtetéseket levonni. Mivel a felhasználók egyre inkább a könyvtáron kívül dolgoznak az elektronikus adatbázisokkal, nem lehet pontosan meghatározni, hogy kik használják ezeket, és hogy meny-

nyire elégitik ki ezek a források a szükségleteiket. Az is kérdéses, hogy hogyan lehet meghatározni, mely források a legértékesebbek a felhasználók számára, és arról sincs pontos képünk, hogy mitől lesz egy forrás értékes.

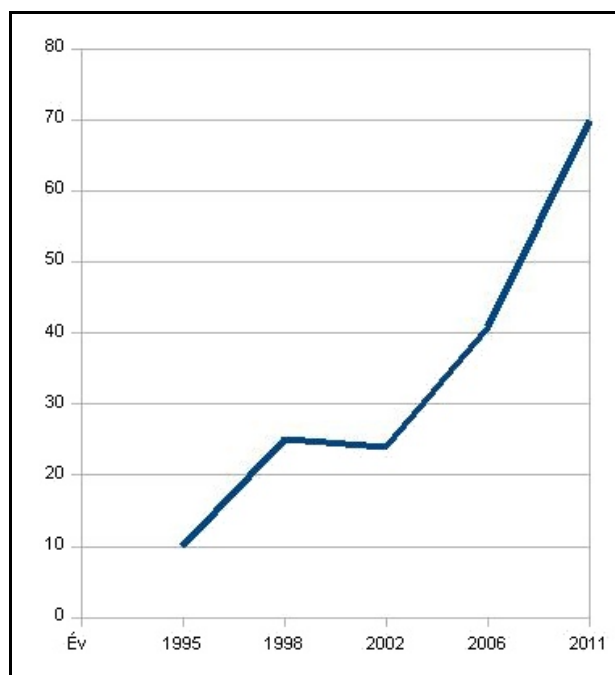
Egyre több könyvtárban végzik el az ún. „használatossági tesztet” (usability testing), amely egy olyan technika, amellyel a könyvtárosok értékelik az elektronikus források hatékonyságát a használói elégedettség függvényében. A teszt lényege, hogy a használók egy része meghatározott feladatokat hajt végre, ami adatbázisokban való kutatáshoz kötött, miközben megfigyelik őket. Az eredmények alapján határozzák meg egy forrás használhatóságát. [5]

Vannak azért példák arra is, hogy statisztikai adatokból próbálnak az online források használatának változásairól képet kapni. Egy tanulmány 2009-ből a Wisconsinban lévő *BadgerLink* nevű digitális könyvtár longitudinális vizsgálatával érdekes eredményekre jutott. A szerzők minden második évben analizálták az EBSCO használati statisztikát 1999 és 2005 között és a Proquest statisztikát 2002 és 2005 között. A *BadgerLink* a használók széles körét szolgálta ki – beleértve közkönyvtárakat, hivatali, iskolai, egyetemi, vállalati könyvtárakat, ezért a felmérés nagyon érdekes megfigyeléseket nyújt a különböző felhasználók keresési stratégiáival kapcsolatban. Az egyik legizgalmasabb, és mostanra már bizonyításra sem szoruló tendencia, hogy mindegyik típusú intézményben egyre több teljes szövegű dokumentumot kérnek le, a lekért referátumok száma pedig csökken. 2005-ben a tanulmány még úgy találta, hogy az egyetemeken még mindig több referátumot töltenek le, mint teljes szövegű dokumentumot. Mára valószínűleg ez az arány inkább a teljes szövegű dokumentumletöltések javára módosult. [6]

Adatbázisok a CEU-ban

Általános adatok

A CEU-ban jelenleg 61 előfizetett online és 9 CD-ROM adatbázis használható. Ezekon kívül több ingyenes adatbázishoz is hozzáférünk. 2007 óta 29 új adatbázist fizettünk elő és kettőt mondtunk le. 2011 szeptemberétől öt új adatbázishoz férünk hozzá. Az 1. ábra mutatja az előfizetett adatbázisok számának növekedését a könyvtár alapításától napjainkig.

1. ábra A CEU-ban elérhető adatbázisok számának növekedése

A meglévő adatbázisaink közül több mint 30 csak nálunk érhető el Magyarországon, ide tartozik például a *LexisNexis Academic*, az *EIU Country Reports* vagy az *Oxford Scholarship Online*.

A gyűjtemény profilja

A gyűjtemény alakulásában legfontosabb szempont természetesen az, hogy az egyetem oktatási és kutatási szükségleteit hivatott kielégíteni. Külföldi egyetemekhez hasonlóan biztosítani kell általános tartalmú és speciális adatbázisok elérését is.

Nagyon fontos, hogy teljes szövegű és magas impaktfaktorral bíró társadalomtudományi folyóiratokat tartalmazó adatbázisokat érjünk el, mind archívumot, mind kurrens számokat – *JSTOR*, *Sage Journals*, *Science Direct*, *SpringerLink*, *Project Muse*, *EBSCO Academic Search Complete*, *Emerald Management Journals*.

Oktatóink, PhD diákjaink és kutatóink számára szolgáltatni kell minőségi tartalmat nyújtó, bonyolult indexelésű kivonat (absztrakt) adatbázisokat is, úgymint *Web of Science*, *Sociological Abstracts*, *Econlit*, *Philosophers Index*, *Index Islamicus*.

Egyes egészen speciális adatbázisok szükségesek bizonyos tanszékek számára: *Thesaurus Linguae Graecae*, *International Medieval Bibliography*, *Li-*

brary of Latin Texts Complete, *Women and Social Movements*, *Gender Studies Database*, *Odyssee*, *Columbia International Affairs Online*, *Westlaw*, *Business Source Complete*.

Az Economics és a Public Policy¹ tanszékek számára a statisztikai adatbázisok – *IFS*, *GFS*, *OECD* kulcsfontosságúak, illetve olyan adatbázisok is, amelyek nemcsak nyers adatokat, de elemzéseket is tartalmaznak kutatási területeiken, mint például az *Economist Intelligence Unit* által kiadott *Country Reports*.

Több tanszék számára nélkülözhetetlenek a percre pontos gazdasági, jogi és egyéb általános híreket is tartalmazó adatbázisok, mint például a *LexisNexis Academic*, amelyben megtalálhatók a *BBC Monitoring* anyagai is.

Elektronikus könyveknél egyelőre az előre meghatározott csomagokat fizetjük elő (*Oxford Scholarship Online*, *ACLS Humanities E-Book*), de gondolkodunk „pick and choose” vagy más néven „Ebooks on demand” (EOD) gyűjtemények beszerzésén is, például a *de Gruyter* vagy az *Ebrary* platformon. Ezeknél a kollektciókat mi magunk állíthatjuk össze, címenként megvásárolható vagy előfizethető dokumentumokból.

Ahogy újabb tanszékek alakulnak, úgy változik a kínálatunk is, például idén szeptembertől indul a hozzáférés a *Psychinfo* és a *PsycArticles* adatbázisokhoz, amelyek az új tanszék, a Cognitive Science munkáját segítik majd. A tanszékek oktatási profiljának változását is tükrözi az adatbáziskollekció, például ahogy az Environmental tanszék inkább a környezetvédelem politikai, társadalmi, jogi és gazdasági aspektusaira kezdett fókuszálni, egyre kevésbé lett fontos a *GeoBase* adatbázis elérése, amit végül le is mondott a könyvtár.

A beszerzés menete

Az adatbázisok megrendelése általában professzorok és diákok kezdeményezésére történik. Árakat, ha lehetséges, több szolgáltatótól kérünk, és megvizsgáljuk az esetleges konzorciumi lehetőségeket is. Jelenleg két nemzetközi és több hazai konzorcium keretében fizetünk elő adatbázisokat, illetve online szolgáltatásokat. Ezek az *AMICAL* (*American International Consortium of Academic Libraries*), a *Consortium of Legal Resource Centers and*

¹ A tanszékek angol nyelvű elnevezését használom.

Legal Information Specialists, az *EISZ* és a *Project Muse* konzorcium. Számunkra egyik legfontosabb ezek közül az *EISZ* konzorciumban való részvétel, amely hatalmas megtakarításokat jelent, és amely nélkül nem tudnánk kulcsfontosságú adatbázisokhoz hozzáférni.

Megrendelés előtt a kiadótól ingyenes tesztelési lehetőséget kérünk, amit az egyetem, vagy speciális adatbázisok esetében az érintett tanszékek számára hirdetünk meg – mindig árinformációkkal együtt. Több esetben olyan vizsgálatot végzünk, ahol megnézzük, milyen arányban tartalmaznak a különböző adatbázisok azonos folyóiratcímetek, illetve elektronikus könyvkollekciók esetében milyen mértékben található meg a művek nyomtatott formátumban nálunk. A tesztperiódus közben és utána begyűjtjük a véleményeket, és döntünk.

Az állomány feltárása és népszerűsítése

Az adatbázisok tartalmának eredményesebb láthatóvá tétele érdekében 2007-ben vezettük be a TDNet cég által fejlesztett Journal Manager eszközt, ami tulajdonképpen egy A-tól Z-ig terjedő folyóiratlistát szolgáltat a nálunk hozzáférhető adatbázisokban teljes szöveggel megtalálható folyóiratokból, biztosítja a linkeket ezekhez, továbbá a teljes szövegű elérés adatait automatikusan frissíti (néhány kivételtől eltekintve). Egy metaadat-adatbázis (knowledge base) nyújtja a szolgáltatás alapját, amely lehetővé teszi a cikk szerinti keresést is némi korlátozással (cikk címére, szerzőre, forrásra lehet keresni, de pl. tárgyszavakra nem).

Év eleji időszakban csoportos tréningeket tartunk a diákoknak, ahol internetes és adatbázisokra vonatkozó keresési stratégiáikat foglalunk össze számukra, és bemutatjuk azokat az online forrásokat, amelyeket az egyetemen használni tudnak. Év közben személyre szabott tréninget is vállalunk, illetve vannak kurzushoz kötött foglalkozások is.

A honlap és a virtuális referenz chatszolgáltatás is segíti az adatbázisok használatát.

2010 júniusában abban a szerencsében részesültünk, hogy partnerei lehettünk az EBSCO-nak az *EBSCO Discovery (EDS)* termék kipróbálásában, és több mint hat hónapig tesztelhetjük, majd 2010 szeptemberétől az *EBSCO Host Integrated Search (EHIS)* szolgáltatást is módunkban állt tesztelni. Az EDS+EHIS eszközökkel lehetővé vált az egyidejű

keresés a katalógusunkban és az adatbázisaink több mint 60%-ában.

Az EDS Index egy óriási metaadathalmaz, amely különböző adatbázis-szolgáltatóktól szerződéses megegyezésen alapulva metaadatokat gyűjt be, és ezekhez a metaadatokhoz megoldja a teljes szövegű tartalom hozzákapcsolását egy beépített linkfeloldó segítségével. Így nemcsak a gyorsaság garantált a keresésben, hanem a találatok relevanciája is.

Nem minden szolgáltató adja oda a metaadatait, de ezeknek egy része ún. EHIS konnektorként bekapcsolható a keresésbe. Ilyenkor az EDS szerver csatlakozik a kiadó szerveréhez, ám ez természetesen nem ugyanaz, mintha egy közös egységes indexben keresnénk, így néha irreleváns találatokat kapunk.

További probléma, hogy minden egyes kereséskor, ami az EBSCO Discoveryben történik, az EHIS konnektorokban is elkezdődik a keresés még akkor is, ha a felhasználónak ez nem állt szándékában. Emiatt az EHIS konnektor adatbázisok statisztikája meglehetősen eltorzul, és figyelniük kell rá, hogy egyes adatbázisok esetében a 2010 szeptembere és 2011 áprilisa közé eső statisztika nem ad megbízható adatot. Ezért ezeknél egy korábbi időszak adatait prezentálom ebben a cikkben.

Adatbázis-használati adatok a CEU-ban

Metodika

Több egyetemi könyvtárhoz hasonlóan nálunk is felmerült egy Electronic Resource Manager szolgáltatás beszerzése. Az árajánlat, amelyet a könyvtár integrált rendszerének készítőjétől, az *Innovative Millennium*től kaptunk az ERM modulra, elég kedvezőtlen volt, és az adatbázisaink száma egyelőre még nem indokol egy ilyenfajta beruházást. A statisztikákat így magam kérdezem le, és az adatokat táblázatokban tárolom. Szerencsére sok adatbázis-szolgáltató már képes a COUNTER szabványnak megfelelő használati statisztikát nyújtani. Azonban a szállítóink nagy része csupán az elmúlt egy-két évben tért át a szabványos gyakorlatra, így a használati adatok retrospektív elemzésére csak igen korlátozottan van mód. Van néhány olyan szolgáltatónk, akik nem tudnak szabványos statisztikát nyújtani, ezért nem érdemes ezeket más adatbázisok használati adataival összehasonlítani. Egyelőre van olyan szolgáltató is, amely

semmilyen használatot nem képes nyomon követni. A különböző statisztikai adattárak használati adatai például jelenleg fehér foltnak tűnnek. Az OECD online adatbázisainak szolgáltatója mostanában tér át a COUNTER szabványra, így egyelőre használható adatot nem tudnak adni, az IMF kiadójának használati statisztikáit pedig még meg lehetőségen fáradságos megfigyelni.

A legtöbb esetben adminisztrátori jelszó segítségével tudom lekérdezni az adatokat, de vannak szolgáltatók/kiadók, amelyeknél nincs ilyen lehetőség, hanem ők küldik el az adatokat PDF fájlban vagy Excel táblában, havi vagy negyedéves bontásban.

A statisztikáknál havi átlagot számolok. A tanulmányi év június közepén ér véget, de június második felében már kezdődnek a nyári egyetem programjai. A júliusra és augusztusra eső statisztikákat nem érdemes az átlagszámolásnál figyelembe venni. A rendszer nem tökéletes, és még gondolkodom további szempontokon.

Fontos megemlíteni azt is, hogy a CEU-ban jelenleg kb. 1700 diák tanul és kb. 170 állandó tanár tanít. A külsős használók száma 1030. Tehát egy kisebb használói közösségről van szó.

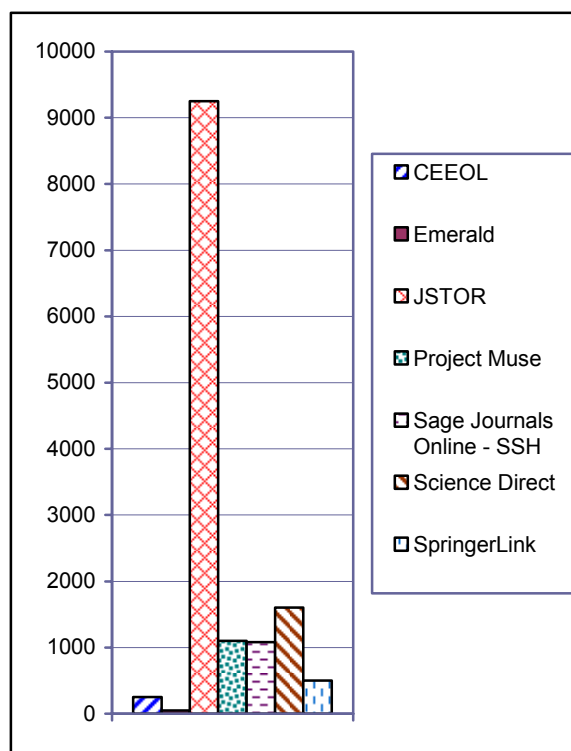
A következőkben a statisztikákat úgy fogom prezentálni, hogy csoportosítom az adatbázisokat aszerint, hogy milyen formátumú tartalmakat szolgáltatnak számunkra: csak folyóiratot teljes szöveggel adó adatbázisok; csak metaadatokat és referátumokat nyújtó források; referenz jellegű adatbázisok; különböző típusú teljes szövegű dokumentumokat (újság, könyv, konferencia anyag stb.) szolgáltató adatbázisok. Minden egyes csoportban azokat az adatbázisokat hasonlítom össze, ahol a szolgáltatók képesek a COUNTER szabványnak megfelelő adatokat adni. Néhány esetben külön kitérek a nem szabványos adatokat nyújtó szolgáltatók adatbázisaira is.

Teljes szövegű folyóirat-adatbázisok használati adatai

Szerencsére minden folyóirat-adatbázisunk tud COUNTER szabványos statisztikát adni, viszonylag régóta (1-2 év). A 2. ábrán a vizsgált periódus egyégesen 2010. augusztus 1. – 2011. március 30.

A CEU-ban a JSTOR a legkedveltebb folyóiratgyűjtemény, annak ellenére, hogy a legfrissebb számokat nem lehet elérni ebben az adatbázisban. Viszont a folyóiratok évfolyamainak magas száma indokolhatja a kiemelkedő használati arányt. A

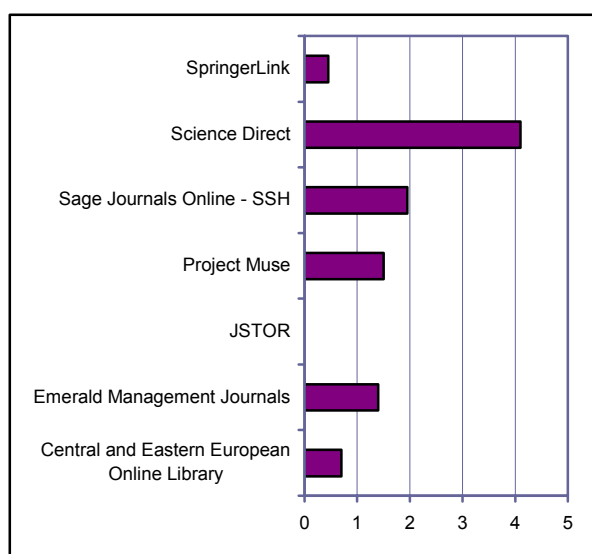
Sage, a Project Muse és a Science Direct szolgáltatásoknál egymáshoz hasonlóan havi 1000-2000 közötti a letöltések száma. Itt figyelembe kell venni, hogy ezeken a gyűjteményeken keresztül kevesebb évfolyamhoz férünk hozzá, mint a JSTOR esetében. Az alacsonyabb használati adatokat mutató adatbázisok a speciális gyűjtemények és a SpringerLink. A *Central and Eastern European Online Library* magyarul, illetve a szomszédos országok nyelvein megjelent folyóiratokat tartalmaz – összesen 613 címet. Ehhez képest a havi 300 körüli letöltés nem rossz arány, és valószínűleg a CEU-ban szép számmal előforduló közép-kelet európai diák aktivitása indokolhatja. A SpringerLink viszont széles körű tartalmat nyújtó adatbázis, és további gondolkodásra ad okot a havi csupán 500 körüli letöltés, összehasonlítva a hasonló profilú források használati adataival.

2. ábra A CEU-ban előfizetett teljes szövegű folyóirat-adatbázisok használati adatai havi átlagban – letöltések száma

2010 októberében lemondtuk az *InfoTrac Custom Journals* nevű, teljes szövegű folyóiratokat tartalmazó adatbázist. Ennek a használati adata havi 25 cikk körüli letöltés volt, ami a fentebb említett adatbázisokhoz képest elég alacsony, és ezért a fontossága a többi hasonló szolgáltatáshoz képest jelentéktelenné vált.

Ezeknél az adatbázisoknál érdemes költség/használati adatokat is megfigyelni: a 3. ábra mutatja az egy cikk letöltésére eső átlagos költséget. Az adatok természetesen relatívák, hiszen az EISZ előfizetéseknél a ránk eső önrész csak egy töredéke annak, ami az adatbázisok tényleges költsége lenne. A Science Directnél és a Sage-nél hozzászámoltam a print/online folyóirat-előfizetési kötelezettség összegét is. A jelenlegi kondíciókkal meglehetősen költséghatékonyan tudunk letölteni cikkeket (max. 5 euró), ha összehasonlítjuk könyvtárközi kölcsönzés összegeivel, ahol 6 eurónál kezdődnek a cikkek árai.

3. ábra A teljes szövegű folyóirat-adatbázisok költség/használat adatai euróban

Referenzforrások használati adatai

Ebben a részben három referenzforrást hasonlítok össze:

- *New Palgrave Dictionary of Economics*,
- *Gale Virtual Reference Library* (6 enciklopédia),
- *Oxford English Dictionary*.

Itt az EHS tesztben észlelt statisztikai torzulás miatt a New Palgrave Dictionary of Economics-nál és a Gale-nél más periódust mutatok be, mint az OED-nél. Az OED-nél COUNTER szabványú statisztika csak 2010 decemberétől érhető el. Tehát a vizsgált periódus a 4. ábrán: 2009. szeptember 1. – 2010. március 30., az OED-nél pedig 2010. december 1. – 2011. május 30.

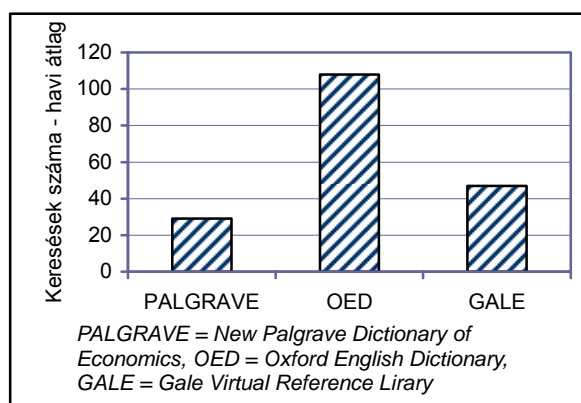
A keresések havi átlaga nem túl magas, de ez a referenz-adatbázisok természetéből adódik. Fő-

leg a témakutatás elején lehet szüksége a diákoknak ezekre. Az Oxford English Dictionary kiemelkedő használatán magunk is meglepődtünk, hiszen ma már nagyon jó minőségű ingyenes online szótárakhoz lehet hozzáférni.

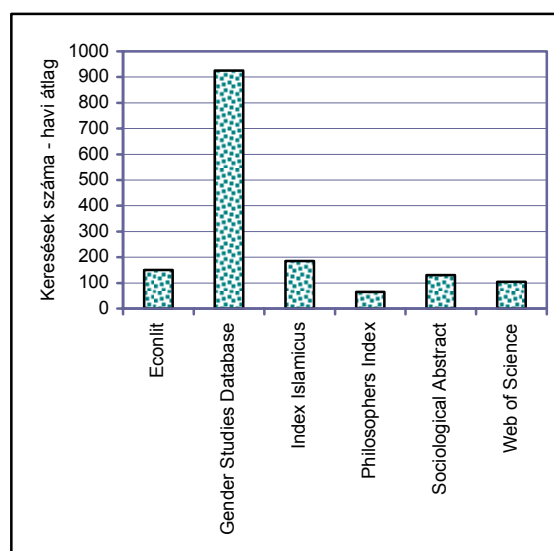
Indexelő adatbázisok használati adatai

Itt a következő források adatait hasonlítom össze: *Econlit*, *Index Islamicus*, *Gender Studies Database*, *Philosophers Index*, *Sociological Abstracts*, *Web of Science*.

Mivel nagy részüknek torzultak az adatai az EDS-EHS teszt alatt, egy korábbi periódus (2009. szeptember 1. – 2010. március 31.) adatait mutatom be az 5. ábrán, kivéve a Web of Science-t, ahol a teljes 2010-es év adatait vettem alapul.

4. ábra Referenz-adatbázisok használati adatai

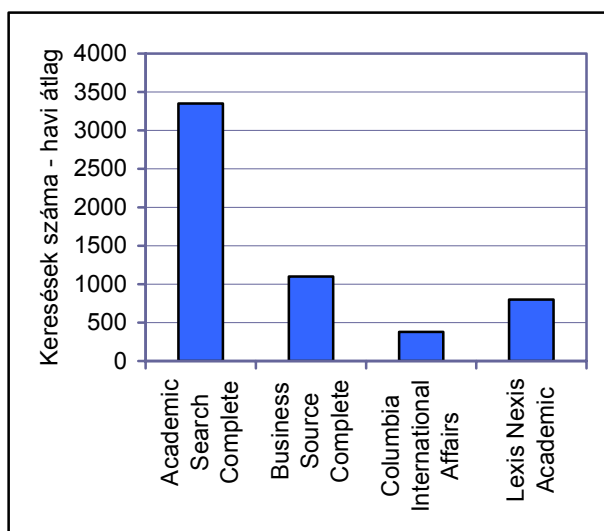
5. ábra Indexelő adatbázisok használati adatai

Rögtön szembetűnő, hogy a statisztikával nem azt kaptuk, amit vártunk. Az lenne a logikus, ha az általános tartalmú citációs adatbázis – a Web of Science – hozná a legmagasabb használati adatokat, de nem ez történik. Lehetséges, hogy a speciális tartalmú *Gender Studies Database* és az *Index Islamicus* magasabb használata annak tudható be, hogy ezek az adatbázisok EBSCO platformon érhetőek el, ahol el vannak látva teljes szöveghez vezető linkekkel. Maga a platform amúgy is meglehetősen kedvelt a CEU-ban, aminek egyik oka talán az, hogy egyszerre több adatbázisban lehet keresni.

Különböző típusú teljes szövegű dokumentumokat szolgáltató adatbázisok használati adatai

A következő adatbázisok használati adatait állítom itt egymás mellé: *Academic Search Complete*, *Business Source Complete*, *LexisNexis Academic*, *Columbia International Affairs Online*.

6. ábra Különböző típusú teljes szövegű dokumentumokat szolgáltató adatbázisok használati adatai

Látható a 6. ábrán, hogy az EBSCO adatbázisok – az *Academic Search Complete* és a *Business Source Complete* – viszik a pálmát. A *LexisNexis Academic* kicsit elmarad a *Business Source Complete* mögött. Feltételezésem szerint a kiváló tartalmat szolgáltató *LexisNexis* a bonyolultnak vélt keresőfelülete miatt néhányan elkerülik. Itt megemlítendő, hogy a szolgáltató sokat tesz azért, hogy minél inkább egyszerűsítse a felületet.

Az EBSCO adatbázisok jelenléte meghatározó a CEU Könyvtár történetében. A 2003–2008 közötti időszakban a CEU a második legmagasabb EBSCO használati statisztikát produkálta a magyarországi könyvtárak körében [7], és 2010-ben is benne volt az első háromban. A 7. ábra azt mutatja, hogy az egyetemen 2010 és 2011 között 284,6%-kal nőtt az EBSCO adatbázisokban való keresések száma. Hatalmas problémát okozna, ha a továbbiakban a CEU-ban nem tudnánk biztosítani az EBSCO *Academic Search Complete* és *Business Source Premier/Complete* elérését.

7. ábra Az EBSCO adatbázisok használatának növekedése a CEU-ban, 2010–2011

Ebbe az utolsó kategóriába tartozik két nagyon fontos, szabványos statisztikát egyelőre nem nyújtó adatbázisunk: az *EIU Country Reports* és a *Westlaw*.

A *Country Report* nyers statisztikai adatokat és gazdasági, politikai elemzéseket tartalmaz, a *Westlaw* jogi folyóiratokat, jogi tankönyveket, magazinokat, szótárakat és egyéb jogi dokumentumokat szolgáltat teljes szöveggel. A *Country Reports* esetében a 2010. augusztus 1-je és 2011. március 30-a közötti időszakban havi 8421 teljes cikk letöltés történt. A szolgáltató által küldött definíció szerint ebbe beletartozik az is, ha teljes riportokat töltöttek le, és az is, ha a riportoknak csak egy részét. A *Westlaw* esetében ugyanebben az időszakban havi 1664 „Transactions” jellemzi a használatot. Összehasonlítani ezeket más források adataival nem érdemes, de azért ezek a számok önmagukért beszélnek.

Konklúzió

Ahogy korábban említettem, egy ilyen fajta állományelemzés meglehetősen korlátozott. Egyrészt több szolgáltató még nem tud szabványos statisztikát nyújtani, ezért nincs lehetőség a teljes állomány

mány egymással történő összehasonlítására. Másrészt a magas keresési számok nem garantálják azt, hogy a felhasználók valóban elégedetten és mosolyogva távoznak a számítógép mellől. Mindenképpen érdemes azonban továbbra is gyűjteni a statisztikát mint kvantitatív információt, de mellette fontos lenne végezni egy minőségi vizsgálatot is az adatbázisok használatáról. Egy felmérés – esetleg egy használhatósági teszt – arról, hogy a diákok hogyan dolgoznak az online forrásokkal tanulmányaik során, sokat segítené abban, hogy szolgáltatásainkat még inkább az ő igényeikre szabjuk.

Irodalom

1. McDOWELL, Nicola – GORMAN, G. E.: The relevance of vendors' usage statistics in Academic Library e-resource management: a New-Zealand study 2004. = Australian Academic & Research Libraries, 35. köt. 4. sz. 2004.
<http://www.alia.org.au/publishing/aarl/35.4/full.text/mcdowell.html> (letöltve: 2011. 06.)
2. JOHNSON, Peggy: Fundamentals of Collection Development and Management. Chicago, ALA, 2009. 407 p.
3. PESCH, Oliver: Usage statistics: About COUNTER and SUSHI. = Information Services & Use 27. köt. 4.

sz. 2007. p. 207–213. *Academic Search Complete*, EBSCOhost (letöltve: 2011. 07. 15.)

4. PESCH, ua.
5. JOHNSON, ua.
6. XIE, Iris – WOLFRAM, Dietmar: A Longitudinal Study of Database Usage Within a General Audience Digital Library. = JODI: Journal of Digital Information, 10. köt. 4. sz. 2009. p. 1–19. *Library, Information Science & Technology Abstracts*, EBSCOhost (letöltve 2011.07.15). Full text from DOAJ
7. HARKAINÉ PERHÓCS Petra: Az EBSCO folyóirat-adatbázisok Magyarországon. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1. sz. 2009. p. 28–36.
<http://ki.oszk.hu/3k/2010/12/az-ebSCO-folyoirat-adatbazisok-magyarorszagon/> (letöltve: 2011. 07.)

Beérkezett: 2011. X. 8-án.

Jelentős szoftverfejlesztés a Wikipédián

„Az idén 30 millió dollár adományt szeretnénk összegyűjteni, és ezt el is fogjuk érni. Az összeg felét a személyzeti kiadások, míg a másik felét a szerverek működtetésére fordítjuk. Borzasztóan sok szervert üzemeltetünk és most nyitottuk meg Virginiában az új számítógép-központunkat. Ezenkívül nagyon sok szoftverfejlesztőt vettünk fel, és sok pénzt fizettünk ki a kezelőfelület megújításával kapcsolatos munkákra.” – jelentette ki Sue Gardner, aki 2007 decembere óta vezeti a *Wikimedia Alapítványt*.

„A szerzők eltűnésének egyik oka a régi és bonyolult kezelőfelület. Amikor a Wikipédia tíz évvel ezelőtt elindult, akkor még normális dolognak számított, hogy egy ilyen rendszer nehezen kezelhető. De azóta jóval egyszerűbb valamit megjelentetni a Facebookon vagy a Twitteren mint nálunk, ezért szükségünk van egy olyan programra, amit legalább olyan könnyen lehet kezelni, mint a *Google Docs* szolgáltatást. Azonban nem egyszerű műszaki problémáról van szó, hiszen egyszerűvé kell tenni a felhasználók számára a képek és az információk feltöltését, valamint a források megjelentetését is. Emellett kellene olyan eszközök is, amelyek az új szerzők oldalait átvizsgálják a vandál tartalmakkal és a spamekkel kapcsolatban. Vagyis a rendszernek bonyolult dolgokkal kell megbirkóznia, viszont könnyen kezelhetőnek kell lennie, hogy bárki kijavíthasson egy helyesírási hibát.”

„A Wikipédia-bejegyzések szerkesztését lehetővé tévő szoftver prototípusát már decemberre el akarjuk készíteni. Az új funkciókat és kezelőfelületet néhány tapasztalt önkéntes segítségével szeretnénk tesztelni azért, hogy kiszűrjük az esetleges hibákat. Amint ez megtörtént, az új program mindenki számára elérhetővé válik.”

Gardner hozzátette: az új szerzők gyakran panaszkodnak amiatt, hogy ellenséges légkörbe csöppennek, és emiatt nem érzik jól magukat a közösségben, sokan fordítanak emiatt hátat az önkéntes munkának. Másik gond, hogy a szerzők között kevés a nő (13%), ezt szeretnék 25%-ra növelni. A célok között szerepel az indiai, az afrikai és a dél-amerikai szerzők számának a növelése is. A helyzet arra vezethető vissza, hogy ezekben a régiókban hiányoznak a szélessávú kapcsolatok, nincs elegendő számú számítógép, ezért elsősorban az iskolákkal és az egyetemekkel veszik fel a kapcsolatot. Az egyetemi docenseket megpróbálják arra rávenni, hogy irassanak Wikipédia-cikkeket a diákokkal.

A Wikipédia januárban ünnepelte a tizedik születésnapját. *Jimmy Wales*, a platform alapítója akkor úgy nyilatkozott, hogy az online lexikon reklámmentes marad, és meggyőződése, hogy az internet a következő évtizedben el fogja érni a benne rejlő globális lehetőségeket. 2020-ra már a következő egymilliárd ember is online lesz, de ők nem európaiak vagy észak-amerikaiak lesznek, hanem kínaiak, dél-amerikaiak és afrikaiak. Ez pedig sok kulturális lehetőséget nyit majd meg.

/SG.hu Hírlevél, 2011. november 23., <http://www.sg.hu>

(SzP)

Könyvtárközi kölcsönzés a CEU Könyvtárban

A könyvtárközi kölcsönzés a CEU Könyvtár népszerű szolgáltatásai közé tartozik, mert egyrészt az egyetemen – jellegénél fogva – a kutatásnak kiemelt jelentősége van, másrészt a könyvtár egyedülálló állományának köszönhetően vonzó lehetőséget nyújt más könyvtárak számára is.

A könyvtárközi kölcsönzés szinte a kezdetek óta szerepel a CEU Könyvtár szolgáltatásai között. Egyrészt a CEU tagjai számára rendelünk dokumentumokat belföldről és külföldről egyaránt, másrészt hazai és külföldi könyvtáraknak szolgáltatunk a saját állományunkból.

Az első időkben viszonylag kevés kérés érkezett hozzánk, bár számuk folyamatosan növekedett. Erről az időszakról bővebben Vincéné Antal Zsuzsanna¹ 2002-ben megjelent cikkéből lehet tájékozódni. A jelen cikkben szereplő, erre az időszakra vonatkozó adatok is innen származnak.

A Millennium

A 2001/2002-ben bevezetett Millennium integrált könyvtári szoftver nagy változást hozott a könyvtárközi kölcsönzésben is, mivel külön ILL-modullal rendelkezik. A kéréseket azóta ebben a modulban rögzítjük, s a dokumentum típusától függően kezeljük. A CEU-s olvasók számára nagy segítséget jelent – bár csak később vált lehetővé, Vít Lukáš kollégánk hathatós közreműködésével –, hogy többé már nemcsak nyomtatott kérlapon, hanem elektronikusan is beküldhetik kéréseiket, s a kért anyag érkezéséről, valamint a kölcsönzési határidő lejártáról automatikus e-mailen keresztül értesülnek, a rendszerben rögzített címüket felhasználva. A beérkezett könyvek – egy fiktív kód segítségével – az olvasó nevére, „accountjára” kerülnek. A kölcsönzött könyvek adatait a felhasználók online is meg tudják nézni, így mindig ellenőrizhetik az éppen náluk lévő – akár CEU-s, akár könyvtárközis – könyvek listáját és a lejárat határidőt. Saját könyveink esetén a határidőt weboldalunkon meg is tudják hosszabbítani, de más könyvtárak könyveinél ez természetesen nem megengedett. Az accountra bejelentkezve azt is láthatják, mely kéréseik vannak folyamatban.

Ugyanilyen accounttal rendelkeznek a velünk kapcsolatban álló könyvtárak is, amelyek egyszerre szerepelnek kérő könyvtárként – tehát a nevükön megjelennek a tőlünk kölcsönzött könyvek – és szolgáltató intézményként – vagyis saját kéréseiket az adott könyvtár Millenniumban rögzített rekordjához kapcsolhatjuk.

Statisztikai adatok a 2002–2006 közötti időszakra

Habár a Millennium talán túlságosan is egyszerűsítve kezeli a könyvtárközi munkafolyamatokat, nagy segítséget jelent a kérések kezelésében és a statisztikák elkészítésében egyaránt. Ennek ellenére idő és megfelelő szabályzat híján a 2002 és 2006 közötti időszakból viszonylag kevés statisztikai adat áll rendelkezésünkre (1. táblázat).

1. táblázat

A CEU Könyvtártól kért dokumentumok, 2002–2006

	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006
Könyv	728*	1027	1393	863
Cikk	186*	87	62	77
összesen	914*	1114	1455	940

*becsült adat

Bár a 2002/2003-as tanévig az volt a jellemző, hogy a tőlünk kért könyvek és cikkek száma is rohamosan emelkedett, 2002 és 2006 között ez már csak a könyvekre igaz, és ebben is kivételt jelent a 2005/2006-os év (2. táblázat). Ugyanebben a tanévben a saját olvasóink is kevesebb kérést adtak le. A 2003/2004-es év kiemelkedő száma elsősorban a Sociology tanszék² megalakulásának köszönhető.

2. táblázat

A CEU Könyvtár által kért dokumentumok, 2002–2006

	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006
Könyv	190	n. a.	309	270
Cikk	70	n. a.	136	98
összesen	260	565	445	368

A 2006-tól kezdődő időszak – saját kéréseink

A 2006/2007-es tanévtől kezdve a saját kérésekkel kapcsolatos statisztikák már több szempontot és adattípust vesznek figyelembe. Így azóta nem csupán a dokumentum típusára vonatkozó adatokat rögzítjük – eleinte éves, majd havi bontásban –, hanem olvasótípus, tanszék és beszerzési hely szerint is rendezzük a kéréseket (3. táblázat).

A 3. táblázatban látható, hogy mind a könyvek, mind a cikkek száma erőteljesen növekedett az évek során. A 2009/2010-es évtől kezdve különösen nagy ugrás figyelhető meg a kérések számában. Ez annak is köszönhető, hogy ettől a tanévtől a felvett diákok létszáma jelentősen megnőtt a korábbi évekhez képest, és ez a növekedés 2010/2011-ben is folytatódott (4. táblázat). A most lezárult tanévben a teljesített kérések száma 50%-kal növekedett a 2008/2009-es, és 120%-kal a 2006/2007-es tanévhez viszonyítva. Elmondható

3. táblázat

A CEU Könyvtár által kért dokumentumok, dokumentumtípus szerint

	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Könyv	362	452	507	683	835
Könyvfejezet	34	38	41	70	77
Tézis	1	7	15	8	8
Cikk	201	218	317	448	400
Összesen	598	715	880	1209	1320

4. táblázat

A CEU Könyvtár által kért dokumentumok, olvasótípus szerint

	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Diák	101	109	96	188	247
Doktorandusz	51	98	113	226	259
Oktató	386	448	618	743	727
Adminisztratív dolgozó	60	60	53	52	87
Összesen	598	715	880	1209	1320

az is, hogy a kért könyvek száma még mindig jóval több, mint az összes többi dokumentumtípusra vonatkozó kérés összesen.

Egyetemi könyvtárként a könyvtárközi kölcsönzéssel elsősorban az oktatók és a doktoranduszok munkáját kell segítenünk. Valóban, e két olvasótípus kérései adják munkánk legnagyobb részét. Míg a korai időszakban a diákok mutattak nagyobb aktivitást e téren, és csak a 2001/2002-es tanévben fordult meg a helyzet, ma már egyértelműen az oktatóké a vezető szerep, főként ha figyelembe vesszük azt is, hogy az adminisztratív dolgozók egy része is a professzorok megbízásából küld be kéréseket.

A 2008 óta vezetett havi statisztika azt mutatja, hogy február és május között általában magas a kérések száma, és ezen belül kisebb a professzorok kéréseinek aránya, ami a tézisleadás közelgő határidejét jelzi. (2008-ban február, 2009-ben és 2010-ben március, míg 2011-ben május volt a legforgalmasabb hónap könyvtárközi szempontból.) Ennek megfelelően júniusban csökken a kérésszám (egyszersmind növekszik az oktatói kérések aránya), majd valamikor a nyár-koraősz folyamán ismét növekedni kezd. Természetesen sok múlik azon, hogy egy-egy professzor mikor készül publikálni, illetve mikor gyűjt anyagot egy új kurzushoz, mert ez önmagában jelentős növekedést eredményezhet a könyvtárközi kölcsönzésben.

Ha a tanszékek szerinti bontást nézzük, az élen egyértelműen a *Medieval tanszék* áll. A 2008/2009-es tanévben például a kérések 41%-a innen érkezett. A lista következő helyét a *History tanszék* foglalja el, de viszonylag gyakran fordul hozzánk a *Gender*, a *Political Science*, a *Legal Studies* és a *Nationalism tanszék* is.

A beküldött kéréseket elsősorban Magyarországról próbáljuk beszerezni, és csak ezután fordulunk külföldi könyvtárakhoz. Bár 1999 és 2002 között a belföldi beszerzések száma kivétel nélkül felülmúlta a külföldiekét, a most vizsgált tanévekben ezek aránya nagyjából egyenlő. Az elektronikus elérés azokat a teljesítéseket jelzi, ahol a dokumentumot – elsősorban cikket – egy általunk előfizetett adatbázisban vagy az interneten találtuk meg (5. táblázat).

A 2006-tól kezdődő időszak – más könyvtárak kérései

A 6. táblázatból kiderül, hogy a 2007/2008-as évben a más könyvtáraktól érkező kérések száma hirtelen csökkent, majd az utóbbi három évben nagyjából állandó szintre állt be. A kérések legnagyobb része e-mailen érkezik hozzánk, s igyekszünk a lehető leggyorsabban válaszolni, hogy tudjuk-e adni a kért dokumentumot. A könyveket természetesen postázzuk, ha szükség van rá, a cikkek nagy részét pedig már nem nyomtatott formában, hanem szkennelt változatban küldjük el.

5. táblázat

A CEU Könyvtár által kért dokumentumok, beszerzési hely szerint

	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Hazai	259	338	431	552	612
Külföldi	287	335	389	566	622
Elektronikus elérés	52	42	60	91	86
Összesen	598	715	880	1209	1320

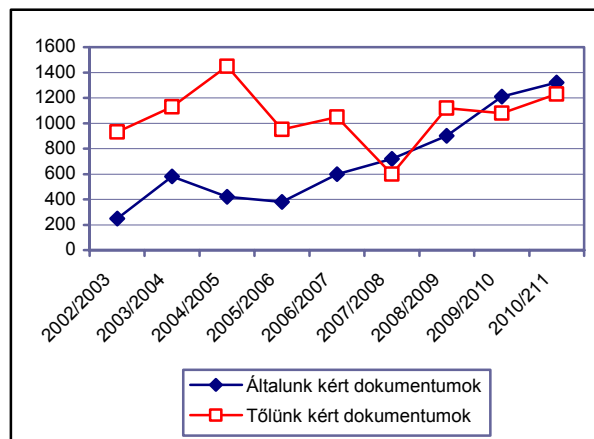
6. táblázat

A CEU Könyvtártól kért dokumentumok

	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Könyv	953*	554	1036	969	1082
Cikk	83*	48	72	108	133
Összesen	1036*	602	1108	1077	1215

*becsült adat

Míg kezdetben jellemző volt, hogy a CEU Könyvtár több dokumentumot szolgáltat, mint amennyit kér, 2007/2008-ban egyszer már megfordult ez az arány, a 2009/2010-es tanévtől kezdve pedig ez az állapot – úgy tűnik – állandósult (1. ábra).

1. ábra A kért és küldött dokumentumok számának változása

Nem teljesített kérések

A statisztikák készítése során feljegyezzük azt is, hogy miért kerülnek bizonyos kérések a „Cancelled folder”-ba, vagyis a nem teljesített kérések közé. Ennek leggyakoribb oka az, hogy az olvasó visszavonja a kérést, jobb esetben mielőtt még elkezdtünk volna foglalkozni vele, a másik – még gyakoribb – ok pedig az, hogy az illető nem kéri

külföldről a dokumentumot. Ez utóbbi elsősorban a diákok esetében fordul elő, akiknek professzorok írásos jóváhagyására van szükségük a külföldi rendeléshez, ugyanis a költségeket a diák tan-székének kell kifizetnie. (A jóváhagyás megszerzése a könyvtárosok feladata.) 2011 májusában például a 7. táblázatnak megfelelően alakult a nem teljesített kérések száma.

7. táblázat

Nem teljesített kérések (2011. május)

Visszavonták a kérést	5
Nem kérték külföldről a dokumentumot	8
Nem találtunk kölcsönözhető példányt	4
Összesen	17

Más könyvtárak kéréseit általában két esetben nem tudjuk teljesíteni. Az egyik, ha „no loan” státuszú, vagyis nem kölcsönözhető dokumentumot kérnek, a másik pedig, ha disszertáció másolatára van szükségük, melynek szerzőjét nem tudjuk elérni, vagy ha igen, nem járul hozzá a tézis másolásához.

Fő partnereink

Mint a fenti táblázatokból és számokból sejthető, a CEU Könyvtár rengeteg belföldi és külföldi intézménnyel áll kapcsolatban, és ezen intézmények köre egyre bővül. Ez köszönhető a diákok – első-

sorban a PhD hallgatók – és a professzorok széles körű érdeklődésének, változatos kutatási területének és nyelvismeretének is. Emiatt egyre gyakrabban kell speciális dokumentumokat beszerezni, a csak amerikai jogi könyvtárakban fellelhető folyóiratcikktől a krakkói *Biblioteka Jagiellońska* birtokában lévő latin nyelvű kézirat másolatáig. De következménye a CEU Könyvtár hazánkban egyedülálló angol nyelvű állományának is, melynek segítségével sok könyvtár kérésének eleget tudunk tenni.

Jelenleg 598 könyvtár van regisztrálva a rendszerünkben. Ebből 299 olyan, amely kölcsönzött már tőlünk a Millennium bevezetése óta. (Természetesen a könyvtárközi segítségnyújtás sok esetben kölcsönös.) A másik, kb. 300 intézmény azért szerepel a rendszerben, mert mi kértünk már tőlük, de ők tőlünk még nem. Ez utóbbira példa a *Bayerische Staatsbibliothek* (München), ahonnan igen sok dokumentumot szereztünk már be, ők viszont eddig nem kértek tőlünk semmit. Az *Universitätsbibliothek Wiennek* 399 kérés teljesítését köszönhetjük az elmúlt három évben, míg ők összesen két könyvet kölcsönöztek eddig tőlünk. Az ellenkező esetre példa a *Collegium Budapest* könyvtára, amely 2002 óta 835 könyvet kölcsönzött tőlünk.

A legszorosabb kapcsolatban a 2. ábrán látható hazai és külföldi könyvtárakkal állunk.

Aiktól a legtöbbet kérünk		Aiktól a legtöbbet kérnek tőlünk	
Hazai	Külföldi	Hazai	Külföldi
MTA Könyvtára(i)	Universitätsbibliothek Wien	MTA Könyvtára(i)	US Bulgaria
Corvinus Egyetem	Österreichische Nationalbibliothek	Corvinus Egyetem	US Sharjah
SZTE Egyetemi Könyvtár	Subito	SZTE Egyetemi Könyvtár	US Cairo
Debreceni Egyetem	British Library	Debreceni Egyetem	
PTE Egyetemi Könyvtár	Bayerische Staatsbibliothek	PTE Egyetemi Könyvtár	
ELTE Egyetemi Könyvtár		Collegium Budapest	
Országgyűlési Könyvtár		Miskolci Egyetem	
Szabó Ervin Könyvtár		BME OMIKK	
Országos Idegennyelvű Könyvtár			

2. ábra Fő partnereink

Bár szabályzatunk értelmében csak felsőoktatási intézményektől és tudományos intézetektől fogadunk kéréseket, nem utasítunk vissza más könyvtárakat sem. Sokan megtalálnak minket annak ellenére is, hogy a – most már közös – MOKKA-ODR katalógusba nincs feltöltve könyvtárunk állománya. A *konyvtar.hu* oldalán viszont fent vagyunk, és az NPA-ban is szerepelnek folyóirataink. Ezen kívül állományunk egy része kereshető a WorldCatben is. Ennek kapcsán fontos megemlíteni, hogy tagjai vagyunk az AMICAL (*American International Consortium of Academic Libraries*) nevű nemzetközi konzorciumnak, melynek keretében előfizetünk az OCLC-Respond csomagra. Ennek egyik modulja a „Resource sharing”, amely lehetővé teszi, hogy az AMICAL-tagok az OCLC webes felületét használva bonyolítsák egymás közötti könyvtárközi tevékenységüket. Egyben lehetőséget ad arra is, hogy a WorldCatben szereplő más könyvtáraktól is kérjünk. A könyvtárközi kölcsönzés az AMICAL-tagok között ingyenes, míg a többi könyvtár a saját szabályzatának megfelelő összeget kér a szolgáltatásért. Az AMICAL tagjai közül fő partnereink, akik az utóbbi időben rendszeresen fordulnak hozzánk, az *American University in Bulgaria*, amely főként könyveket kér, az *American University in Cairo*, valamint az *American University of Sharjah*, ahová elsősorban cikkeket küldünk. Más külföldi könyvtárak viszonylag ritkán kérnek tőlünk, ha mégis, akkor elsősorban a disszertációk iránt érdeklődnek.

Intercampus loan – kampuszok közötti kölcsönzés

Külön kell említeni az ELTE-vel közös, az ELTE BTK egyik épületében elhelyezett *ELTE-CEU Középkortudományi Könyvtár*at, amely speciális helyzetben van a könyvtárközi kölcsönzés szempontjából is. Szabályzatuk szerint a CEU polgárai sem mindannyian rendelkeznek itt kölcsönzési joggal, bár helyben természetesen használhatják a gyűjteményt. Így egyrészt elkérünk innen könyveket a CEU tagjai számára, mintegy „kampuszok közötti” kölcsönzés keretében, másrészt – közbülső állomásként – mi bonyolítjuk más könyvtáraknak a Középkortudományi Könyvtár állományát

érintő kölcsönzéseit (8. táblázat). Ez azt jelenti, hogy a könyvtáraknak hozzánk kell fordulniuk, ha a Medieval Libraryből szeretnének kérni.

8. táblázat

Kölcsönzések az ELTE-CEU Középkortudományi Könyvtárból

2006/2007	107
2007/2008	55
2008/2009	120
2009/2010	130
2010/2011	149

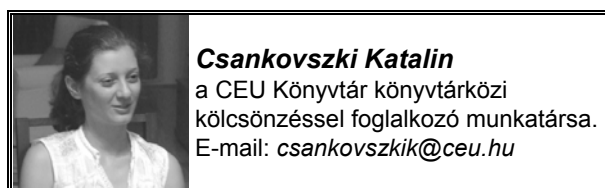
Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy a CEU Könyvtár könyvtárközi tevékenysége fontos szerepet tölt be az intézménynek abban a törekvésében, hogy minél gyorsabban, pontosabban és az igények figyelembe vételével szolgálja ki felhasználóit, akár CEU-s, akár külsős olvasókról van szó. Elképzelhető, hogy a jövőben még nagyobb szerep jut majd ennek a szolgáltatásnak, ha az egyetem hallgatói létszáma tovább növekszik, illetve az AMICAL-tagok közötti együttműködés ezen a téren is erősödik. Ha a jelenlegi tendencia folytatódik, akkor további bővülés várható a partnerkönyvtárak körében is.

Hivatkozás és megjegyzés

¹ VINCÉNÉ ANTAL Zsuzsanna: Könyvtárközi kölcsönzés a Közép-európai Egyetem Könyvtárában. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 49. köt. 12. sz. 2002. p. 479–481.

² A tanszékeknél az angol elnevezést használom.

Beérkezett: 2011. X. 8-án.

CEU Könyvtár a világhálón – a tükör mögé és vissza

Multikulturális, angol nyelvű környezet, társadalmi sokszínűség, valamint az IT embereivel lefolytatott „kultúrharc”. Ezek azok a tényezők, amelyek már elejétől fogva alapvetően befolyásolták és alakították a CEU Könyvtár jelenlétét a világhálón.

A CEU Könyvtár, ahogy az egész Közép-európai Egyetem, tulajdonképpen már a kezdetektől jelen volt a világhálón, és ilyen értelemben nem is volt más, predigitális előléte. Ez persze egyrészt könnyebbé és egyszerűbbé tette az életünket, de másfelől nehezebbé vált a feladat, mert nem volt mire alapozni. Tulajdonképpen a semmiből kellett kiépíteni egy teljesen új kapcsolatrendszert, valamint definiálni a CEU-olvasó fogalmát, amely több oknál fogva is meglehetősen képlékeny és nehezen megfogható. Ebben a vonatkozásban persze nemcsak az angol nyelvű környezet adta viszonytagságokra kell gondolni, hanem a legkülönbözőbb kulturális és társadalmi sokszínűsége, valamint a hallgatóink meglehetősen gyors cserélődésére, ami szintén jellemző a CEU-ra.

Hasonlóképpen az egyetem alapítása egybeesett az internet térnyerésével és a számítógépek térhódításával. A mi fejlődésünk párhuzamos volt ezzel, de egyben teli volt buktatókkal is, mert a könyvtárrendszer háttere egyre jobban függött az informatikai részleg támogatásától, az egész egyetem informatikai koncepciójától, a jövőbe vetett víziójától, és nem utolsósorban a könyvtárosok empátiájától az új technológiák iránt. E négy tényező kombinációja végső soron döntő volt a mi esetünkben is.

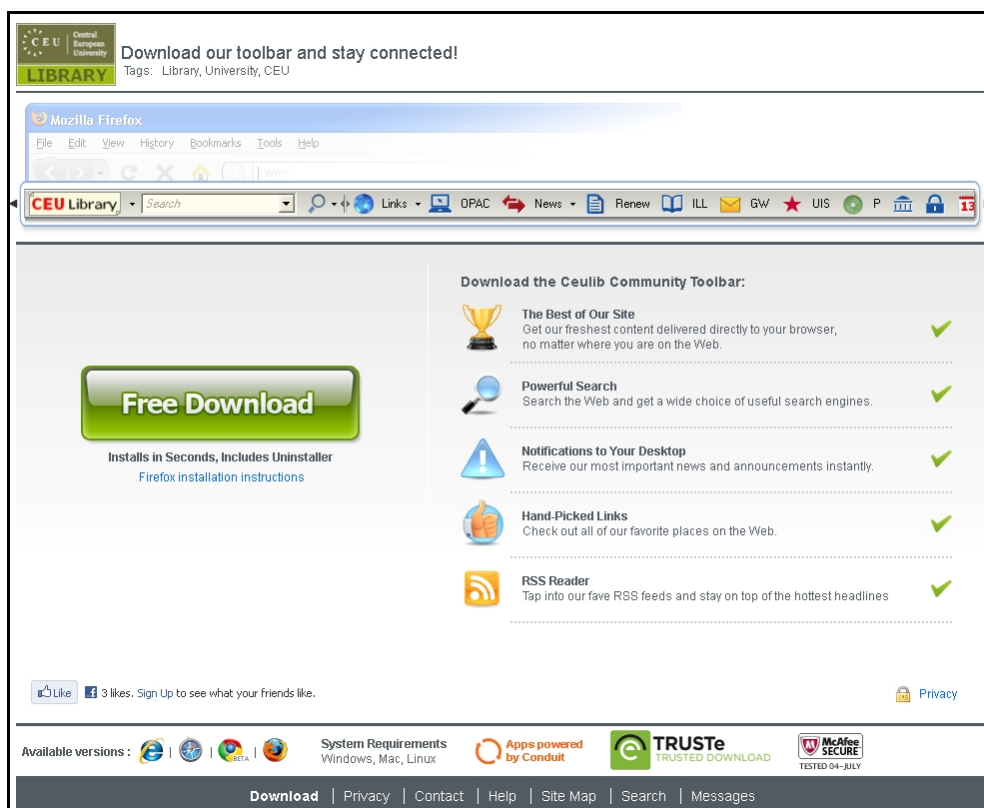
A CEU Könyvtár elejétől fogva következetesen kiállt az olvasói (felhasználói) érdekek mellett, ami persze nem egyszer sűrűlódásokhoz vezetett, mert az *IT-Könyvtár* kapcsolat nem mindig felhőtlen és konfliktusmentes. A két kultúra közötti szakadékot olykor-olykor nehéz áthidalni és jó értelemben vett kompromisszumos megoldásokat találni. Röviden összefoglalva, a CEU Könyvtárnak nem egy esetben saját utat kellett járnia és helytállnia az állandóan változó és nehezen kiszámítható környezetben. Ilyen szempontból nézve aztán könnyű megérteni, hogy miért volt a könyvtárunk számára mindig is nagyon fontos a saját, független, méreteinkre

szabott, és kívánságainknak megfelelően kiépített jelenlét a világhálón.

A mai status quo-hoz vezető folyamat valamikor 2000 táján kezdődött, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy az informatikai forradalom nemcsak hogy komolyan fenyeget, hanem a mindennapi életünk szerves részévé kezd válni. Egyre szélesedett a kereslet, a számítógépes lefedettség, az informatikai műveltség és az informatikában rejlő lehetőségek végül elkápráztatták könyvtárosainkat is. Akkoriban döntés született arról, hogy nem szabad várni, hanem elébe kell menni a kikerülhetetlennek. Elég hamar kiderült azonban, hogy nincs mód arra, hogy úgymond, házon belül oldjuk meg a problémáinkat és az IT csapattal vállelve keressünk megoldásokat. Így nem maradt más hátra, mint a világhálóhoz, ingyenes szoftverekhez, „felhő” szolgáltatókhoz fordulni, és a kényszerből erényt kovácsolni. Hosszú keresés után végül olyan megoldást találtunk, amely a mai napig is a CEU Könyvtár által biztosított nyilvánosság egyik alapvető eleme – a CEU Könyvtár eszköztára.

A CEU Könyvtár eszköztára (CEU Library Toolbar) gerincét az amerikai *Conduit. Inc.* cég ingyenes online szoftvercsomagja képezi, amely lehetővé teszi eszköztárak kiépítését, fejlesztését és használatát (1. ábra). Pillanatnyilag a Windows, MAC, és Linux rendszerek alatt fut, és a Microsoft Explorer, Mozilla Firefox, Safari, valamint Google Chrome keresőkkel lehet használni. Telepítése könnyű, csupán néhány másodpercet vesz igénybe. A felhasználókra nézve teljesen biztonságos és bármelyik számítógépre telepíthető.¹

De miről is van szó? Az eszköztár tulajdonképpen egy ikonlista, amely a kereső felső részében helyezkedik el és központosít forrásokat, egyszerűvé és elérhetővé teszi az egész könyvtár állományát, valamint szolgáltatásait, beleértve az adatbáziso-

1. ábra A CEU Library Toolbar letöltési oldala

kat. Továbbá hozzáférést biztosít a CEU-forrásokhoz és – mivelhogy diákjaink több mint kilencven százaléka nem magyar – segít eligazodni tanulóinknak a mindennapi életben. Azon felül különlegessé teszi az is, hogy valós időben történő üzeneteket képes eljuttatni az online felhasználóknak.

Az eszköztár „svájci bicska”-szerűen működik, teljes mértékben átalakítható, egyes alkotóelemek kihagyhatók, másokat fel lehet venni a listára. Lehetőség van arra is, hogy a Conduit közösség által alkotott több száz applikáció közül bármelyiket hozzátegyük, vagy éppen közvetlenül telepítsünk könyvtári programokat. Magától értetődően az eszköztárat könnyűszerrel el lehet rejteni, vagy éppen eltávolítani, ha nem nyerte el a tetszésünket.

A Toolbart öt év alatt összesen több mint 7000-szer töltötték le – és átlagban napi szinten 300-400 ember használja világszerte, de természetesen a legtöbben Magyarországon (80%). A legkedveltebb szolgáltatások közé tartoznak az adatbázisok, a katalógus, a tematikus kalauzok, a hírek, a podcastok, a keresések, az e-mail, és a könyvtárossal való online ügyintézés. Tapasztalataink

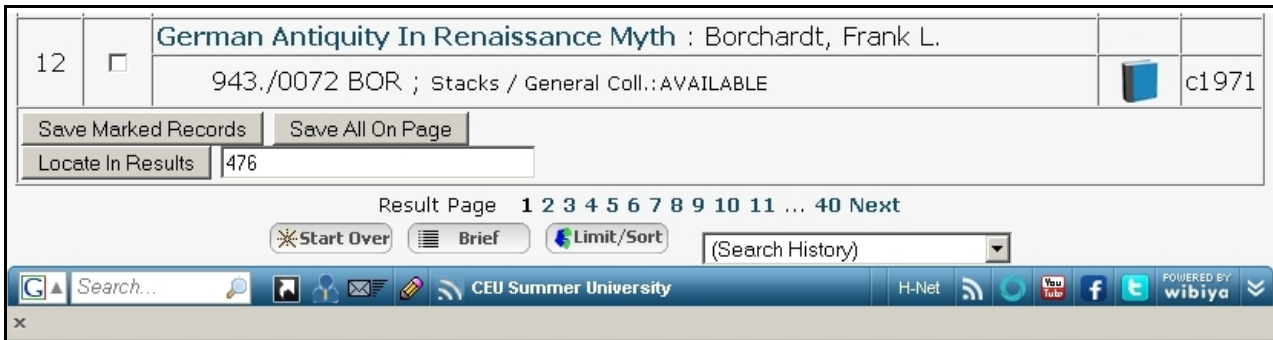
eddig igen pozitívak, és számos visszajelzésből az derül ki, hogy olvasóink főleg azt értékelik, hogy egy helyről elérhetik a könyvtár és az egyetem által nyújtott összes online szolgáltatást, valamint a Toolbar közvetlen kapcsolattartási jellegét. Egyes kedves látogatóink azonban azt is felvetették, hogy nem szívesen telepítenek új programokat, és inkább látnának egy olyan megoldást, amely nem annyira testreszabható, viszont nem kellene bajlódni az installálásával és a frissítésekkel, mert ők igazából csak alkalmilag és nem állandó jelleggel használják a könyvtárunkat.

Belátva a nyájas olvasók jogos igényét, hamarosan bevezettünk egy új „alsó” javascriptes, a Wibiya cég által terjesztett ingyenes platformot (2. ábra). Ez bizonyos szintig tükrözi a már meglévő „felső” eszköztárat azzal a különbséggel, hogy automatikusan megjelenik minden katalógusoldalon, teljesen integrálódik a környezetébe, és egy laza kattintással akár kicsinyítve az oldal jobboldali sarkába is lehet küldeni. A Wibiya eszköztár jól kiegészíti a keresési kínálatot a katalóguson belül, és közvetlen hozzáférést tesz lehetővé a H-Nethez (Humanities and Social Sciences Net), a Facebookhoz, a Twitterhez, a CEU-s YouTube csator-

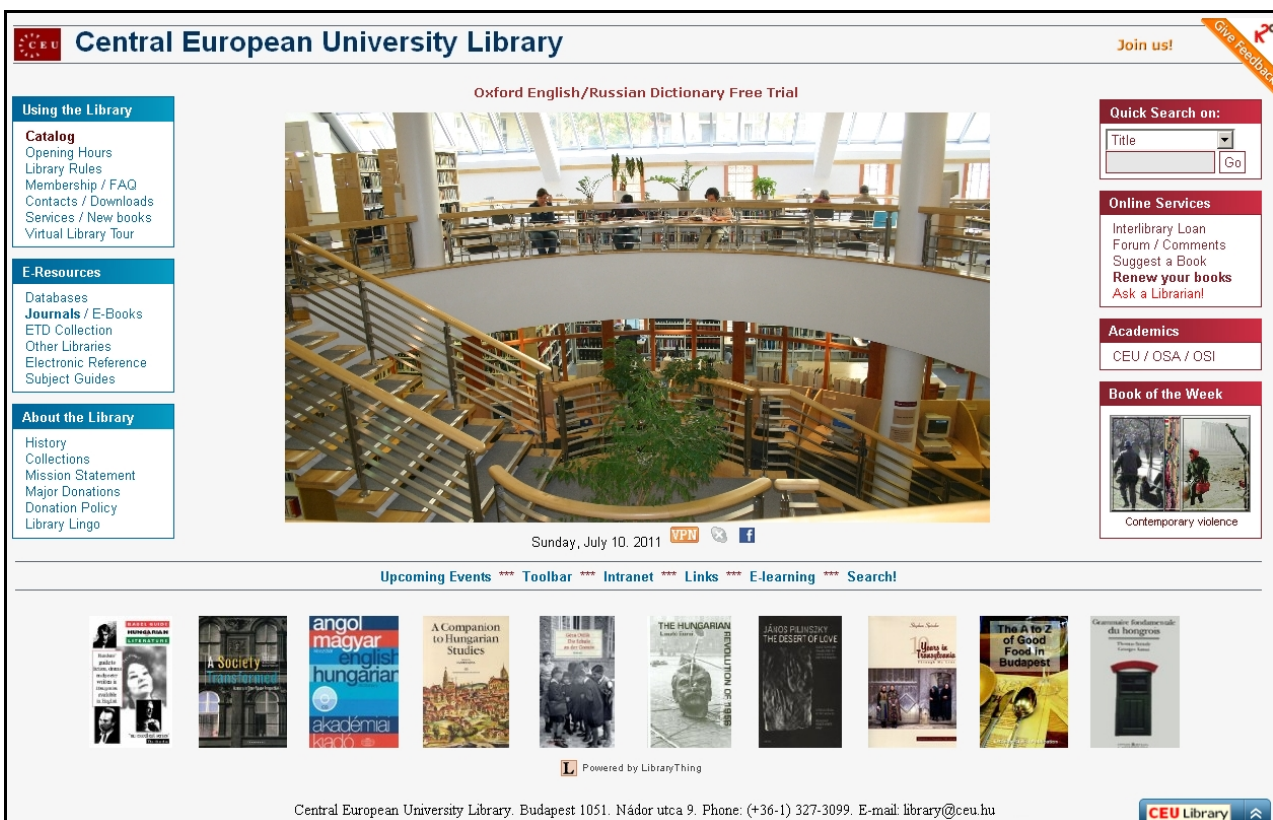
nához, valamint megjeleníti az adott napra esedékes, a CEU-val kapcsolatos rendezvényeket és friss híreket.

E Janus-arcú eszköztárakon túl a CEU Könyvtár működtet saját weboldalt², katalógus oldalt³ és egyesített mobil oldalt telefonkészülékek számára. Statisztikailag nézve azt látjuk, hogy a katalógusoldal sokkal népszerűbb (heti átlagban 4500 oldal újratöltés), miközben a könyvtároldalunk némileg

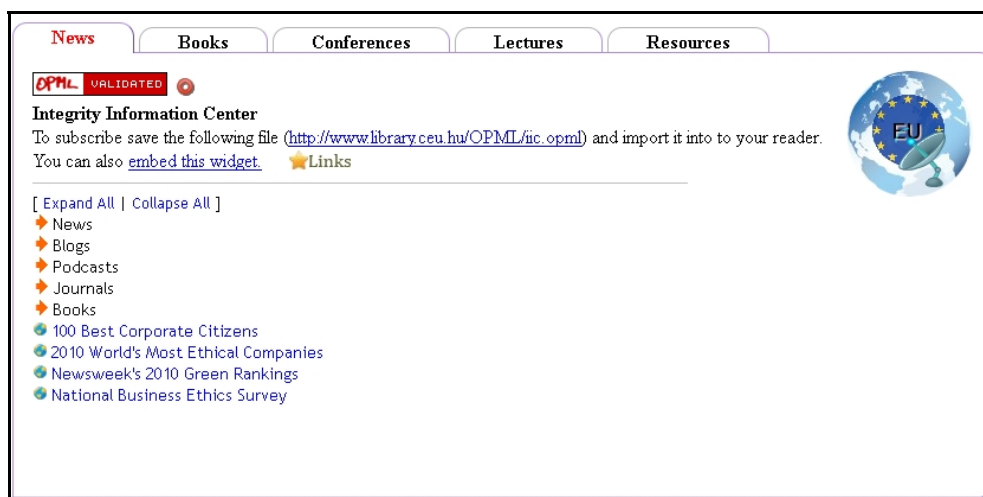
lemarad ettől. Egyébként a könyvtár honlapján keresztül természetesen elérhető az összes eddig említett szolgáltatás hagyományosabb formában (3. ábra). A közeljövőben tervezzük e két oldal egyesítését, valamint egy új katalógus-könyvtári program kialakítását, amely az összes okostelefonon és iPaden futtatható lesz. Az évfordulónk alkalmából készült egy külön weboldal, amely bemutatja a CEU Könyvtár múltját és jelenét írásban és képben.⁴

2. ábra Az „alsó” Wibiya eszköztár

3. ábra A CEU Könyvtár weboldala

4. ábra Kutatási és szakirodalmi útmutató (Integrity Information Center)

Már hosszú évek óta használunk RSS csatornákat a könyvtári hírek, illetve az előző napon katalogizált könyvek megjelenítésére, amelyek szalagcím-ként jelennek meg a könyvtár és a katalógus oldalán. Ehhez a csoporthoz tartozik tartalmilag a könyvtár által fenntartott oktatási eseménynaptár⁵ (*Localendar.com*), amelynek RSS csatornái napi, heti, illetve havi felbontást adnak. Naptárunk könyvnyen kezelhető és többféle formátumban bármelyik weboldalba beilleszthető. A CEU Könyvtár használ némileg módosított Facebookot is, és az olvasóinkkal való érintkezésre Skype és Meebo programokat. Heti gyakorisággal kínáljuk egy-egy könyv ismertetését, illetve egy-egy híres kutató munkáját is bemutatjuk a YouTube csatornán megtalálható előadásain és interjúin keresztül.

Az összes oldalunk el van látva forgalmat követő és elemző szoftverrel (*StatCounter*) és visszajelzési rendszerrel (*Kampyle.com*), amelyek meglehetősen rugalmassá teszik a felhasználóink javaslatainak és panaszainak gyors felmérését és feldolgozását.

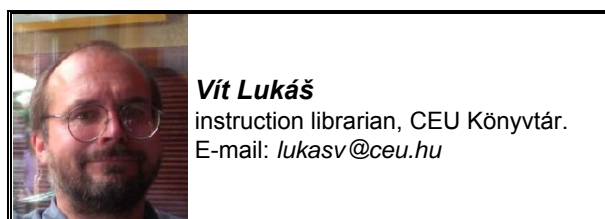
Végezetül említésre érdemes, hogy a CEU Könyvtár kifejlesztett saját, OPML alapú kutatási és szak-

irodalmi útmutatókat⁶, amelyek segítségével könnyen és gyorsan lehet tájékozódni az adott területre vonatkozó aktuális hírek, viták, kutatási eredmények és publikációk között (4. ábra).

Hivatkozások

- 1 <http://ceulib.mylibrarytoolbar.com>
- 2 <http://www.library.ceu.hu>
- 3 <http://goya.ceu.hu>
- 4 <http://www.library.ceu.hu/anniversary>
- 5 <http://www.library.ceu.hu/call.html>
- 6 <http://www.library.ceu.hu/reference.html>

Beérkezett: 2011. X. 8-án.

A könyvtárügy rendszerváltásától a könyvtárügy szemléletváltásáig

Gondolatok Skaliczki Judit: A rendszerváltás könyvtárügyétől a könyvtárügy rendszerváltásáig című kötetéről

SKALICZKI, Judit

A rendszerváltás könyvtárügyétől a könyvtárügy rendszerváltásáig. – Skaliczki Judit. – Budapest : Könyvtári Intézet, 2011. – 159 p. – (Továbbképzés felsőfokon)

ISBN 978-963-201-638-2

A kötet a *Könyvtári Intézet* „Továbbképzés felsőfokon” című sorozatának legújabb darabja. Ez a közel tíz éve indított sorozat, amint az elnevezéséből egyértelműen következik, a felsőfokú képzés, a továbbképzés számára kínál hasznos irodalmat, mint az egyes könyvtári-könyvtárosi tevékenységi területek kérdéseit átfogóan bemutató, az eddigi tudásanyagot összegező, de nem lezáró ismeretanyagait. Helyet kaptak benne – a teljesség igénye nélkül és nem a megjelenés sorrendjében – a helyismereti tevékenységet, az időszaki kiadványok kezelését, a régi nyomtatványok gondozását, a referálás elméletét és gyakorlatát, a könyvtárépítészeti, könyvtártervezési alapismereteket összefoglaló munkák, egy-egy könyvtártípus komplex követelményrendszerének bemutatására vállalkozó (iskolai könyvtárak) írások, továbbá a szakmai elkötelezettség, a könyvtárosi magatartás etikai

normáinak rendszerét és ezeknek a mindennapi helyzetekben való megnyilvánulásait feltáró kötetek.

Ebbe a sorba illeszkedik *Skaliczki Judit* számvetése, amely messze több mint tananyag. Az általa választott műfaj igen nehéz vállalkozás, mert kevés az időtávlat a korszak (1989–2010) áttekintéséhez, ugyanakkor mégis most kellett papírra vetni, amikor még elevenen él a szerzőben minden fontos mozzanat, amelynek a közreadása érdekes adalékkal szolgál e korszak megítéléséhez. Az indíték tisztességes és rokonszenves: saját maga számára és a szakma érdekében is meg kell vonnia a két évtized mérlegét, jogos és egészséges büszkeséggel szólni az eredményekről, és megvilágítani a kudarckok már akkor is tudott vagy utólag felismert okait.

Szeretném elkerülni az elfogultság vádját, amikor a kötet kiadójaként, sőt, a szerző – korábban mellrendelt, majd alárendelt – munkatársaként ajánlom figyelmükbe ezt a jelentős, szakmánkban nem túl gyakori műfajú kötetet. „Egy kormányzati köztisztviselő naplója”, tekinthetjük ennek is, megtoldva egy rádiós műsor sokat sejtető alcímével: „beviszünk a kulisszák mögé”. Hiszen most már kimondhatók bizonyos tények, információk, amelyek menet közben még nem; ez felmentést adhat(na) a korábbi titoktartási kötelezettségek alól. A háttérben mégsem intimitásokra, hanem döntéshozói gyötrelmekre, a százszor újrakezdések és egyeztetések végtelenített sorozatára, „fentről” és „lentől” érkező kritikák kreatív feldolgozására derül fény. A szerző a számvetésében is éppen olyan korrekt, mint amilyennek egész szakmai irányítói pályafutása alatt ismertük. Írását most is „átfűti” a szakmai hevület, a dinamizmus, a céltudatos cselekvés állandó igénye, de az objektív és szubjektív nézőpont kiegyensúlyozott érvényesítése, a kellő távolság- és mértéktartás megóvja a mindent

megszépítő, valamint a felelősségáthárító visszatekintés hibáitól egyaránt. Mint maga is írja: utólag az ember „nem a nehézségekre emlékezik, hanem a jóízű, örömet adó, jó eredményeket hozó megbeszélésekre”.

A kötet felépítése jól áttekinthető, a két évtized központi feladatait tükrözi, melyeknek nagyrészt magunk is részesei voltunk. Középpontjában a három egymást követő országos könyvtárfejlesztési stratégia áll, ezek előzményét képezi a rendszerváltás körüli időszak szisztematikus helyzetfelmérése, a kiemelkedő jelentőségű könyvtári törvény megszületése. A stratégiák bemutatását pedig – csúcspontként – az európai uniós pályázatok sikertörténete követi. Ebben a tárgyaló időszakban annyi és olyan jelentőségű fejlesztés és átalakulás történt, mint előtte negyven évig sem.

A kötetet – mely a fentebb leírtak alapján mégiscsak igazi vezetőképzős tananyag lehet – többféle módon lehet olvasni. Lehet a rendszerváltás utáni könyvtárügy-történetként tanulmányozni, az időrendet betartva. Ez esetben az ember rácsodálkozik, milyen magától értetődően, logikusan épülnek egymásra az elemzések, felismerések, a tervek, a feladatok, az események és végül az eredmények. A három stratégiai ciklus folyamatos bemutatása a következetes, szisztematikus, lépésről lépésre történő tervezést és megvalósítást tükrözi.

A folyamaton belül számtalan „résztörténet”, epizód kap említést a kötetben, ez kínálja a másik olvasásmódot. Van benne MOKKA-, ODR-, IKT-, Neumann-ház-, OSZK-, digitalizálás-, törvénykezés- stb. történet, ki-ki érdeklődése vagy érintettsége szerint válogathat belőlük, hogy azután a kiválasztott szálon végighaladva magyarázatot kapjon a jelenben gyakran feltett „miért?” kérdéseire. A szerző maga a (legalább) négyévenkénti politikai hangsúlyváltások, a fokozatosan apadó pénzforrások, valamint az igazán korszerű szakmai ismeretek hiánya következményének látja az egyenes vonalú fejlődés megvalósításának nehézségeit az időszak értékelésében.

Engedtessek meg, hogy a továbbiakban ne szolgáljak módon kövessem a fejezetek tartalmi bemutatását, hanem szubjektív kiemeléseket tegyek. Történeti „regényként” olvasva a kötetet, számomra az első fejezet volt a legizgalmasabb, az *általános könyvtári helyzet értékelése a rendszerváltás körüli időszakban*. Ettől az időszaktól már annyira eltávolodtunk, mint a gyermekkorunktól, hogy alig emlékszünk a gyermekbetegségeinkre. Pedig ezekben a jelenségekben, működési körülményekben lelhető

fel az összes későbbi terv és feladat meghatározásának, megvalósulásának gyökere. A gyenge jogszabályi környezet, a fejlesztést nélkülöző maradékelvű finanszírozás, a könyvtárvezetés, menedzselés hiányosságai, az eredményesség megállapításának vitatható szempontjai, az együttműködésre alkalmatlan társadalmi közeg, a könyvtári információs infrastruktúra óriási lemaradása, a könyvtárosképzés lépéshátránya... Ebben a helyzetben érte a rendszerváltozás a könyvtáros szakmát, így érthető, hogy 1990-ben csak a bizonytalanság, az aggodalom fokozódott.

A dermedtségből azonban sikerült kiszabadulni, és a külső és a belső körülmények változását a javunkra fordítani: az *IIF*, majd *NIIIF* létrejötté megalapozta a számítógépes hálózati háttér kialakítását; az új felsőoktatási pályázati rendszer, a TEMPUS, ablakot, sőt ajtót nyitott a világra a könyvtárosképzésben is; a japán segélyprogram a felsőoktatási könyvtárakat hozta helyzetbe; az *NKA* létrehozása az egész könyvtári rendszer számára támogatási forrást jelentett. A szakma is „megrázta magát”, megindult a könyvtárak közötti kooperáció új formáinak kezdeményezése, a civil szakmai szervezetek megerősödése; az ágazati irányítás kísérletet tett a szabályozás, a koordináció helyreállítására (pl. OSZIR), rendszertervek készültek, ha nem is valósultak meg. 1993-tól pedig megindult a felkészülés a könyvtári törvény létrehozására, amely aktivizálta az egész könyvtáros társadalmat. Számomra ez az időszak is sikertörténet, amelyben talán a megmaradási ösztön munkálkodása révén lendületet vett a könyvtárügy, megerősödött, stabilizálódott és a lemaradásainak jó részét behozva a folyamatos fejlődés útjára lépett.

A könyvtári törvény megszületésének végigkövetése ugyancsak izgalmas fejezete a könyvnek. Tudjuk, hogy a téma különösen kedves a szerző számára is, hiszen minisztériumi karrierjének első, jelentős sikerét jelentette. A folyamat nagyon részletes és alapos leírása egyrészt bepillantást enged a törvénykezés útvesztőibe, másrészt lehetőséget ad a szerzőnek megemlékezni mindazok érdemeiről, akik végigjárták vele az utat. Az olvasó pedig tanúja lesz az új ágazati szakmai irányítási munkamódszer kialakulásának, mely ebben a folyamatban kristályosodott ki, és vált kipróbált gyakorlattá. E szubjektív tényezőknél túl a törvény elfogadása igazán nagy jelentőségű. Végső soron a könyvtári törvény lett az a keret, amely a követő jogszabályokkal együtt lehetővé tette az országos könyvtárfejlesztési stratégiák megalkotását, a rendszerben való működést, a könyvtárak telematikai

fejlesztését, vagyis a korábbi lemaradások miatti felzárkózás megindítását. Alapvető szemléletváltást deklarált a törvény, mely szerint a könyvtári rendszernek az állampolgárok érdekeit kell szolgálnia, a közjó intézményeként, az információs társadalom alapintézményeként. Új hangsúlyok, új szerepek, összhangban Európával és a világgal. A törvény életbe lépésével és annak alkalmazásával kezdődött igazán az érdemi könyvtári rendszerváltás.

Így azután az *első stratégiai ciklus (1998–2002)* megoldandó feladatait, célrendszerét tulajdonképpen a könyvtári törvény „diktálta”: további jogi szabályozás, telematikai fejlesztések, rendszerelvű működés, nyilvános könyvtárak feltételrendszerének kialakítása, a *Nemzeti Könyvtár* szervezeti és szolgáltatási korszerűsítése, a Könyvtári Intézet létrehozása, a könyvtárosok továbbképzésének korszerűsítése stb. Nem voltak prioritások, az adott helyzetben minden területen meg kellett indulnia a fejlesztéseknek, hogy erősítsék egymást és az egész könyvtárügyet. A rendkívül szerteágazó, mindent átfogó feladatrendszerből mégis kiemelkedik az *Információs és Kommunikációs Technológia és tartalomszolgáltatás-fejlesztés* megteremtésének koncepciója, „a Koncepció”. Ez – mint az egész könyvtári rendszer alapjait meghatározó feladat – komoly kihívást és egyben óriási lehetőséget jelentett a szakma számára. A Koncepció a közgyűjtemények rendszerén belül a könyvtárak prioritásával számolt, tartalmazta az egymásra épülő fejlesztési elemeket: a könyvtárak IKT- fejlesztését, az intézmények hálózatba szervezését, munkamegosztását, majd az információs hálózat tartalmi feltöltését, az információkészlet létrehozását és bővítését, a könyvtári szakemberek felkészítését, s az egész tervezett program finanszírozásának forrásait és ütemezését. A hároméves telematikai fejlesztés pályázati formában történt támogatása majdnem egymilliárd forint volt.

A *második stratégiai ciklus (2003–2007)* a „minden” helyett már prioritásokat, differenciált feladatokat fogalmazott meg alapos helyzetelemzésre építve, úgymint a vidék, főként a kistelepülések könyvtári ellátásának javítását; a szolgáltatások minőségfejlesztését; a dokumentum- és információellátottság megoldását az IKT fejlesztésével; a könyvtárosképzés, továbbképzés színvonalának javítását; valamint a könyvtárosok társadalmi helyzetének és érdekérvényesítésének javítását. A második ciklus mérlege pozitív. Jelentős előrelépés történt a minőségirányítás könyvtári metodikájának és gyakorlatának kidolgozásában, a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátásának területén, az

IKT fejlesztések infrastrukturális és tartalmi vonatkozásában, kiemelkedően jó megoldás született a kistelepülések könyvtári ellátására a KSZR-en keresztül, sok tekintetben javult a könyvtáros pálya presztízse és megszületett a magyar könyvtáros-ság etikai kódexe. A ciklus során megvalósult eredmények az immár olajozottan működő munkacsoportoknak, az ágazati felsőszintű irányítás határozottságának és a tárcák közötti együttműködésnek voltak köszönhetőek. S ne felejtjük el: közben volt egy uniós csatlakozás is. A veszteségek számbavétele is tanulságos: meghiúsult az *Országos Könyvtári Digitalizálási Stratégiai Terv*, a könyvtárakat kirekesztették az *Új Tudás* pályázati programból, nem jött létre az első korszerű internetes könyvtárbusz, sikertelenek voltak az ODR-könyvtárakat sújtó postaköltségekről folytatott tárgyalások. És talán a legnagyobb, máig ható kudarc: a minden érvelés ellenére megvalósított párhuzamos infrastrukturális kormányzati fejlesztések, természetesen a könyvtárakra hátrányos következményekkel. Ezt a helyzetet tovább súlyosbítják a szakmán belül is kiküszöbölhetetlennek tűnő párhuzamos fejlesztések. Ezek a veszteségek – előre láthatóan – a harmadik stratégiai ciklusban csak kis mértékben csökkenthetők.

A *harmadik stratégiai ciklus, a Portál Program, a könyvtári rendszer országos fejlesztésének új iránya (2008–2013)*, még eleven valóság körülöttünk, még benne élünk. Célkitűzése a mindenki számára hozzáférhetővé tett információkkal, tudással és műveltséggel felkészített, versenyképes ország kialakulásának elősegítése. (Most, 2011-ben, ha lehet, ez még erőteljesebb cél, mint 2008-ban gondoltuk.) A célok eléréséhez az eddig megkezdett, fontosnak és sikeresnek bizonyuló könyvtári tevékenységek további erősítése (pl. KSZR program), a tértől és időtől független könyvtári szolgáltatások bevezetése, az olvasási kultúra könyvtári eszközökkel történő fejlesztése, a közösségi szolgáltatások, a felnőttképzés támogatása egyaránt szükséges. Ezekből a célokból és feladatokból ismét markánsan kirajzolódik a közjóért tevékenkedő könyvtár képe. Legalábbis szeretnénk, ha ezt az állampolgárok is így érzékelnék.

E stratégiai ciklus feladatainak koordinálásához – az eddigi gyakorlattól eltérően – nem jöttek létre munkabizottságok. Az előkészítő munka ez esetben az európai uniós pályázatok teljes körű előkészítését jelentette: a terület fejlesztésének megfogalmazását és elfogadtatását a kormánnyal, az EU-val; az akciótervek megfogalmazását és elfogadtatását a szakmával, végül az akciótervek pá-

lyázattá formálását. A megvalósítás keretét a TÁMOP (Társadalmi Megújulás Operatív Program) és a TIOP (Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program) pályázatok adják, a kooperációt a pályázó konzorciumok biztosítják. A kötetben részletes beszámolót találunk a TIOP és a TÁMOP pályázatok anyagi kondícióiról: a támogatási források összegeiről és a nyertes könyvtárak számáról. Valóban, soha nem látott nagyságrendű támogatásokat tudunk felmutatni a pályázatokban, mely feledtetni a pályázással járó, számunkra eddig ismeretlen megpróbáltatásokat... Ilyen mértékű támogatási forrásoknak látható fejlődést kell eredményezniük a kitűzött célok területén! Ezek felmérése és értékelése még előttünk áll.

Húsz év, bő két évtized tehát a mérlegen. Látjuk, honnan indultunk a rendszerváltáskor és hol tartunk most. Látjuk, hogy a húsz év alatt hányszor és mennyit változtak a társadalmi, gazdasági, politikai tényezők itthon, Európában és a világban, melyekhez mindig alkalmazkodnia kellett a szakmának. És ennek megfelelően: változnia. Az előző rendszerben szocializálódott szakmbergárdának

nemcsak a szakmai ismereteit kellett folyamatosan korszerűsítene, hanem szemlélet- és gondolkodásmódját is. A rendszerszemlélet, a kooperációs készség, a minőségelvűség, a szolgáltatás- és használó-központúság területén – hogy csak néhány szempontot említsünk – jelentős előrelépés történt. De elegendő-e ez a fenntartható fejlődéshez, az újabb és újabb veszélyek, kihívások kezeléséhez, amelyekkel szembe kell néznie a könyvtáros szakmának, ha meg akarja őrizni eddig elért eredményeit, eddig kivívott presztízsét. Ez az aggodalom, kötelesség- és felelősségtudat, mely a két évtized ágazati irányítási gyakorlatában olykor jogos türelmetlenségben is megnyilvánult, áthatja az írást. A szerző immár nem követeléseként, inkább szellemi örökségként kívánja átadni elkötelezettségét mindenkori utódainak, a továbbvivőknek.

A kötetet – a sorozat sajátosságainak megfelelően – gazdag irodalomjegyzék, név- és tárgymutató, valamint angol nyelvű összefoglaló teszi teljessé.

Bartos Éva
(a Könyvtári Intézet igazgatója)

Elnyeli az internet a drága folyóiratokat?

A nyereséget hozó évtizedeket követően a tudományos kiadói iparág kutyaszorítóban érezheti magát. Ráadásul a kiépített állásai elleni támadások élére éppen olyanok álltak, akiktől erre a legkevésbé sem lehetett számítani: a könyvtárosok. Az egyetemek – Nagy-Britanniától Kaliforniáig – nem hajlandók megújítani a tudományos folyóiratok drága előfizetéseit, ehelyett előszeretettel kötnek megállapodásokat „szabad hozzáférést” kínáló kiadókkal. Azok anyagai ugyanis ingyenesen elérhetők az interneten, az egyetlen korlátozás, hogy kötelező hivatkozni rájuk.

A folyóiratok árai – elrugaszkodva a valós költségnövekedés által indokolt mértéktől – egyre magasabb szintre emelkednek. Aggodalomra ad okot, hogy számos kutatás eredménye, amelyet sok esetben az adófizetők pénzéből finanszíroztak, el van zárva a kiadók fizetős falai mögé.

Az újságokhoz és a zeneiparhoz hasonlóan a tudományos kiadás területét is drasztikusan érintette az internet térhódítása. Ellentétben az újságírókkal, a legtöbb tudóst azért fizetik, hogy kutasson vagy oktasson, és nem azért, hogy írjon. Mégis az összes tudósnak publikálnia kell: meg kell osztania, el kell bíraltatnia a szakmai közvéleménnyel kutatási eredményeit, így léphet előre a ranglétrán. Az a tudós, aki nem publikál rendszeresen, általában nem kap támogatást, így pedig egyoldalú kapcsolat alakul ki a kiadókkal.

A nyílt hozzáférés nem olyan, mint az illegális fájl- vagy zenemegosztás, illetve a videokalózkodás, mivel a szerzői jogok tulajdonosa engedélyezi a publikált anyag széles körű felhasználását.

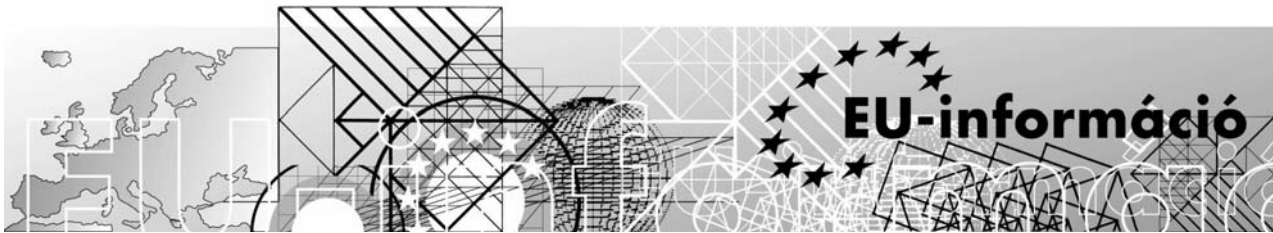
Az Elsevier *Biochimica et Biophysica Acta* folyóiratának előfizetési ára például több mint évi 18 000 euró.

A nyomtatott folyóiratokkal kapcsolatos költség azonban csupán az egyik tényező, amelyik szerepet játszik az olyan nyílt hozzáféréstű folyóiratok számának robbanásszerű növekedésében, mint amilyen például a PLoS One. A nonprofit *Public Library of Science* által létrehozott PLoS One révén megjelent publikációk száma a 2006-ban regisztrált 138 cikkről 2010-ben 6749-re nőtt, így a világ legnagyobb tudományos folyóiratává nőtte ki magát. Ellentétben a papíralapú kiadványokkal, a PLoS One természetesen nem korlátozza azoknak a cikkeknek a számát, amelyeket fogadni tud.

A *Commonwealth of Learning* a fejlődő országokban folyó oktatási tevékenységet segíti. Ezekben az az egyik fő akadály, hogy hiányoznak a magas színvonalú oktatási anyagok, mivel nem engedhetik meg maguknak drága folyóiratok előfizetését. Jövő júniusban a Commonwealth of Learning lesz a társ-házigazdója az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete által szervezett világkonferenciának, amelynek célja: készüljön felmérés a nyílt hozzáféréshez való kormányzati hozzáállásról, és segítsen megfogalmazni a lehetséges iránymutatásokat a kormányzati támogatáshoz. *Mark Patterson* (PLoS One) szerint a nyílt hozzáférés már megkerülhetetlen eleme a kiadói iparágban, de még mindig hosszú utat kell megtenni addig, míg ez lesz a domináns modell.

/SG.hu Hírlevél, 2011. november 23., <http://www.sg.hu/>

(SzP)

E havi uniós összeállításunkban szólunk egy új európai bizottsági ajánlásról, amely az európai kulturális kincs digitalizálását kívánja ösztönözni; felhívjuk a figyelmet az EUscreen projekt béta-verzióban működő portáljára, melyen 20 ország műsorszolgáltatóinak, audiovizuális archívumainak és kutatóintézeteinek videóihoz, rövidfilmjeihez férhetünk hozzá, s nem marad el linkajánlónk sem. – K. K. Á.

Digitális Menetrend: az uniós kultúra digitalizálásának ösztönzése a növekedés szolgálatában

2011 októberének végén az Európai Bizottság egy új ajánlást fogadott el, amelyben arra kérte az uniós tagállamait, hogy a kulturális alkotások digitalizálása terén fokozzák erőfeszítéseiket, egyesítsék erőforrásait, s a folyamatba vonják be a magánszektor is; a digitalizált kulturális anyagokat pedig tegyék elérhetővé az Europeanán, az Európai Digitális Könyvtáron keresztül.

„Európa kulturális emlékeinek online hozzáférhető-sége azt jelenti, hogy a polgárok kikapcsolódási, tanulmányi vagy munkavégzési célból Európa-szerte bármikor elérhetik és felhasználhatják ezeket az anyagokat. A digitalizált anyagok újra felhasználhatók kereskedelmi és nem kereskedelmi célokra egyaránt, például tanulási és oktatási tartalmak, ismeretterjesztő anyagok vagy turisztikai alkalmazások fejlesztéséhez. Mindez hatalmas gazdasági potenciált jelent az európai kreatív iparágak számára, amelyek jelenleg az EU GDP-jének 3,3%-át és foglalkoztatásának 3%-át adják.”
(Idézet az ajánlásból)

A bizottsági ajánlás szerint az alapos tervezés és partnerségek kiépítése révén 2015-ig – a jelenlegi 19 millióhoz képest – 30 millió digitalizált anyag, valamint számos, szerzői jogvédelem alatt álló és kereskedelmi forgalomban már nem kapható kultúrkinccs válhat elérhetővé az Europeanán. A szervezet felszólítja a tagállamokat arra is, hogy a digitális tartalmak hosszú távú megőrzése érdekében igazítsák ki nemzeti jogszabályaikat és stratégiáikat.

Ahogy Neelie Kroes, a bizottság digitális menetrendért felelős alelnöke fogalmazott: „Nem engedhetjük meg magunknak, hogy ne éljünk a digitalizáció kínálta lehetőségekkel és ezáltal utat engedjünk a kulturális hanyatlásnak. A digitalizációnak köszönhetően a kultúra eljut az emberek otthonába. A digitalizáció továbbá értékes forrást jelent az oktatás, a turizmus, a szórakozás (játékok, animáció) területén, valamint az egész kreatív iparág számára. A digitalizációval összefüggő beruházások új vállalkozásokat és új munkahelyeket teremtenek.”

A bizottsági dokumentumban megállapított indikatív célok (vagyis az Europeanában közléendő objektumok száma) a következőképpen alakul tagállamonként (1. táblázat).

1. táblázat

Számok tagállamonként

Ausztria	600 000
Belgium	759 000
Bulgária	267 000
Ciprus	45 000
Cseh Köztársaság	492 000
Dánia	453 000
Észtország	90 000
Finnország	1 035 000
Franciaország	4 308 000
Németország	5 496 000
Görögország	618 000
Magyarország	417 000
Írország	1 236 000
Olaszország	3 705 000
Lettország	90 000
Litvánia	129 000
Luxemburg	66 000
Málta	73 000

Hollandia	1 571 000
Lengyelország	1 575 000
Portugália	528 000
Románia	789 000
Szlovákia	243 000
Szlovénia	318 000
Spanyolország	2 676 000
Svédország	1 936 000
Egyesült Királyság	3 393 000

Az ajánlás felkéri továbbá a tagállamokat arra, hogy:

A digitalizációval összefüggő beruházásokra vonatkozóan állítsanak össze egy tervet, valamint a digitalizációval járó költségek megosztása érdekében ösztönözzék a köz- és a magánsféra közötti partnerségeket. Az ajánlás alapelveket fogalmaz meg a szóban forgó partnerségek méltányosságának és kiegyensúlyozottságának biztosítása érdekében is.

Az Europeanán keresztül 2015-ig tegyenek hozzáférhetővé 30 millió digitalizált tartalmat, többek között mindazokat az európai műveket, amelyek már nem állnak szerzői jogvédelem alatt, valamint a közforrásból digitalizált összes anyagot.

Tegyük lehetővé több szerzői jogvédelem alatt álló anyag online hozzáférhetőségét például azért, hogy megteremtik a kereskedelmi forgalomban már nem kapható művek széles körű digitalizálásához és nemzetközi elérhetőségéhez szükséges jogi keretfeltételeket.

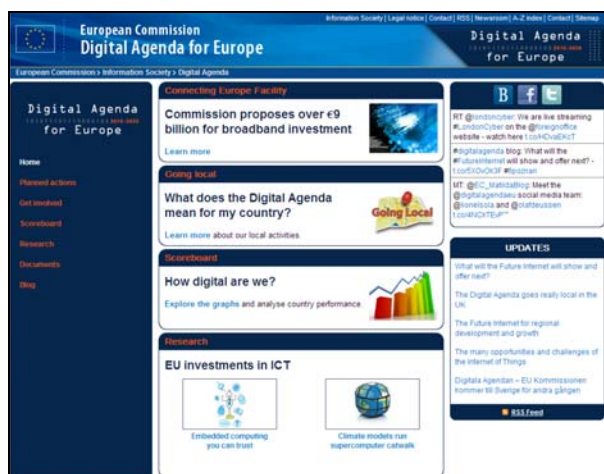
A digitális tartalmak hosszú távú megőrzése érdekében erősítsék meg stratégiáikat és igazítsák ki jogszabályaikat, így oldva meg azt, hogy a megőrzésre kerülő anyagok ne legyenek olyan technikai védelemmel ellátva, amely megakadályozza a könyvtárak számára azok megőrzését.

Az Europeana portál és a vele kapcsolatos tevékenységek részét képezik annak a digitális szolgáltatási infrastruktúrának, amelyhez a 2014–2020 közötti időszakban finanszírozás nyújtható.

A kulturális művek digitalizálása hatalmas lehetőségeket kínál a nyilvánossággal való párbeszéd és a kereskedelmi célú felhasználás terén is. Az Europeana keretében röviddel ezelőtt elindított, „Az első világháború a hétköznapi dokumentumokban” projekt (<http://www.europeana1914-1918.eu>) például lehetőséget kínál a polgároknak arra, hogy az Europeanán keresztül megosszák a háborúval kapcsolatos személyes emlékeiket, és amelynek keretében eddig 25 000 dokumentum összegyűjtésére és digitalizálására került sor.

Kapcsolódó dokumentumok (1. ábra):

- Digitális menetrend: GYIK / MEMO/11/745. Brüsszel, 2011. október 28. (EN)
- Digitális menetrend: a „bölcsek tanácsa” szerint Európa kulturális örökségének online elérhetővé tételével új korszak, a „digitális reneszánsz” veheti kezdetét / IP/11/17. Brüsszel, 2011. január 10.
- Digitális Menetrend: A bizottság akcióterve az európai jólét fellendítésére / IP/10/581. Brüsszel, 2010. május 19.
- Európai digitális menetrend: milyen előnyökkel jár számomra? / MEMO/10/199. Brüsszel, 2010. május 19.
- Európai digitális menetrend: kiemelt kezdeményezések / MEMO/10/200. Brüsszel, 2010. május 19.

1. ábra Európai digitális menetrend http://ec.europa.eu/information_society/digital-agenda/index_en.htm

Hasznos linkek:

- A kulturális anyagok digitalizálásáról és online megőrzéséről szóló ajánlás megtalálható a következő weboldalon: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/index_en.htm
- Az Europeana, Európa digitális könyvtára, archívuma és múzeuma: <http://www.europeana.eu/portal/>
- A Digitális Menetrend weboldala: <http://ec.europa.eu/digital-agenda>
- Neelie Kroes weboldala: http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/kroes/

Hungariana

Válaszként az Európai Bizottság kezdeményezésére, 2010 nyarán a MATISZ, a Magyar Tartalomipari Szövetség elkészítette a „Digitális tartalom: kultúra, oktatás, egészség. A Magyar Digitális Menetrend 2010–2015. elkészítéséhez. Hungariana

digitalizálási program szükségessége” című dokumentumát, amelyben egy digitális kulturális örökségprogram megindítását javasolja *Hungariana* néven. A kezdeményezés, illetve a hozzá csatolt, jó hazai példákat felvonultató összeállítás a MATISZ honlapján elérhető (<http://www.matisz.hu/>)

Az EUscreen projekt és új portálja

Az EUscreen projekt portálja az európai műsor-szolgáltatók és audiovizuális archívumok videóihoz, fotóihoz, szöveg- és hanganyagaihoz – több mint 30 000 tételnyi műsortartalomhoz – tesz lehetővé szabad hozzáférést. Célja, hogy televíziós tartalmakon keresztül segítse felfedezni Európa gazdag és sokszínű kulturális történetét. A projekt eredményeképpen olyan tartalomválogatási szempontrendszer és metaadatbázis jött létre, amely számos heterogén audiovizuális gyűjtemény között teremtett kapcsolatot, segítséget nyújtva így mindenkinek, aki Európa gazdag és sokszínű kulturális történetét, illetve az európai televíziózás történetét kutatja. A projektért felelős konzorciumnak 28 tagja és 9 társtagja van, 20 európai országból. A tagok saját hazájukban audiovizuális archívumokat, kutatóhelyeket, szoftverfejlesztő vállalkozásokat képviselnek. (A magyar partner az *ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet. Filmtudomány Tanszék.*)

Minthogy az EUscreen az egyik meghatározó tartalom-birtokos az Europeanához kötődő más projektek között, s ezekhez kapcsolódik, az EUscreen gyűjteménye maga is online összeköttetésben van Európa múzeumainak, könyvtárainak, archívumainak sok milliós digitalizált tartalomállományával.

Az EUscreen tartalomválogatási stratégiája három szolgáltatási célt kíván megvalósítani, ezekhez igazodva folyik a munka, ezek keretében nézhetik, kutathatják a klipeket a portálra látogatók.

1) Történeti témák:

Az EUscreen által gondozott tartalom meghatározó része olyan klipekből és teljes műsorokból áll, amelyek 17 téma kutatásához kínálnak anyagot. Az EUscreen partnerek e témák mindegyikéhez tartalmakat bocsátanak rendelkezésre, legkésőbb 2012 augusztusáig. Témák: *Egészség; Az európai televíziózás története; Európának lenni; Életstílus és fogyasztási szokások; Háborúk és konfliktusok; Katasztrófák; Környezet és természet; Közlekedés, tudomány, technika; Különgyűjtemények; A média; Munka és termelés; Művészet és kultúra; Nem-*

zeti ünnepek, fesztiválok; Oktatás; Politikai és gazdaság; Társadalom és társadalmi kérdések; Vallás és hit.

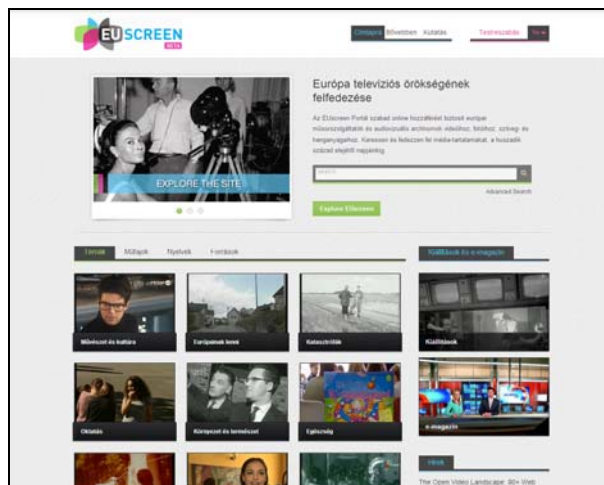
2) A tartalomszolgáltató virtuális kiállításai:

Az EUscreen projekt részeként, az EUscreenben részt vevő archívumok és műsor-szolgáltatók is megrendezhetik saját virtuális kiállításait olyan témákban, amelyeket maguk választanak. Minden kiállításához gazdag forrásanyag, képes és hangos tartalom, és szöveges dokumentum kapcsolódik, hogy a választott téma valóban mélységében kutatható legyen.

3) Összehasonlító virtuális kiállítások:

Klipeket és műsorokat kínálnak, valamennyi archívum közreműködésével, hogy három kiemelt témát összehasonlító közelítésben tárjanak a közönség elé. A kisebb kiállításokat az EUscreen kurátorai szervezik, hogy megmutassák bizonyos események eltérő európai perspektíváit, s azt, hogy mennyire különböző utakon fejlődött a televíziózás egy-egy eltérő múltú, kultúrájú európai országban.

A klipek és műsorok angolul, csehül, dánul, flamandul és hollandul, franciául, görögül, katalánul, lengyelül, magyarul, németül, olaszul, portugálul, románul, svédül és szlovénul érhetők el a <http://www.euscreen.eu/index.html> címen. (Forrás: Az EUscreen oldala.)

2. ábra Az EUscreen portálja

Szerzői jogok

Az Európai Bizottság megállapodást kötött a kereskedelmi forgalomból kivont könyvek újbóli elérhetővé tétele érdekében. Az európai könyvpiacra minden évben több százezer új kiadvány jelenik meg, de ezek közül csak néhányból lesz igazi bestseller. Jelentős részük egy idő után kikerül a

kereskedelmi forgalomból, mert a kiadók nem tudják finanszírozni a rosszul fogyó könyvek marketing- és tárolási költségeit.

Míg a kiadók az elektronikus kiadványok és az igény szerinti nyomtatás bevezetésével egyre több könyvet vesznek vissza a kínálatukba, számos mű továbbra is csak a gyűjteményekben és az európai könyvtárak archívumában található meg.

Michel Barnier, a belső piacért és szolgáltatásokért felelős európai biztos 2011 szeptemberében egy szándéknyilatkozatot írt alá a könyvtárakkal, kiadókkal, szerzőkkel és közös jogkezelő társaságokkal, azoknak a fő alapelveknek az elfogadásáról, amelyek lehetőséget adnak arra, hogy az európai könyvtárak és más kulturális intézmények digitalizálják és elektronikusan elérhetővé tegyék a gyűjteményükben található, forgalomból kivont könyveket és tudományos folyóiratokat.

Az európai szerzők, kiadók, könyvtárak és közös jogkezelő szervezetek 2010 novembere óta dolgoztak együtt, s végül olyan megoldásban állapodtak meg, amely figyelembe veszi egyrészt a szerzők és a kiadói ágazat, másrészt pedig a könyvtárak és a tömeges digitalizálási projektek érdekeit. A könyvek és a tudományos folyóiratok jogtulajdonosait képviselő közös jogkezelő szervezetek kulcsszerepet játszanak a szándéknyilatkozat gyakorlati végrehajtásában, s ez lényegesen megkönnyíti a könyvtárak és más kulturális intézmények által az archívumaik jelentős részének (pl. a gyűjteményükben található, kereskedelmi forgalomból kivont könyvek és tudományos folyóiratok) digitalizálásához és elektronikus hozzáférhetővé tételéhez igényelt licencek megszerzését és a felhasználási feltételek megtárgyalását.

A szándéknyilatkozatban szereplő alapelvek elősegítik és támogatják az önkéntes licenc-megállapodásokat a szerzői jogok teljes tiszteletben tartásával, elismerve azt, hogy a jogtulajdonosok rendelkeznek a kereskedelemről kivont művek digitalizálásának és hozzáférhetővé tételének lehetőségével.

További információk:

- A szándéknyilatkozattal kapcsolatos további információk: MEMO/11/619. Brüsszel, 2011. szeptember 20.
- A szándéknyilatkozat szövege: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-infso/20110920-mou_en.pdf

A gyermekek védelme a digitális világban

Az Európai Bizottság új jelentése, amely a kiskorúak és az emberi méltóság védelmére vonatkozó, valamint az európai audiovizuális és online információszolgáltatási ipar versenyképességével összefüggésben a kiskorúak és az emberi méltóság védelméről és a válaszadás jogáról szóló ajánlások alkalmazásáról szól, 2011. szeptember 13-án jelent meg. A bizottság kedvezőnek ítéli, hogy a tagállamok tudatában vannak a kiskorúak online védelmével kapcsolatos kihívásoknak, és egyre nagyobb erőfeszítést tesznek, hogy megfeleljenek nekik. A tagállamok által adott politikai válaszok részletes értékelése alapján azonban az Európa-szerte meghozott intézkedések igen vegyes képet mutatnak, sőt esetenként elütnek egymástól. Ez különösen igaz az illegális és a káros tartalom visszaszorítására, a közösségi hálózatok biztonságosabbá tételére és a tartalom-besorolási rendszerek ésszerűsítésére. Gyakori, hogy a szabályozási, illetve önszabályozási intézkedések nem elég ambiciózusak, nincsenek kellő összhangban más tagállamok hasonló intézkedéseivel, vagy egyszerűen nem valósulnak meg a gyakorlatban. A jelentéshez kapcsolódó személyzeti munkadokumentum részletesebben ismerteti a válaszokat és konkrét példákkal szolgál a megtett intézkedésekre.

A jelentés (COM/2011/0556 végleges) és a munkadokumentum (Commission Staff Working Paper / SEC(2011) 1043 final) teljes terjedelmében elérhető az Eur-Lex adatbázisban (<http://eur-lex.europa.eu>).

Linkajánló

- Szerzői jog és egyéb szomszédos jogok. Tematikus oldal: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/index_en.htm
- Az európai uniós érdekelt felek közötti párbeszéd egyetértési megállapodása a látássérült vagy csökkent olvasási képességű személyek művekhez való hozzáféréséről: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-infso/2010/20100914_mou_hu.pdf
- A bölcsek tanácsának jelentése az Europeana-ról: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/relaunch/index_en.htm

Összeállította: Kovácsné Koreny Ágnes

Thieme Clinical Collections

The prime resource for essential clinical E-Books

Thieme Clinical Collections contain an extensive assortment of E-Books carefully selected to provide the students, researchers, and clinicians at your institution with thorough coverage of all major medical fields.

This currently expanding resource consists of 314 titles include titles published during the following years:

Collection 1	2000–2003:	65
Collection 2	2004–2006:	87
Collection 3	2007–2009:	111
Collection 4	2010:	51

Thieme Teaching Assistant

One powerful resource.
Two innovative teaching tools.

The **Thieme Teaching Assistant** platform is the ultimate web-based presentation tool, featuring powerful functionality to enrich and deepen the classroom experience.

Anatomy
2,000+ full-color illustrations

Physiology
792 stunning color images, charts, and tables

Ideal for:

- Presentations • Course materials
- Class handouts • Review

For more information and a free trial please contact:
Thieme Institutional Sales
E-mail: eproducts@thieme.de • Tel.: +49-711-8931-407

